DICȚIONAR MEGLENOROMÂN

LITERA B

NICOLAE SARAMANDU, MARILENA TIUGAN, IRINA FLOAREA, ALINA CELAC

(Coordonator: NICOLAE SARAMANDU)

Publicăm în prezentul număr al revistei „Fonetică şi dialectologie“ a doua fasciculă – **litera B** – din *Dicționar meglenoromân*. Informațiile cu caracter general sunt cuprinse în *Prefața* dicționarului, apărută în numărul anterior al revistei.

SIGLE
(Surse)

ALDM I = Petar Atanasov, *Atlasul lingvistic al dialectului meglenoromân*, vol. I, Bucureşti, 2008.

ALR I, 1, 2 = *Atlasul lingvistic român*. Publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Puşcariu. Partea I, vol. I. Cluj, 1938 [h. 1–150]; vol. II., Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 150–302], (punctele 012 Liumnița, 013 Țârnareca; anchete efectuate de Sever Pop).

ALR II, 1 = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 1, Sibiu, Leipzig, 1940 [h. 1–296].

ALR II, Supl = *Atlasul lingvistic român*. Partea II, de Emil Petrovici, vol. 2, *Supliment. Termeni considerați obsceni,* Sibiu, Leipzig, 1942 [h. 1–20], (punctul 012 Liumnița; anchetă efectuată de Th. Capidan).

ALR II, s.n., 1–7 = *Atlasul lingvistic român. Serie nouă*, întocmit de Institutul de lingvistică al Filialei din Cluj a Academiei Republicii Populare Române sub direcția acad. Emil Petrovici, vol. 1–7, Bucureşti, 1956–1972 [h. 1–2248].

AtaM = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Bucureşti, 2002.

Can[1] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, III/1, Bucureşti, 1927, p. 175–209 **(A–C)**.

Can[2] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, III/2, Bucureşti, 1928, p. 381–412 **(Č–Ĺ)**.

Can[3] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, VI, Bucureşti, 1933–1934, p. 163–192 **(M–R)**.

Can[4] = I.-A. Candrea, *Glosar megleno-român*, în „Grai şi suflet”, VII, Bucureşti, 1937, p. 194–230 **(S–Ž)**.

Can T[1] = I.-A. Candrea, *Texte meglenite,* în „Grai şi suflet”, vol. I/2, Bucureşti, 1924, p. 261–285.

Can T[2] = I.-A. Candrea, *Texte meglenite,* în „Grai şi suflet”, vol. II/1, Bucureşti, 1925, p. 100–128.

Cap[1] = Th. Capidan, *Meglenoromânii. Istoria şi graiul lor*, vol. I, Bucureşti, 1925.

FD, XXX, Bucureşti, 2011, p. 51–117

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Cap[2]	= Th. Capidan, *Meglenoromânii. Literatura populară la meglenoromâni*, vol. II, Bucureşti, 1928.
Cap	= Th. Capidan, *Meglenoromânii. Dicţionar meglenoromân*, vol. III, Bucureşti, 1935.
Cerna A	= Anchetă efectuată cu *Chestionarul Noului atlas lingvistic român* în localitatea Cerna, jud. Tulcea, de Nicolae Saramandu în 1973 (5 caiete aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti).
Cerna A / Supl	= Cerna A, răspunsuri suplimentare.
Cerna T	= Texte meglenoromâne (pe bandă magnetică, aflate în *Arhiva* Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti) din localitatea Cerna, jud. Tulcea, culese de Nicolae Saramandu şi Marilena Tiugan în 1971; transcriere: Marilena Tiugan.
Dms	= Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicţionar meglenoromân* (lucrare în manuscris, aflată în *Arhiva* Institutului de lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti", Bucureşti).
DP	= Dimitrie Papatsafa, *Prikozmur din Meglenia (Мегленско-Влашки приказни)*, Skopje, 1997.
Kats	= Nik. At. Katsanis, *Βλάχοι του Πάϊκου (του Βυζαντινού θέματος των Μογλενών)*, Salonic, 2001.
MP I, I I	= Maria G. Papageorgiou, *Παραμυθια απο μυθους αρχαιων ελληνικων ποιητικων εργων που χαθηκαν και αλλα παραμυθια του βλαχοφωνου χωριου Σκρα (Λιουμνιτσα)*, I–II, Salonic, 1984.
Pap[1]	= Pericle Papahagi, *Glosar,* în *Românii din Meglenia. Texte şi glosar*, Bucureşti, 1900, p. 30–72.
Pap[2]	= Pericle Papahagi, *Glosar*, în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române". Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secţiunii Literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti 1902, p. 185–267.
Pap M[1]	= Pericle Papahagi, [Texte], în *Românii din Meglenia. Texte şi glosar*, Bucureşti, 1900, p. 9–29.
Pap M[2]	= Pericle Papahagi, *Introducere; texte; obiceiuri, basme etc.* în *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic* (extras din „Analele Academiei Române". Seria II, Tom. XXV. Memoriile Secţiunii Literare, 35 [1902–1903]), Bucureşti, 1902, p. 1–184.
W	= Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen. Eine ethnographisch-philologische Untersuchung,* Leipzig, 1892.
Wild	= Beate Wild, *Meglenorumänischer Sprachatlas,* Hamburg, 1983.

BIBLIOGRAFIE

În afara dicţionarelor generale ale limbii române, pentru stabilirea originii cuvintelor am apelat la următoarele lucrări lexicografice:

Andriōtē, N.P., *Etymologiko lexiko tēs koinēs neoellēnikēs*, Salonic, 1971 (citat după ediţia a doua, corectată, 1971).
Atanasov, Petar, *Makedonsko-francuski rečnik*, Skopje, 2007.
Baubec, Agiemin/ Grecu, Mitică, *Dicţionar turc-român*, Bucureşti, 1979.
BER I – Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Iliev, (redactor responsabil) Vl. I. Georgiev, *Bălgarski etimologičen rečnik*, I, Sofia, 1971.
Buchholz, Oda/Fiedler, Wilfried/Uhlish, Gerda, *Wörterbuch Albanisch-Deutsch*, Leipzig, 1977.
CDDE – I.-A. Candrea, Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, Bucureşti, 1907–1914.
DDA – Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân, general şi etimologic*, ediţia a doua augmentată, Bucureşti, 1974.
Gerov – Najden Gerov, *Rečnik na bălgarski ezik*, I, Plovdiv, 1895.
Iovan, Tiberiu, *Dicţionar bulgar–român*, Bucureşti, 1994.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

RMJ I–III – Blaže Koneski (redactor responsabil), Todor Dimitroski, Blagoja Korubin, Trajko Stamatoski, *Rečnik na makedonskiot jazik*, I–III, Skopje, 1965–1979.
Suciu, Emil, *Influența turcă asupra limbii române,* II. *Dicționarul cuvintelor româneşti de origine turcă*, Bucureşti, 2010.
Topciu, Renata/Maloneshi, Ana/Topciu, Luan, *Dicționar albanez–român. Fjalor shqip–rumanisht*, Iaşi, 2003.
Türkçe-Ingilizce Redhouse Sözlüğü. The Redhouse Turkish-English Dictionary, Istanbul, 2007.
Wendt, Dr. Heinz F., *Langenscheids Taschenwörterbuch*. Erster Teil, *Neugriechisch-Deutsch*, Berlin / München, 1969 (citat după ediția a opta, 1978).

ABREVIERI

ac. = acuzativ
adj.= adjectiv, adjectival
adj. nehot. = adjectiv nehotărât
adv.= adverb, adverbial
alb. = albanez(ă)
aor. = aorist
ar. = aromân(ă)
art. dem. = articol demonstrativ
art. hot. = articol hotărât
art. nehot. = articol nehotărât
art. pos. = articol posesiv
bg. = bulgar(ă)
cf. = confer
col. = colectiv
conj. = conjuncție
dat. = dativ
der. = derivat
determ. = determinant
dial. = dialectal
dim. = diminutiv
dr. = dacoromân(ă)
et. = etimologie (originea cuvântului)
et. nec. = etimologie necunoscută
expr. = expresie
expr. invar. = expresie invariabilă
f. = feminin
fig. = figurat
gen. = genitiv
ger. = gerunziu
gr. = grec(esc)
impers. = impersonal
interj. = interjecție
intranz. = intranzitiv
invar. = invariabil
ir. = istroromân
lat. = latin(ă)
lit. = literal
loc. adj. = locuțiune adjectivală
loc. adv. = locuțiune adverbială

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

m. = masculin
mac. = mecedonean(ă) (slavă)
mgl. = meglenoromân(ă)
nom. = nominativ
n. pers. = nume de persoană
n. pr. = nume propriu
num. card. = numeral cardinal
num. ord. = numeral ordinal
p. = pagina
peior. = peiorativ
p. ext. = prin extensiune
pl. = plural
plt. = pluralia tantum
prep. = prepoziție
pron. = pronume, pronominal
pron. nehot. = pronume nehotărât
pron. pers. = pronume personal
refl. = reflexiv
s. = substantiv
sb. = sârb(esc)
s. col. = substantiv colectiv
s.f. = substantiv feminin
sg. = singular
sgt. = singularia tantum
sl. = slav
s.m. = substantiv masculin
s.n. = substantiv neutru
subst. = substantival, substantivat
s.v. = sub voce
tranz. = tranzitiv
tc. = turc(esc)
unipers. = unipersonal
var. = variantă
vb. = verb
vbg. = vechi bulgar
vgr. = vechi grecesc
voc. = vocativ
vsl. = vechi slav

LOCALITĂȚI

R. Macedonia:
Úmă (Húma)

Grecia:
Birízlăv (Birízlav), gr. Περίκλεια
Cúpă (Cúpa), gr. Κούπα
Lúnʒdiĭ (Lúgunța), gr. Λαγγαδιά
Ĺumnítă (Liumníța), gr. Σκρᾱ
Nʒ́nti (Nănta), gr. Νότια
Óşiĭ (Óşani), gr. Ἀρχάγγελος
Țărnărʒ́ca (Țărnaréca), gr. Κάρπη

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

B

ba *adv*. Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 30; Dms. Nu, nicidecum, dimpotrivă; ba da. *Ba, nu viru̯és si dúcă.* (Nu, nu cred să se ducă.) Cap 30 s.v.; *Ba, i̯o nu mi duc cóla*. (Nu, eu nu mă duc acolo.) Dms s.v.; *„Nu-i̯ şa?”. „Ba, că şa-i̯.”* („Nu-i aşa?”. „Ba da, aşa e.”) Dms s.v.

Et.: bg., mac. ***ba***, gr. *μπα̃*.

babalóc vezi **băbălóc**.

bábă, *pl*. **bábi** *s.f*. Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 30; ALR I, 2, h. 170, h. 196, h. 197, h. 203, h. 212; ALR II s.n., 4, h. 1125/012; Cerna A/488, 545, 621; Wild h. 212, 467; ALDM/I h. 430/1–7, h. 431/1–7, h. 432/1–7, h. 463/1–7, h. 464/1–7; Dms. **1**. Femeie în vârstă, femeie bătrână; babă. *I̯el si ănsuróu la dóu̯li or cu únă bábă.* (El se însură a doua oară cu o femeie în vârstă.) Cap[2] 38/9; *Aí̯ să-ţ cat [ăn cap], bábu!* (Hai să-ţi caut [în cap], babo!) Cap[2] 38/24; *La dúsi mult dipárti di cása bábă̯ă.* (Îl duse foarte departe de casa bătrânei.) MP 102/10; *Ca ĺa dúsara cáĺiĺ la ămpirátu, lu bábă̯ă ra di tu̯ăţ mai̯ bun*. (Când aduseră caii la împărat, al babei era dintre toţi cel mai frumos.) MP 120/19; *Ań am únă bábă, pri i̯úndi tre̯áţi, có̯ti un bob aĺ scápă*. (Am o babă, pe unde trece, câte un bob îi scapă. [Ghicitoare: Capra].) Cap[2] 154/2. *Bábă mo̯áşă*. ALR I, 2, h. 196/012, h. 203/012, 013. Femeie în vârstă, femeie bătrână. *Únă muĺări [...] si dúsi la únă bábă mo̯áşă.* (O femeie se duse la o femeie bătrână.) Cap[2] 115/28; *Lă mó̯şă, bábă si-ĺ spuń?* (L i t. Unei femei în vârstă să-i spui babă? = Nu e politicos să-i spui babă unei femei în vârstă.) Can T[2] 111/36. P e i o r. Cotoroanţă. *Bábu, di ţe i̯ăş búnă? tu i̯ăş búnă di căsápniţă*. (Cotoroanţo, de ce eşti bună? Tu eşti bună de măcelărie [= de tăiat].) ALR I, 2, h. 197/012. **2**. Bunică. *Aĺ la lo̯ [súflitu] di la bábă-sa şi la dúsi*. (Îi luă [sufletul] de la bunică-sa şi-l duse.) Cap[2] 50/27; *Ca vínira di la scuĺó, di la báp-sa ţirúră pó̯i̯ni*. (Când veniră de la şcoală, cerură pâine de la bunică-sa.) MP 146/29; *Ca víni múm-sa si̯ărta, ai̯ zíţi: „cári la fi̯ăsi izmi̯ătu?” Ără i̯a ăi̯ zísi: „Nu ştiu, bába pu̯ăti că víni”*. (Când a venit mamă-sa seara, îi zice: „Cine a făcut treaba?” Iar ea îi zise: „Nu ştiu, poate că a venit bunica”.) MP 128/27; **3**. Moaşă. ALR I, 2, h. 212/012, 013; Cerna A/545. *Bába băbo̯áşti.* (Moaşa moşeşte.) Dms s.v. **4**. Soacră. *[Bărbát-su] ăş ăntró năúntru, ăş măncó̯ no̯ac pó̯i̯ni scunĝós, si culcó̯; ni ţínă, ni priştitári, ni ţivăgu̯óde la báb-sa.* ([Soţul] intră înăuntru, mâncă puţină pâine pe furiş, şi se culcă; nici [tu] cină, nici [tu] primire, nici nimic pentru soacră-sa [= nu o băgă în seamă pe soacră]. AtaM 374/13. **5**. Maţul gros al porcului; mezel preparat din mărunţaie de porc, bucăţele de carne, orez şi mirodenii, care se pun în maţul gros al porcului; caltaboş. *Bába si ámpĺă cu cárni drubítă.* (*Baba* se umple cu carne tocată.) ALR II s.n., 4, h. 1125/012; *Ţísta an bába nă-u̯ măncáră có̯i̯niĺ.* (Anul acesta *baba* ne-o mâncară câinii.) Dms s.v. **6**. (La moară) Pârghie cu care se pun în mişcare pietrele de moară; brotac sau broască. Cap 30. **7**. Umflătură la gât, sun bărbie; guşă. Dms s.v. *Un de̯ad cu bábă.* (Un bătrân cu guşă.) Dms s.v.

Bábă u̯árbă. Caltaboş. *Bába u̯arbă si ámpĺă cu carni, drob, urís şi só̯nzi di porc.* (Caltaboşul se umple cu carne, plămân, orez şi sânge de porc.) Cap 30 s.v. **Fúsu bábăĺă**. Buruiană comestibilă din care se face plăcintă. (Fusul babei.) Can[1] 186 s.v. **U̯árba-bábă**. (Joc de copii) De-a baba oarba. **Co̯n si píşă bábili**. L i t. Când se pişă babele. = În zorii zilei, dis-de-dimineaţă. Cap[2] 167/1. *Kínisí di cásă co̯n si píşă bábili.* (Porni de acasă dis-de-dimineaţă.) Cap[2] 167/2;

Et.: sl. ***baba***.

bábiccă vezi **băbíccă**.

bábiţă, *pl*. **bábiţi** *s.f.* ALDM I, h. 488/1–7. Moaşă.

Et.: mac., bg. ***babica***.

bablíc vezi **băbĺíc**.

babĺíc vezi **băbĺíc**.

bacám vezi **băcám**.

bacắr vezi **băco̯r**.

báclă, *pl*. **bácli** şi **bó̯clur** *s.f.* Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 31; Cerna A/1130; Dms. Fasole cu bobul mare; bob. *Ţéla u̯om púsi únă o̯álă la so̯ári cu báclă i̯ártă*. (Omul puse la soare o oală cu fasole fiartă.) Pap M[2] 159/23; *Aĺ pun ăntru i̯el un scant cu un misúr di tránă şi un*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

misúr di báclă. (Îi pun dinainte un scaun cu o strachină de cuşcuş şi o strachină de fasole.) Can T^2 119/31; *Di stárã puń n̦ãc báclă s-Ía ţinóm [izmikáriÍ]*. (Pentru deseară pune [la fiert] puţină fasole ca să le dăm [servitorilor] cina.) MP 106/2; *Ţinţăgľéq, báclă, lánti bunitǫ́t; nu vin cóla n̦o si rod din ţéla luváč!* (Semînţe de floarea soarelui, fasole, alte bunătăţi; nu vin eu acolo să rod din vânătorul acela!) Cerna T; *Bácla si sq̦́mină pri gărniş_o_áră*. (Bobul se seamănă prin porumbi.) Cap 31 s.v.*; Saţ di baclă íli di meĺ.* (Saci cu bob sau cu mei.) Cap 31 s.v.; *Báclă di măccátă.* Fasole cu bobul mare. Cap 31 s.v.; *Báclă parpúdă.* Fasole timpurie, cu bobul mic. Cap 31 s.v.

Et.: tc. ***bakla*** (mac., bg. ***bakla)***.

bacór vezi **băc_o_r**.

bacşís vezi **băcşíş**.

bač, *pl*. **bač** *s.m.* Pap^1 33; Pap^2 57; Can^1 186; Cap 36; Dms. Baci. *Báču si dúsi la băčǫ́lă.* (Baciul se duse la stână.) Cap 36 s.v.; *Nu lă flom báču lă băčǫ́lă s-nă da mătăníţă.* (Nu l-am găsit pe baci la stână ca să ne dea lapte bătut.) Dms s.v.

Var.: **bağ** (Pap^1 33).

Et.: cf. alb. ***baç***, mac., bg. ***bač***.

báčcu vezi **báčcum**.

báčcum, **băčcári**, **băčcáj̦**, **băčcát** *vb*. I. *Tranz*. şi *refl*. Can^1 186; Cap 36; ALR I, 1, h. 79/012, 013; Wild h. 246/3; Dms. A (se) săruta. *Fičóru aĺ băčcǫ́ mǫ́na şi si dúsi.* (Feciorul îi sărută mâna şi se duse.) Cap^2 150/14; *La lárã fičóru, la băčcárã şi la turíră ăn fúrnă*. (Luară copilul, îl sărutară şi îl aruncară în cuptor.) Cap^2 99/4; *Do_i_ĺ si băčcárã*. (Cei doi se sărutară.) Cerna T; *Si guşníră, si băčcárã şi áţi muríră şiminḍǫ́_u_li priúnă.* (Se îmbrăţişară, se sărutară şi muriră amândouă împreună.) Cap^2 101/2; *Să íj̦ã fę́ta lu Káj̦a, să-_u_ báčcu, să vez ţi aţ fac şi n̦o!* (Dacă ar fi [aici] fata bogatului, s-o sărut, ai să vezi ce o să-ţi fac şi eu ţie.) Cap^2 149/39; *D_u_ắmni! ţi s-fac acm_u_ắ? S-mi sc_u_ắl s-li báčcu t_u_ắti trj̆ắj̦li íli s-u_u_ sc_u_ắt calócca s-li júngĺu?* (Doamne! ce să fac acum? Să mă scol să le sărut pe toate trei, sau să scot paloşul să le omor?) MP 48/14.

Var.: **băčcu** (Can^1 186; Cap 36), **baş^2** (ALR I, 1, h. 79/012; Wild h. 246/3).

Et.: lat. ***basiare*** (> ***baş***, prin contaminare cu ***múčcu***).

bádi, *pl*. **bádi** *s.m*. ALR I, 2, h. 165/013, h. 202/013; Wild h. 471/3; ALDM I, h. 423/7. Unchi; bade. *Vicnq̦́-la báta*. (Cheamă-l pe badea.) Dms s.v. *Bắtă Váni.* (Badea *Váni*.) Dms s.v.

Var.: **báj̦ă**[1] (ALR I, 2, h. 165/013; h. 202/013); **báj̦e** (Wild h. 471/3; ALDM I h. 423/7); **bátă** (Dms); **bắtă** (Dms).

Et.: mac., bg. ***bate***.

báfčă, *pl*. **bǫ́fčur** *s.f*. Pap^1 31; Can^1 186; Cap 31; Cerna A/1197 Supl; Dms. Grădină. *n̦o mi duţq̦́m la báfčă, mámu, şi el dúpu míni.* (Eu mă duceam la grădină, mamă, şi el după mine.) Cap^2 18/24; *Prísti treį ań si dar únă báfčă.* (Peste trei ani să faci o grădină.) Cap^2 99/27; *Téga s-dúsi la báhče di váli*. (*Tega* se duse la grădină devale.) Cap^2 20/10; *Prísti treį ań să cúmpăr únă bávčă la únă răscrisníţă di drum*. (Peste trei ani să cumperi o grădină la o răscruce de drum.) DP 146/16; *Din zúrănzur di cătún să múlti bǫ́fčur.* (În jurul satului sunt multe grădini.) Can T^2 262/18; *n̦el si duţq̦́ ăn urmán si táĺă strémur di bǫ́fčur*. (El se ducea în pădure ca să taie araci pentru grădini.) Cap^2 94/26; *Un moş vę́a únă báfčă*. (Un moş avea o grădină.) AtaM 397/16. *Báfčă di pu_o_m.* (Livadă.) Cerna A/Supl.

Var.: **báhčă**, **báhče**, **bávčă**, **bắfčă** (Dms).

Et.: mac. ***bávče*** (tc. ***bahçé, bg***. ***bahčá***).

bafčăvănğǫ́j̦ă vezi **băfčăvănğíj̦ă**.

bag, **băgári**, **băgáj̦**, **băgát** *vb*. I. *Tranz*. Pap^2 57; Cap 31; Dms. A pune, a băga; a planta. *La meĺ [fičór] n̦o ăs lă bag únă mq̦́ră strébrină*. (La ai mei [copii] eu o să le pun [sub cap] un măr de argint.) Cap^2 112/17; *„Máj̦cu, mo n̦u ăs li scúndu pq̦́nili?"; „Ăn dvor, sắptă diréc li bágă!"* („Mamă, acum unde o să ascund penele?"; „În curte, sub stâlp, pune-le!") Cap^2 109/38; *Ăn ţę́a árg̊a táti băgắ un gugóş.* (În acea arie tata plantă un nuc.) AtaM 363/8.

Bag tru mínti. A observa, a băga de seamă. *n̦eĺ nu băgáu tru mínti, că vrę́au si-Í g̊úngă fičórlă.* (Ei nu observau nimic [în jur], pentru că voiau să-i ajungă pe copii [din urmă]) Cap^2 105/15.

Et. nec.; cf. gr. ***βάζω*** (***βάλλω***).

bağ vezi **bač**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

báğă, *pl*. **bǫğur** și **bǫği** *s.f.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 31; Dms. Deschizătură în podul casei; horn. *Ăn văcótu ţéla muĺárga şădęá la foc an méjlucu di cásă, ára ăn cupirimínt vęa báğă pri ţúndi işá fúmu.* (Pe vremea aceea nevasta stătea la foc în mijlocul casei, iar în acoperiș era o deschizătură pe unde ieșea fumul.) DP 181/25; *Cǫn la frizę́ [pę́stili], sări únă lúşpi pri báğă ăn grădínă.* (Când îl frigea [peștele], sări un solz prin deschizătura podului, în grădină.) Cap[2] 137/15; *Aų zăcăţǫ́ sétra cu čópu şi ş-aų scǫ́si prin báğă.* (Prinse haina cu cârligul și și-o scoase prin horn.) Cap[2] 96/24; *Ţísta sări prin báğă şi işǫ́ năfără.* (Acesta sări prin deschizătura podului și ieși afară.) W 73/27, Can T[1] 285/8; DP 49/9; *„Turá-ń, Dǫámni, prin báğă!"; „Măncá-ti, să-ţ daų!"* (L i t. „Varsă-mi [bogăție], Doamne, prin horn!"; „Trudește-te ca să-ți dau! = Dumnezeu îți dă, dar nu-ți pune-n sac.) Cap[2] 167/3.

Et.: mac. ***báğa*** (tc. ***bacá***, bg. ***bağá***).

bağaníc vezi **băginíc**.

báhčă vezi **báfčă**.

báhče vezi **báfčă**.

báįa *adv*. și *adj. invar*. Cap 31; Dms. Aproape; ceva; cam; prea; mult; destul de. *Di báįa văcǫ́t am, nǫ-am măncát.* (Cam multă vreme este [de când] n-am mâncat.) Cap[2] 144/41; *Flaį un siğím, la zgripíį ăn un ţéla siğímu, nu junḑęá; la feş ăn doį, báįa pruḱó.* (Găsii o sfoară, îi dădui drumul în una [= neîndoită] la sfoara aceea, nu ajungea; o făcui în două, aproape a ajuns.) Cap[2] 104/28; *Scų̆át scóndur măčcáti, că į̆ă báįa júni ų̆om, s-nu na fúgă.* (Scot [= tai] scânduri mari, [pentru ladă], că e om cam voinic, să nu ne scape.) MP 114/28; *Cătúnu nóstru ăį́ băį́á mári.* (Satul nostru este destul de mare.) AtaM 390/8; *Că zăbăví ără băį́á văcǫ́t, į́á-ĺa čerḱéziĺ dúpu į̆el.* (Dacă mai zăbovi ceva vreme, iată-i pe cerchezi după el.) DP 28/20; *Că ămnǫ́ băį́á, bătú di un cătún bugărésc.* (Dacă merse mult, dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33. *[Aį́] băį́á mári.* ([E] destul de mare.) Dms s.v.; *Şa cum ti scunséş, băį́á ra s-nu ti áflăm.* (Așa cum te-ai ascuns, era aproape să nu te găsim.) Dms s.v.; *Băį́á mi ănruşunáį́.* (Mă cam rușinai.) Dms s.v.

Var.: **băį́á**.

Et.: tc. ***baya*** (bg. ***baja***).

báįă[1] vezi **bádi**.

báįă[2] vezi **báĺă**[1].

báįăr, *pl*. **báįără** și **báįiri** *s.n*. Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 32; Dms. **1**. Șiret, șnur cu care femeile își leagă *tasul* sub bărbie. **2**. Baieră. *Báį̆ăru lu késęa si rúpţi.* (Baiera pungii se rupse.) Dms s.v. 3. Șirag de mărgele. (Pap M[2] 36/24).

Var.: **báir** (Dms s.v.)

Et.: lat. ***bajulus***.

báįe vezi **bádi**.

báįlă vezi **báĺă**[1].

báir vezi **báįăr**.

baḱíų vezi **băcǫ́r**.

bálă, *pl*. **báli** *s.f*. Balot. *Ăn číşta ań ári vinít cumbína: lă sęáţiră grǫ́nu şi lă tríį̆ră; nă-l lǫm grǫ́nu ăzǫ́r şi máḱima dinăpų̆óį́ li lęágă bálili.* (În aceşti ani a apărut combina: seceră grâul și îl treieră; ne luăm grâul de-a gata și mașina, în urmă, leagă baloturile.) AtaM 393/20.

Et.: mac., bg. ***bala*** (it. ***balla***).

balcón vezi **bălcón**.

báli vezi **báĺă**[1].

bálig vezi **ămbálig**.

báligă, *pl*. **bǫ́liz** *s.f*. Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 32; Wild h. 255/5; Dms. **1**. Baligă. *[Búbili] scot bǫ́liz moĺ.* ([Viermii de mătase] fac baligi moi.) Cap 32 s.v.; *Ăn drum, cum amná, flo níşti bóliz di cal, li dunó şi li púsi ăn únă tórbă.* (Pe drum, cum mergea, găsi niște baligi de cal, le adună și le puse într-o traistă.) DP 215/34; *Viţǫ́lu dúpu báligă si cunǫ́şti ţi turlíį̆ă si į̆ásă.* (Vițelul după baligă se cunoaște ce fel va fi.) Dms s.v. *viţǫ́l*. **2**. Gunoi, băligar.

♦ *Bǫ́liz mănáncă.* (L i t. Mănâncă baligi. = Spune vrute și nevrute.) Cap[2] 167/7; *Ų̆oşt, cǫ́į̆ni! nu mănáncă bǫ́liz!* (L i t. Marș, câine, nu mânca baligi! = Ține-ți gura!) Pap M[2] 60/35.

Et.: cf. alb. ***bajgë*** (***balëgë***, ***baligë***).

balivés vezi **băĺés**.

Bálta Čaír *n.pr.* Pap M[2] 172/20; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de islaz în *Lúnḑiń*, care se află pe locul unei foste bălți.

Et.: ***báltă*** + ***čaír***.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Bálta Mári *n.pr.* Can[1] 186. Nume de loc.
Et.: ***báltă* + *mári***.

báltă[1], *pl.* **bolţ** *s.f.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 32; ALR II s.n., 3, h. 831/012, h. 836/012; Cerna A/1639; Wild h. 25/1, 3, 4; Dms. Baltă. *Cálu ştucní ăn báltă.* (Calul se înfundă în baltă.) Cap 32 s.v.; *Ĺúndi trázi [cu tufe̯ácu] i̯el si fáţi únă báltă di so̯ńdi.* (Unde trage el [cu puşca] se face o baltă de sânge.) Can T[2] 102/17.

♦ *Báltă cu marmóruţ.* (L i t. Baltă cu mormoloci. = Persoană discretă.) Cap[2] 185/25.
Et.: cf. alb. ***baltë*** (vsl. ***blato***).

Báltă[2] *n.pr.* Pap M[2] 172/25. Nume de loc.
Et.: ***báltă***[1].

Báltăľă *n.pr.* Pap M[2] 172/18; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de fântână în *Óşiń*.
Et.: ***báltăľă*** (*gen.* de la ***báltă***[1]).

Báltă Mícă *n.pr.* Pap M[2] 172/24; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc în *Úmă*.
Et.: ***báltă***[1] **+ *mícă***.

Báltă Róşi *n.pr.* Pap M[2] 172/28; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc şi lac în *Cúpă*.
Var.: **Baltăróşi** (Cap 32 s.v. *báltă*).
Et.: ***báltă***[1] **+ *róşi***.

Baltăróşi vezi **Báltă Róşi**.

Báltă Se̯ácă *n.pr.* Pap M[2] 172/21; Cap 32 s.v. *báltă*. Nume de loc (situat pe un fost lac) în *Birílăv*.
Et.: ***báltă***[1] **+ *se̯ácă***.

baltíčcă vezi **băltíčcă**.

baltíe vezi **băltíi̯ă**.

baľ, **báľă**, *pl.* **baľ, báľă** *adj.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 32; Dms. (Despre cai, oi, capre) Cu pată albă pe frunte; breaz. *Cal bal'.* (Cal breaz.) Pap[1] 33 s.v.; *Ǫái̯a cári ău vizúi̯ ra bál'ă.* (Oaia pe care o văzui era cu pată albă în frunte.) Dms s.v.
Et.: cf. alb. ***balë*** (vgr. ***βάλιος***).

báľă[1] *s.f. pl.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 32; ALR I, 1, h. 88/012, 013; Wild h. 161/1, 3. Bale, salivă. *Al' cúră bál'ăli.* (Îi curg balele.) Cap 32 s.v.
Var.: **bái̯ă**[2] (Wild h. 161/3), **bái̯lă** (Wild h. 161/3), **báli** (Pap[1] 33; Pap[2] 57; Wild h. 161/1).
Et.: lat. ****baba*** (sg. ****ba***).

Báľă[2] *n.pr.* Pap M[2] 36/20. Nume dat oilor sau caprelor care au o pată albă pe frunte;
Et.: **báľă** (s.v. **bal'**).

báľcă, *pl.* **bálķi** *s.f.* Cap 32. Bucheţel. *Pópa da cu bál'ca di busi̯óc.* (Popa dă [= stropeşte] cu bucheţelul de busuioc.) Cap 32 s.v.
Et.: cf. mac., bg. ***balka***.

bam *interj.* Cap 33; Dms. Cuvânt care imită zgomotul puştii; poc. *„Anasaná, ţísta si-ń la spárgă lúcru la míni”, şi bam! cu tufe̯ácu, la tălčó.* („Mama lui! ăsta să-mi strice mie treaba”, şi, poc! cu puşca, îl omorî.) Cap[2] 99/41; *Co̯n fe̯si bam! si izcufări di fricá.* (Când făcu poc! făcu pe el de frică.) Dms s.v.
Et.: onomatopee.

bambărés vezi **bumbărés**.

bámńă, *pl.* **bámńi** *s.f.* Pap 57; Can[1] 187; Cap 33; Dms. Bamă.
Et.: tc. ***bamya*** (mac., bg. ***bamja,*** gr. ***μπάμια***).

ban, *pl.* **bań** *s.m.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 187; Cap 33; Dms. Monedă veche din aramă; gologan.
Et.: mac. ***ban*** (sb. ***ban***).

báncă, *pl.* **bo̯ńcur** *s.f.* Can[1] 187; Cap 33; Wild 417/1-3, 5, 6; Dms. Unitate bancară, bancă. *Túnţe nu ve̯ bo̯ńcur că cmo.* (Atunci nu existau bănci ca acum.) Can T[1] 276/4; *To̯áti párli lu̯i ra̯u ăn bángă.* (Toţi banii lui erau la bancă.) Dms s.v.
Var.: **bang** (Wild h. 417/1–3, 5, 6), **bángă**.
Et.: mac., bg., tc. ***banka,*** gr. ***μπάγκα*** (it. ***banca***).

bándă, *pl.* **bándi** *s.f.* Dms. Bandă; trupă militară; trupă militară de muzicanţi; muzică militară.*Ve̯m u̯a únă bándă cári nu u̯ putém căţári.* (Era aici o bandă pe care nu o puteam prinde.) Cerna T; *Cu zăbítu ăn cap, bánda Kínisí cútru G'ivǵilí̯a.* (Cu ofiţerul în frunte, trupa porni spre *G'ivǵilí̯a*.) Dms s.v.; *Bándili si ud pro̯ápi di cătún.* (Muzicile militare se aud aproape de sat.) Dms s.v.
Et.: mac., bg. ***banda,*** gr. ***μπάντα*** (it. ***banda***).

bang vezi **báncă**.

bángă vezi **báncă**.

Bánişti vezi **Băńíşti**.

báńă, *pl.* **bo̯n** şi **bo̯ńur** *s.f.* Can[1] 187; Cap 33; Dms. **1**. Baie publică. *Ári işo̯t únă báńă şi, ţe-i̯ mic şi ţe-i̯ mári, toţ si duc.* (S-a făcut o baie publică şi, cu mic cu mare, se duc toţi.) Cap[2] 70/5; *Báńa no̯ástră-i̯ válḙa.* (Baia noastră e râul.) Dms s.v. **2**. Baie, scaldă.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Fac báńă. A se îmbăia, a se scălda. *S-dúsi ăn Sărúnă di fa̯ási báńă*. (S-a dus la Salonic de s-a îmbăiat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. ***banja***.

bap *interj*. Dms. Cuvânt care redă zgomotul produs de o lovitură; poc.

Et.: onomatopee.

bápcă vezi **púpcă**.

báră[1], *pl*. **bo̯r** *s.f.* Pap[2] 57; Can[1] 187; Cap 33; Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5; Dms. **1**. Mocirlă. *Pórcu nóstru ă̯i ăn báră.* (Porcul nostru e în mocirlă.) Cap 33 s.v. **2**. Baltă. Wild h. 18/1, h. 24/7, h. 25/5.

♦ *Ca pórcu la bo̯r*. (L i t. Ca porcul la mocirle. = Se spune despre cineva care este prezent peste tot.) Pap M[2] 80/22.

Et.: mac., bg. ***bara***.

Báră[2] *n.pr*. Pap M[2] 172/32. Nume de loc, cu pământ mocirlos, în *Óşiń*.

Et.: ***báră***[1].

barbáliț vezi **bărbáliț**.

barbaráscă vezi **bărbărâşcă**.

barbarâşcă vezi **bărbărâşcă**.

barbatími vezi **bărbătími**.

bárbă, *pl*. **bárbi**, **bo̯rb** şi **bó̯rbur** *s.f.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 187; Cap 33; Cerna A / 257, 258; Wild h. 150/1–7; ALDM I, h. 200/1–7, h. 201/1–7; Dms. Barbă. *Un ded moş, cu bárba-n pimínt.* (Un moş bătrân, cu barba până la pământ.) Pap M[1] 10/26; *Tu i̯eş lud, bre u̯ómuli, cu co̯ása i̯árba nu cusés, cu fo̯árfiți a̯u cusés i̯árba, ára cu co̯ása cusés bárba.* (Tu eşti prost, măi omule, cu coasa nu cosesc iarba, cu foarfecele cosesc iarba, iar cu coasa cosesc barba.) Cap[2] 41/33; *Bárbă di bălțíi̯ă.* (Lamă de topor.) Can[1] 187 s.v.

Bárba prắčului̯. Barba-ţapului; plantă care creşte pe malul apelor, prin poiene etc.) Pap[2] 57; Cap 33 s.v. *bárbă*; *Bárba prắčului̯ cre̯ấşti prin pul'ánă.* (Barba-ţapului creşte prin poiene.) Cap 33 s.v. *bárbă.*

♦ *I̯u-ń ț-u bárba, di ntreb di káptin?* (L i t. Unde îţi e barba, de întrebi de pieptene? = Ce-i trebuie chelului tichie de mărgăritar?) Cap[2] 218/6.

Et.: lat. ***barba***.

bárbiccă vezi **bărbíccă**.

bárcă, *pl*. **bo̯rț** *s.f.* Cap 34. Barcă. *Bába a̯u minčunó̯ fa̯áta, a̯u púsi ăn bárcă; túnța̯, únăşună, si dipărto̯ di uscát.* (Baba o păcăli pe fată, o puse [= sui] în barcă; atunci, dintr-o dată, se îndepărtă de uscat.) Cap[2] 126/10; *Da̯ádiră cumandă ca túti fa̯átili si ántră ăn únă bárcă cu nive̯ásta*. (Dădură poruncă să intre toate fetele în aceeaşi barcă cu nevasta.) Cap[2] 126/20.

Et.: it. ***barca***.

bardác vezi **bărdác**.

bárda̯ă vezi **bárză**.

báre vezi **bárim**.

bárem vezi **bárim**.

bári vezi **bárim**.

bárim *adv*. Can[1] 187; Cap 34; Dms. Barem; măcar. *E, noi doi̯l' im minčunós, şa bárim a̯i̯ s-na fáțim urtáț*. (Ei, noi amândoi suntem mincinoşi, aşa că barem hai să ne facem tovarăşi.) Cap[2] 45/27; *Páşa zísi: „a̯i, ăn bătărne̯á̯tă ți să trázim, bérim, să trázim ăn tinire̯á̯tă”.* (Paşa zise: „ei, măcar ce să ne chinuim la bătrâneţe, [mai bine] să ne chinuim în tinereţe.") Cap[2] 42/10; *Ma̯i bun su-u̯ tórn vál̯a prin tri̯úşa no̯ástră, bérem s-na năbém.* (Mai bine să întorc râul [ca să treacă] prin bătătura noastră, ca măcar să ne săturăm de băut.) DP 28/11; *Tricúră ți tricúră mulț u̯ámiń şu bári un nu ă̯i̯rá mărgít [di bui̯á̯u̯ă vínită]*. (Trecură ce trecură mulţi oameni, şi nici măcar unul nu era murdărit [de vopsea albastră].) Cap[2] 108/37; *Dú-ti bére tu une̯ác şi-u̯ vez [sóra], că i̯o nu pot*. (Du-te măcar tu puţin şi o vezi [pe sora mea], că eu nu pot.) Cap[2] 85/35; *Dómnuli, dómnuli, nu-ń da̯i̯ béri un cumát di pó̯ni?* (Doamne, Doamne, nu-mi dai măcar o bucată de pâine?) Cap[2] 89/6; *Bárim únă mănátă di fărínă.* (Măcar o mână de făină.) Dms s.v.

Var.: **báre** (Cap 34 s.v. *bárim*), **bárem** (Can[1] 187), **bári**, **bére**, **bérem**, **bérim**.

Et.: tc. ***bari, barim*** (mac., bg. ***bare, barem***).

bárniță vezi **bắrniță**.

barǫ́că vezi **bărǫ́că**.

baróscă vezi **bărǫ́şcă**.

barǫ́şcă vezi **bărǫ́şcă**.

Bárovița vezi **Báruvița**.

barsóǵer vezi **bărsóǵir**.

Báruvița *n.pr*. Can[1] 187; Cap 35. Localitate în Meglen.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Var.: **Bárovi̯ța (**Cap 35).

Et.: sl. ***Barovica*** (de la ***bara*** ‘mocirlă’, BER I 32).

bárză *adj. f.* Can[1] 187; Dms. (Despre capre) Cu părul de culoare albă; cu botul roşu şi corpul negru (Can[1] 187).

Var.: **barʒă** (Cap 34; Dms).

Et.: cf. alb. ***bardhë***.

basămác vezi **băsămác**.

báscă, *pl*. **bắşti** *s.f.* Cap 35. Cantitate de lână care se tunde de pe o oaie. *La dʒádi cắti úná báscă di lʒónă nʒágră si aụ fắcă álbă*. (Le dădu câte o *báscă* de lână neagră să o facă albă.) Cap[2] 103/8.

Et.: cf. alb. ***bashkë*** (şi ***baskë***, DDA 257).

básmă, *pl*. **bʒósmur** *s.f.* Can[1] 187; Cap 35; Dms. **1**. Stambă. *Si ănviți̯ʒ să víndă básmă cu răşʒónu.* (S-a obişnuit să vândă stambă cu arşinul.) Dms s.v. **2**. Basma. Dms.

Et.: mac. ***básma*** (tc., bg. ***basmá***).

bástră *s.f.* Can[1] 187; Cap 35; Cerna A/2144, Supl; Dms. Boală a plantelor şi a pomilor; rugina grâului.

Et. nec.

baş[1], **báşă**, *pl*. **baş**, **báşi** *adj*. Pap[2] 57; Can[1] 188; Cap 35; Dms. Cel mai bun; de frunte, de calitate. *Cʒți, lisíțu, tu si uụ mănánț báşa úụa?* (De ce, vulpeo, să mănânci tu cei mai buni struguri?) Pap M[2] 150/13; *Cári pʒáti si la minčúnă mo țísta picuráru, si-l' lʒa un baş birbéc.* (Cine poate să-l păcălească, acum, pe acest cioban o să-i ia unul dintre cei mai buni berbeci.) Cap[2] 68/38; *Baş fičór*. (Copil bun, cuminte.) Dms s.v.

Et.: tc. ***baş*** (mac., bg. ***baš***).

baş[2] vezi **báčcum**.

báşca vezi **báşcă**.

başcá vezi **báşcă**.

báşcă *adv*. Pap[1] 57; Can[1] 188; Cap 35; Dms. Separat, în parte. *Al' zísiră ca si-l' da áncă únă udái̯ă plínă cu tʒáti turlíi̯li di ǵipt şi, ácu pʒáti s-li lʒágă sfáca báşcă, si-ụ lʒa fʒáta.* (Îi ziseră că o să-i dea încă o odaie plină cu toate felurile de cereale şi, dacă poate să le aleagă pe fiecare separat, o să ia fata.) Cap[2] 92/10; *Păn di treị zʒóli, ácu nu li poț curári opt cupíti di ǵipt, sfácă pʒóịni báşca, cápu aț la lʒụ.* (Până în trei zile, dacă nu poți curăța opt stoguri de cereale, fiecare soi de cereale separat, o să-ți iau [= tai] capul.) Cap[2] 28/6; *Sfáca pʒóịni bắşca-bắşca aụ lʒásiră si aş fuzíră di cóla.* (Fiecare soi de cereală, separat-separat, o aleseră şi plecară de acolo.) Cap[2] 28/13; *L'a nclísi triị̆il' fraț başcá şi Múşa başcá*. (Îi închise pe cei trei fraţi separat, şi pe *Múşa* separat.) MP 184/11–12; *Si-ụ daị fʒáta maị mícă la ị̯el şi s-ị̯a puń si ǵiị̯áscă băşcá*. (Să i-o dai lui pe fata mai mică şi să-i pui să trăiască separat.) DP 190/18; *Tu băşcá mănánț.* (Tu mănânci separat.) Dms s.v.

Var.: **báşca**, **başcá**, **băşcá**.

Et.: tc. ***başka*** (mac., bg. ***baška***).

başčăvănğʒóị̯ă vezi **băfčăvănğíị̯ă**.

başčăvănğʒʒóị̯ă vezi **băfčăvănğíị̯ă**.

Baş-Čişmá *n.pr*. Pap M[2] 172/36; Cap 35 s.v. *baş*. Nume de fântână în *Cúpă*.

Et.: tc. ***Baş Çeşme*** (‘fântâna principală’).

başibuzúc, *pl*. **başibuzúț** *s.m*. Can[1] 188; Cap 35; Dms. Soldat turc. P. e x t. Trupă de soldați turci. *Di múlti or ăntrát-aụ ăn nóstru cătún başibuzúcu.* (De multe ori a intrat în satul nostru trupa de soldați turci.) Can T[1] 275/12.

Var.: **băşibuzúc** (Cap 35).

Et.: tc. ***başıbozuk*** (mac., bg. ***bašibozuk)***.

bat[1], **bátiri**, **bătúị̆**, **bătút** *vb*. III. *Tranz, intranz*. şi *refl*. Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 188; Cap 35; ALR II s.n., 3, h. 789/012, h. 791/012; ALR II s.n., 6, h. 1704/012; h. 1833/012; Cerna A/1092–1095, 2057; ALDM I, h. 243/1, 3–5, h. 300/2–6, h. 301/2-6; Dms. **1**. A bate, a lovi. *La cáță şi la bat*. (Il prind şi-l bat.) Cap[2] 54/17; *Ți̯şta fičór s-l'a bat ca nu mi scúltă.* (Pe copiii ăştia o să-i bat pentru că nu mă ascultă.) ALR II, s.n., 6, h. 1704/012; *Cọn muráru la bắtę́ lúpu, lisíța ăntrʒ́ ăn mọáră*. (Când morarul îl bătea pe lup, vulpea intră în moară.) Pap M[1] 24/25; *Fikírca, şi ị̯a aụ ári bătút muráru.* (Sărmana, şi pe ea o bătuse morarul.) MP 84/10; *La bătú, la bătú, la zdruminʒ́ di kútéc*. (Îl bătu, îl bătu, îl stâlci în bătaie.) Cap[2] 41/7; *S-la caț şi s-la baț cot si pụắț.* (Să-l prinzi şi să-l baţi cât o să poţi.) MP 146/4; *Că zăcriscúị̆, cắtʒ́ şi míni s-mi bátă.* (Când începui să cresc, începu să mă bată şi pe mine.) Can T[1] 267/15; *Tu nu ị̯eş bătút ič.* (Tu nu eşti bătut de loc.) Cap[2] 59/3; *Ị̯o sam bătútă*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

maį mult di tíni. (Eu sunt bătută mai mult decât tine.) Cap[2] 41/10; *Un şo̯áric ă̯u báti tambúra.* (Un şoarece bate toba.) Cap[2] 144/16. **2**. (Despre cereale) A îmblăti. Cerna A/2057. **3**. (Despre coasă) A bate, a îndrepta leafa (tăişul). Cerna A/1092/1095. **4**. (Despre soare) A răsări; a dogori, a încălzi cu putere. *Mu‿árę si zăcátă şi cútru só̯rli, cútru ų́ndi báti şi cútru ų́ndi scápită só̯rli.* (Femeia se uită şi spre soare, spre [locul] unde răsare şi spre [locul] unde apune soarele.) Cerna T; *Báti so̯árli la ńázăț.* (La prânz soarele dogoreşte.) Dms s.v. **5**. (Despre vânt) A sufla. *Báti víntu.* (Suflă vântul.) ALR II s.n., 3, h. 791/012. **6**. (Despre grindină) A bate. *Báti gríndina*. (Bate grindina.) Can[1] 188 s.v.; ALR II s.n., 3, h. 789/012; *Báti gríndina şi li spárți ágrili.* (Bate grindina şi strică ogoarele.) Can T[2] 100/13. **7**. (Despre culori, gusturi) A bate (spre); a avea o nuanță de, un gust apropiat de. *Báti cútru vę́árdi.* (Bate spre verde.) Dms s.v.; *Báti lă ácru*. (Are un gust aproape de acru.) Dms s.v. **8**. A se bate, a se lupta. *Flo̯ doį munț cári si bătéų ă̯ntru ję́l'.* (Întâlni doi munți care se băteau între ei.) Pap M[2] 144/17; *Nă bătúm cu ú̯nă sútă di cumíț.* (Ne luptarăm cu o sută de comitagii.) DP 38/15; *Aį s-işó̯m ă̯n có̯mp să na bátim.* (Hai să ieşim pe câmp să ne luptăm.) Cap[2] 25/22; *Işó̯ mó̯įnista si bátă cu ţéla ų́ómu.* (Ieşi a doua zi să se bată cu acel om.) Cap[2] 25/32. **9**. A (se) întâlni, a da de (cineva sau ceva). *Bătú di un dę́d moş*. (Întâlni un moş bătrân.) Cap[2] 24/8; *Bătú di múmă-sa cári prusę́á pó̯įni prin cătún*. (A întâlnit-o pe mamă-sa care cerşea pâine prin sat.) DP 93/30; *Bătú pri antunéric şi l-antribó̯ şi ję́l*. (Se întâlni cu întunericul şi-l întrebă şi pe el.) Cap[2] 23/13; DP 25/14; *Ca ş-kínisíră, ăş bătú pri lup ă̯n drum*. (Când se porniră, în drum dădu peste lup.) Pap M[2] 136/27; *Pri níți un bi‿úc nu bătú pắnă di só̯árta şi rămási ă̯n urmán*. (Până seara nu dădu de nicio turmă şi rămase în pădure.) Can T[2] 128/16; *Cum ămnáų, bătúră pri un fîcór.* (Cum umblau, întâlniră un băiat.) Pap M[1] 18/13. *Ắn drum nu ştiį pri ţe si baţ.* (Pe drum nu ştii peste ce o să dai.) Cap[2] 167/30.

Bat pézã. A-şi bate joc (de cineva), a râde (de cineva.) *Dú-ti, fį̯ắtu, cásă, s-nu bátă pį̯ắză lúmę̯a di nų̯ắį.* (Du-te, fato, acasă, să nu râdă lumea de noi.) MP 66/19. **Mi bat la buríc**. A se frământa, a fi îngândurat. *Į̯ų̯ă tărcắm ca díntru că nu am fustáń şi cų̯ắli, di ţį̯ă ti baţ la buríc*. (Eu credeam că de aceea te frămânți, că nu am eu rochii şi pantofi.) MP 64/20; *Fičúru mult si bătú la buríc, áma zitę́á cu cri‿ắlu: „ți s-fac, con ńu-į tári căsmį̯ắtu?”*. (Feciorul mult se frământă, dar îşi zicea în gând: „ce să fac dacă aşa mi-e norocul?”) MP 124/3. **Bat tił'ál**. A da de veste, a aduce la cunoştință. *Bătú tił'ál pri úrdină.* (Dădu de veste pretutindeni.) Cap[2] 138/16. **Bat miúr**. A ştampila. Dms s.v. *bat*. **Ắń bat cápu di ró̯pă**. L i t. Îmi izbesc capul de piatră. = A-şi bate capul, a se frământa. Cap[2] 170/11. **Mi báti bun**. A-i fi bine. *Cátă din jurumínt să nu ję́ş, că nu ti báti bun*. (Ai grijă să nu ieşi din jurământ [= să nu încalci jurământul], că n-o să-ți fie bine.) Cap[2] 53/16. **Bat zę́ázit**. A pune degetul în loc de iscălitură, a iscăli. Cap[2] 167/13.

♦ *Bát-la ję́ru pắnă-į calt*. (Bate fierul până-i cald.) ALR II s.n., 6, h. 1833/012; *Nu-į tam, ă̯į bătút ă̯n cap*. (Nu e întreg la minte, e bătut în cap.) Cap[2] 207/8; *S-ti bátă!* (Bătu-te-ar [Dumnezeu]!) Pap M[1] 13/4; *Şi ápu s-ti bátă!* (Nimici-te-ar şi apa!) Pap M[2] 59/22; *Čúma s-ti bátă!* (Bătu-te-ar ciuma!) Pap M[1] 13/4, Pap M[2] 59/23; *Dalácu s-ti bátă!* (Bătu-te-ar dalacul!) Pap M[2] 59/26; *Răǵía s-ti bátă!* (Bătu-te-ar rugina!) Pap M[2] 59/25; *Vămpíril' s-ti bátă!* (Bătu-te-ar vârcolacii!) Pap M[2] 59/24; *Ustrélu s-ti bátă!* (Bătu-te-ar trăznetul!) Pap M[2] 59/28; *Culéra s-ti bátă!* (Bătu-te-ar holera!) Pap M[2] 59/29.

Et.: lat. ***battere***.

bat[2] *interj*. Dms. Cuvânt care imită zgomotul produs de o izbitură; poc.

Et.: onomatopee.

bátă vezi **báde**.

batác vezi **bătăcčíį̯ă**.

bátavoče vezi **bátcuvoče**.

bat-fat *interj*. În expr. *Bat-fat nų̯-ai*. Pap M[2] 152/6. N-ai încotro. *Zméuli, trăgnę́á-ti din cunác că, į̯á-la ampirátu víni şi, că bat-fat nų̯-aį, trăgnę́á-ti di ú̯nă párti*. (Zmeule, ieşi din palat că, uite, vine împăratul şi, pentru că n-ai încotro, dă-te la o parte!) Pap M[2] 152/6.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: onomatopee.

bátcu *s.m.* Can[1] 188; Cap 36; Dms. Cumătru, bade. *Bíni vinúş, bátcu lúpi!* (Bine ai venit, cumetre lup!) Cap[2] 117/22.

Et.: mac. ***batko***.

bátcuvoče *s.m.* Can[1] 188; Cap 36 s.v. *bátcu*; Dms. Cumătrul lup. *Zăstái, tu, batcuvóče, unęac!* (Stai puțin, tu, cumetre lup!) Cap[2] 117/24; *Di córiń traz, batavóče!* (De rădăcini tragi, cumetre lupule!) Can T[1] 281/25.

Var.: **bátavoče**.

Et.: din ***bátcu*** + mac. ***vóče*** (= ***volče*** 'lupule').

bátiri *s.f.* Pap M[2] 169/25; Cap 35 s.v. *bat*; ALR I, 1, h. 123/012; ALDM I, h. 243/1, 3–5. Batere, bătaie. *Bátiri di ínimă.* (Bătaie de inimă.) ALR I, 1, h. 123/012, ALDM I, h. 243/1, 3–5.

bátiręa soárili. Răsăritul soarelui. *Di la bátiręa soárili pănă la scăpitát.* (De la răsăritul soarelui până la apus.) Cap 35 s.v. *bat*; *Príma măncári s-íią la bátiręa soárili.* (Prima masă să fie la răsăritul soarelui.) Cap 35 s.v. *bat*.

Et.: vezi ***bat[1]***.

bátis vezi **bátiz**.

bátiz, **bătizári**, **bătizái**, **bătizát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 188; Cap 36; ALR I s.n., 2, h. 213/013; Cerna A/547; ALDM I, h. 490/1-7; Dms. A boteza. *La bátiză an cuolivítră.* (Îl botează în cristelniță.) Cerna A/547; *Dúpu țe la bătizó óga fičóru, ămpirátu a-l la dędi cálu.* (După ce hogea îl botează pe băiat, împăratul îi dădu calul.) Cap[2] 138/23; *Să la júngľiș, túcu stoi, să la bátiz, să-l pun númi, di nápcum júngľă-la.* (O să-l omori, numai stai, să-l botez, să-i pun nume, apoi omoară-l.) Cap[2] 138/20; *Ăș punę un criștín cu pári să lă țónă măxómu ăn brață și să lă bátiză.* (Punea un creștin cu bani să țină pruncul în brațe și să-l boteze.) Can T[1] 263/35.

♦ *Tu la bátiz, įel lăzęști.* (L i t. Tu-l botezi, el dă în brânci. = Se spune despre cineva care fuge de la ceea ce e benefic.) Pap M[2] 62/33; Can T[2] 110/13.

Var.: **bátis** (Can[1] 188), **pătęđ** (ALDM I, h. 490/7), **pătįăz** (ALR I s.n., 2, h. 213/013)

Et.: lat. ***baptizare***.

batóză vezi **bătóză**.

Báuva *n.pr.* Pap M[2] 172/39; Cap 36. Nume de loc în Barovița.

Et. nec.

bávčă vezi **báfčă**.

băbáčcu, **băbáčcă**, *pl.* **băbáčķi** *adj.* Dms. Puternic tare.

Et.: mac., bg. ***babačko***.

băbáįcă *s.m.* Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 30; Dms. Tată. *„Cári ț-u băbáįcă, móscu?; „Átu ń-ăį dáįă".* (L i t. „Cine îți e tată, catârule?"; „Armăsarul îmi e unchi". = Se spune despre cei care se rușinează de părinți.) Pap M[2] 62/35.

Et.: mac., bg. ***babajko***.

băbăğán, **băbăğáncă**, *pl.* **băbăğań**, **băbăğánķi** *adj.* Dms. Viteaz, voinic. *Ári doi fičór băbăğáń ca țivá răsláń.* (Are doi feciori voinici ca niște lei.) Dms s.v.

Et.: tc. ***babacan*** (mac., bg. ***babağan***).

băbăğănlóc, *pl.* **băbăğănlóți** *s.n.* Dms. Vitejie, faptă de vitejie. *Ăn cávgă vez múlti băbăğănlóți.* (În război vezi multe fapte de vitejie.) Dms s.v.

Et.: tc. ***babayiğitlik***.

băbălóc, *pl.* **băbălóț** *s.m.* Can[1] 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. **1**. Om gras şi greoi; babalâc. P e i o r. Om bătrân şi neputincios. **2**. Nume al unui joc de copii.

Var.: **babalóc** (Cap 30 s.v. *bábă*), **băbľóc** (Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms).

Et.: tc. ***babalık*** (bg. ***babalăk,*** mac. ***babalak***).

băbăľă, *s.f. pl.* Cerna A/1613. Stropi mari de ploaie înghețată sub formă de boabe; măzăriche. *Sărę băbăľă.* (Sărea măzăriche.) Cerna A/1613.

Et.: cf. bg. ***boboli*** (apud DDA s.v. ***bóbală***, ***bubóľe***).

băbăşárcă *s.f.* ALDM I, h. 386/1, 2, 7 (*băbă şárcă*). Vărsat de vânt.

Et.: ***búbă*** + ***şárcă***.

băbcă vezi **bópcă**.

băbés[1], **băbíri**, **băbíi**, **băbít** *vb.* IV. *Tranz.* Can[1] 186; Cap 30 s.v. *bábă* ; Cerna A/545. A moși. *Múmă-sa síngur ăș la băbí fičóru.* (Mamă-sa ea însăși și-a moșit feciorul [nounăscut]). Cap 30 s.v. *bábă*; *[Muľáręa grędză...] trubuįáști să-u áįbă-n criél și să uu végľă únă móášă, soácră íli múmă-sa, ca să-u băbęscă la rudíri.* ([Pe femeia însărcinată…] trebuie să o aibă în grijă și s-o păzească o bătrână, soacra

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

sau mamă-sa, ca s-o moşească la naştere.) Pap M^2 116/26.

Et.: mac. ***babi***, bg. ***babja***.

băbés^2, **băbéşcă**, *pl*. **băbéşt** *adj*. Can^1 186; Dms. Băbesc, bătrânesc. *Ło nu viruíés ăn băbéşt ădétur.* (Eu nu cred în obiceiuri bătrâneşti.) Can T^1 271/14; *S-nu-ń viń cu zbo̯ără băbéşt, că nu ti viruíés*. (Să nu-mi vii cu vorbe băbeşti, că nu te cred.) Dms s.v.

Var.: **băbésc** (Can^1 186; Dms).

Et.: din ***bábă*** + ***ésc***.

băbésc vezi **băbés^2**.

băbíčcă, *pl*. **băbíčķi** *s.f.* Can^1 186; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuţă.

Var.: **bábičcă** (Can^1 186).

Et.: din ***bábă*** + ***-íč***(***că***); mac., bg. ***babička*** (pentru varianta ***bábičcă***).

băbíri, *pl*. **băbír** *s.f.* Can^1 186; Cap 30 s.v. *bábă.* Asistenţă acordată femeii la naştere; moşit. *Tát-su nu ra la băbírea lu íłă-su.* (Tată-su nu a fost de faţă la moşitul fiului său.) Cap 30 s.v. *bábă*; *La lę bărdácu la pópa di-ł' co̯ántă mulítfcă díntru băbíri şi díntru tăłări burícu*. (Duce ulciorul la popă de-i citeşte molitvă pentru moşit şi pentru tăiatul buricului.) Pap M^2 118/3.

Et.: vezi ***băbés^1***.

băbłíc, *pl*. **băbłíţ** *s.m*. Pap^1 33; Pap^2 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Cocostârc; băbiţă.

Var.: **bablíc** (Pap^1 33), **babłíc** (Pap^2 57).

Et.: din ***bábă*** **+*-łíc;*** cf. şi bg. ***babuš***.

băbłíţă, *pl*. **băbłíţi** *s.f.* Pap^1 11/19; Pap^2 57; Cap 30 s.v. *bábă*; Dms. Băbuţă.

Et.: din ***bábă*** + ***-łíţă***.

băbłóc vezi **băbălo̯c**.

Et.: din ***bábă*** +***-łóc***.

băbre̯ác vezi **búbric**.

băbúc, **băbúcă,** *pl*. **băbúţ, băbúķi** *s.m.* şi *f.* Dms. Bătrânel, bătrânică.

Et.: din ***bábă*** + ***-úc***.

băbúķă, *pl*. **băbúķi** şi **băbúķ** *s.f.* Cap 30; Cerna A/1199; 1308, 2139, 2147; Dms. Mugure. *Aų fláră [víţa] anfrunzótă şi ję́ł' aí li runíră băbúķił' şi si culcáră.* (Găsiră [viţa de vie] înfrunzită şi îi sfărâmară mugurii şi se culcară.) Cap^2 98/14; *Si dişķlísi băbúķa.* (L i t. Se deschise mugurele. = [Via] dădu ochi.) Cerna A/2147.

Var.: **bubúķă** (Dms).

Et.: gr. ***μπουμπούκι***.

băbúčcă, *pl*. **băbúčķi** *s.f.* Dms. Băbuţă.

Et.: din ***bábă*** + ***-úč***(***că***) (cf. şi bg. ***babučka***).

băcădárnic, *pl*. **băcădárniţ** *s.m.* Pap^1 34; Pap^2 60; Can^1 186; Cap 30; ALR II s.n., 5, h. 1111/012; ALR II s.n., 6; h. 1646/012; Cerna A/1418, 2351; Dms. **1**. Mămăligă. *Pupadíţa ał' zíţi la pópa: „aí să dăro̯m băcădárnic".* (Preoteasa îi zice popii: „hai să facem mămăligă".) Cap^2 31/43; *La voí nu vă-í bun băcădárnicu.* (Vouă nu vă place mămăliga.) ALR II s.n., 6; h. 1646/012; *La buruvés băcădárnicu*. (Mestec mămăliga.) ALR II s.n., 5, h. 1111/012; *Băcădárnic cu ų́unt.* (Mămăligă cu unt.) Cerna A/2351; *Noí runc dăro̯m băcădárnic*. (Noi rar facem mămăligă.) Dms s.v. **2**. Mămăligar. *Băcădárniţ.* (Mămăligari. Poreclă dată românilor de către meglenoromânii din România.) Cerna A/1418.

Var.: **bucădárnic** (Pap^1 34; Pap^2 60; Cap 30 s.v.).

Et.: mac. ***bakadarnik***.

băcál, *pl*. **băcáł'** *s.m*. Cap 30; Dms. Băcan. *Si áflă pri la băcáł'.* (Se găseşte pe la băcani.) Cap 30 s.v.; *Dú-ti la mi̯ău su̯ăúţ, băcálu, si-ţ da úná trómbă di astár.* (Du-te la prietenul meu, băcanul, să-ţi dea o trâmbă de pânză.) MP 78/1; *Plătíí şi bórgu lu băcálu*. Plătii şi datoria la băcan.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bakal*** (mac. ***bakal***).

băcám, *pl*. **băcámur** *s.n*. Pap^1 33; Pap^2 57; Can^1 186; Cap 31; Dms. Băcan; lemn exotic din care se extrage un colorant roşu; vopsea de ouă de culoare roşie.. *Bacámu ăí un lemn roş.* (Băcanul e un lemn roşu.) Cap 31 s.v.; *Treí pátru zo̯li di ţę́stă zú̯ă o̯ámińił' cúmpără bacám şi vupsés o̯áuli.* (Cu trei-patru zile înainte de această zi oamenii cumpără băcan şi vopsesc ouăle.) Pap M^2 115/29; *Băcámu ăí maí bun că nu si lę́a*. (Băcanul e mai bun că nu se ia.) Dms s.v.

Var.: **bacám**, **băcámi** (Pap^1 33).

Et.: tc. ***bakam*** (mac., bg. ***bakam***).

băcámi vezi **băcám**.

băcălo̯c, *pl*. **băcălo̯ţi** *s.n.* Cap 31 s.v. *băcál*. Ocupaţie (îndeletnicire) de băcan.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: tc. ***bakalık*** (mac. ***bakallak***).

băcắr vezi **băcǫ́r**.

băcărisés, **băcărisíri**, **băcărisíį̯**, **băcărisít** *vb*. IV. *Intranz*. Dms. A se cocli. *Mánġa lăsátă ăn sǫ́dur di băcǫ́r băcărisḙ́şti*. (Mâncarea lăsată în vase din aramă se coclește.) Dms s.v.

Et.: de la ***băcǫ́r***.

băkíų̯ vezi **băcǫ́r**.

băclává vezi **băclăvíį̯ă**.

băclăvíį̯ă, pl. **băclăvíį̯** și **băclăvíį̯ur** *s.f.* Cerna A/Supl; Dms. Baclava; delicatesă. *Ţéla săl băclăvíį̯ mănáncă*. (Acela mănâncă numai delicatese.) Dms s.v.; *Di i̯úndi si flom băclăvíį̯ ca şi-ţ dom lă tíni?* (De unde să găsim delicatese ca să-ți dăm ție?) Dms s.v.

Var.: **băclává** (Dms s.v.).

Et.: tc. ***baklava*** (mac., bg. ***baklava***).

băcór vezi **băcǫ́r**.

băcǫ́r *s.n*. Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 31; Cerna A/Supl; Wild h. 32/1–3, 5, 7; Dms. Aramă; vase de aramă. *Ţḙástă cásă ári mult băcǫ́r*. (Casa asta are multe vase din aramă.) Cap 31 s.v.; *Fḙáta al' dḙádi úmă păčétcă ăn cári vḙa ligát un cumát mic di băcór*. (Fata îi dădu o cârpă în care legase o bucată mică de aramă.) DP 178/30; *Mánġa lăsátă ăn sǫ́dur di băcǫ́r băcărisḙ́şti*. (Mâncarea lăsată în vase de aramă se coclește.) Dms s.v.

Var.: **bacắr** (Wild h.32/7), **bacór** (Wild h 32/1, 2, 5), **bacǫ́re** (Wild h 32/3), **bakíų̯** (Wild h 32/7), **băcắr** (Wild h 32/7), **băcór**.

Et.: tc. ***bakır*** (bg. ***bakăr,*** mac. ***bakar***).

băcǫ́re vezi **băcǫ́r**.

băcşíş, *pl*. **băcşíşur** *s.n*. Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 31; Dms. Cadou, dar; plată; răsplată; bacşiş. *Cári si-ų̯ pǫátă dúţiri fḙáta luį̯ [...] si-l' da mári bacşíş*. (Cui o să o poată aduce pe fata lui […] o să-i dea mare răsplată.) Cap[2] 65/9; *Vin tǫáti ńámurli di cútru fičór cu cǫ́ti un băcşíş*. (Vin toate neamurile din partea feciorului cu câte un dar.) Cerna T; *Ţi băşíş ţer s-aţ dau̯, că mulţ ań sirbíş la míni?*. (Ce plată vrei să-ți dau, că mulți ani slujiși la mine?) Cap[2] 24/36; *Iắlă z-dăscărcóm, că-s duc un băcşíş, únă lîsíţă*. (Vino să descărcăm, că-ți aduc un cadou, o vulpe.) MP 82/13; *Cătunį̯ắnį̯ ắį̯ dunára múlti băcşíşur la fičúru ţísta*. (Sătenii îi adunară multe daruri acestui fecior.) MP 16/2; *Noį̯ nu dădḙám [la turţ] băcşíş, ş-lă lắį̯ắų̯ i̯el'!* (Noi nu le dădeam [turcilor] daruri, şi le luau ei.) Dms s.v.

Bacşíşu cal. Calul de dar. Can[1] 186 s.v.; *Bacşíşu cal la dinţ nu s-cátă*. (Calul de dar nu se caută la dinți.) Can T[2] 124/6.

Var.: **bacşíş**, **băşíş**.

Et.: tc. ***bahşiş*** (mac., bg. ***bakšiš***).

băctisés, **băctisíri**, **băctisíį̯**, **băctisít** *vb*. IV. *Intranz*. Dms. A se sătura (de ceva), a se plictisi; a se extenua. *Băctisíį̯ di ănviţári*. (M-am săturat de [atâta] învățat.) Dms s.v.; *Băctisí di cǫ́ta lúcru*. (S-a extenuat de atâta muncă.) Dms s.v.; *Băctisíră di drum*. (S-au plictisit [= li s-a urât] de drum.) Dms s.v.

Et.: gr. ***μπουχτίζω***.

Băčíl'a-al-Čóį̯ca *n.pr*. Pap M[2] 172/3. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din ***băčǫ́l'ă*** + *n.pr.*

băčíl'ă vezi **băčǫ́l'ă**.

Băčilíń *n.pr, pl.* Pap M[2] 172/5; Cap 36 s.v. *băčǫ́l'ă*. Nume de loc în *Cúpă* și *Úmă*.

Et.: din ***băčǫ́l'ă*** + ***-íme***.

Băčilíńă *n.pr.* Pap M[2] 172/6. Nume de loc în *Birísläv*.

Et.: vezi **Băčilíń**.

Băčílişţea-al-Ḱórle *n.pr.* Pap M[2] 172/44. Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Et.: din ***Băčílişti*** + *n.pr.*

Băčílişti vezi **Băčilíşti**.

Băčilíşti *n.pr.* Pap M[2] 172/41; Cap 36 s.v. *băčǫ́l'ă*. Nume de loc, fostă târlă, în *Úmă*.

Var.: **Băčílişti** (Pap M[2] 172/41.)

Et.: ***băčǫ́l'ă*** +***-ḱşti***.

băčǫ́lă vezi **băčǫ́l'ă**.

Băčǫ́l'a-G'íuluį̯ *n.pr*. Pap M[2] 172/7; Cap 36 s.v. *băčǫ́l'ă*. Nume de loc în *Óşiń*.

Et.: din ***băčǫ́l'ă*** + *n.pr.*

Băčǫ́l'a-lu-Ríza-ḱáį̯a *n.pr*. Pap M[2] 172/9. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: din ***băčǫ́l'ă*** + *n.pr.*

băčǫ́l'ă, *pl*. **băčǫ́l'** și **băčíl'ur** *s.f.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 186; Cap 36; ALR II, 2, h. 400/012; Cerna A/2318, 2329. Stână, târlă. *Túcu să-ń li fácă Dómnu ţḙásti čǫ́fţili ų̯oį̯, di si dar únă băčǫ́l'ă ų̯a ăn drum*. (Măcar de mi le-ar preface Domnul ciorile astea în oi, ca să

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

fac o stână aici în drum.) Cap[2] 97/29; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li păşţeám u̯óu̯li, li mulḑeám la strúngă şi lă purtám láptili la únă băčólă ăn cătún.* (Eram asociat cu un ortac, păşteam oile cu rândul, le mulgeam la strungă şi duceam laptele la o stână în sat.) AtaM 392/6; *Băčíl'urli li dărám ăn ágri.* (Stânele le făceam pe ogoare.) AtaM 353/14.

♦ *Cu axeáni u̯oi̯ băčól'ă nu si dáră.* (Cu oi străine nu se face stână.) Cap[2] 210/3; *Di porc băčól'ă nu si fáţi.* (Nu se face [niciodată] stână cu porci.) Can T[2] 110/4; Pap M[2] 62/37; *La dărári băčól'ă, cóńi l' si nęcă, áră la spárḑiri, lúmi, duńá.* (La facerea stânii se încaieră câinii, iar la spartul stânii, lumea, oamenii.) Pap M[2] 62/38.

Var.: **băčól'ă, băčíl'ă**, **bučól'ă** (Cap 36 s.v.; ALR II, 2, h. 400/012).

Et.: mac., bg. ***bačilo*** sau din ***bač*** + ***-íl'ă*** (***-ól'ă***).

bădăi̯és vezi **budăi̯és**.

bădăíri, *pl.* **bădăír** *s.f.* Alergătură. *Fičóru, ănflămunḑót di bădăírea, si pruḱó di moş.* (Feciorul, flămânzit de [atâta] alergătură, se apropie de bătrân.) DP 64/26.

Et.: vezi **budăi̯és**.

bădivá *adv*. Cap 31; Dms. Gratis, (pe) degeaba, fără plată, pe nimic. *Pri bădivá nu sirbés.* (Nu muncesc pe degeaba.) Dms s.v.; *Lă vindúm bóu bădivá.* (Am vândut boul pe nimic.) Dms s.v.; *Bégu va pri bădivá să-l' sirbím.* (Beiul vrea să-i muncim fără plată.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bedava***.

bắfčă vezi **báfčă**.

bărfčărlóc, *pl*. **bărfčărlóţi** *s.n.* Dms. Grădinărit. *Cu bărfčărlócu ǵiu̯éş bun*. (Cu grădinăritul trăieşti bine.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bahçıvanlık***.

bărfčăvănǧíi̯ă, *pl*. **bărfčăvănǧíi̯** *s.m*. Cap 31 s.v. *báfčă*; ALR II, s.n., 1, h. 185/012; Dms. Grădinar. *Bărfčăvănǧóia nă víndi pipérki.* (Grădinarul ne vinde ardei.) Dms s.v.; *S-dúsiră ăn un lant cătún, lă un băvčăvănǧi̯ă.* (Se duseră în alt sat, la un grădinar.) DP 62/38.

Var.: **bafčăvănǧói̯ă, başčăvănǧoi̯ă** (Cap 31 s.v. *báfčă*), **başčăvănǧói̯ă** (ALR II s.n., 1, h. 185/012), **băvčăvănǧíi̯ă**.

Et.: bg. ***bahčevanǧija*** (tc. ***bahçivan***).

bafčăvănǧói̯ă vezi **bărfčăvănǧíi̯ă** .

Băgăródiţă vezi **Buguródiţă**.

Băgărúdiţă vezi **Buguródiţă**.

băǧănác, *pl*. **băǧănáţ** *s.m*. Pap[1] 33; Pap[2] 58; Can[1] 186; Cap 31; Cerna A/623; ALDM I, h. 566/1–7; Dms. Cumnat. (E vorba de cumnaţi ale căror soţii sunt surori). *La lo cálu şi fuzí ắntru si fúgă băǧănáţil'.* (Luă calul şi plecă înainte să plece cumnaţii.) MP 24/30.

Var.: **băǧinác** (Pap[1] 33; Can[1] 186; Cap 31; Cerna A/623), **buǧănác** (ALDM I, h. 566/3).

Et.: tc. ***bacanak*** (mac., bg. ***baǧanak***).

băǧăníc vezi **băǧiníc**.

băǧinác vezi **băǧănác**.

băǧiníc, *pl*. **băǧiníţ** şi **băǧiníţă** *s.n*. Pap[2] 58; Can[1] 186; Cap 31 s.v. *báǧă*; ALR II, 1, h. 278/012; Cerna A/699; Wild h. 409/2, 4, 7; Dms. Coş [de fum] la casă, horn. *Vizú dipárti un cunác mári cu múlti pinǧérţ, bóǧi şi buǧ iniţă*. (Văzu în depărtare un palat mare cu multe ferestre, hornuri mari şi mici.) DP 66/19; *Cása noástră ári dóu̯u băǧiníţ.* (Casa noastră are două hornuri.) Cap 31 s.v. *báǧă*; *Cása fără di băǧăníc fúmă.* (Casa fără horn scoate fum.) Dms s.v.

Var.: **baǧaníc** (Wild h. 409/4), **ắǧăníc**, **buǧăníc** (Cap 31 s.v. *báǧă*), **buǧeníc** (Cap 31 s.v. *báǧă*), **buǧiníc** (Wild h. 409/7), **buǧuníc** (Wild h. 409/2).

Et.: din ***báǧă*** + ***-níc***.

Bắhčur *n.pr*., *pl.* Pap M[2] 172/23; Cap 31 s.v. *báfčă.* Nume de loc, cu multe grădini, în *Úmă*.

Var.: **Bắşčur** (Pap M[2] 172/23).

Et.: ***báhčă*** (s.v. ***báfčă)***.

băi̯á vezi **bái̯a**.

băi̯ăldisés, **băi̯ăldisíri**, **băi̯ăldisíi̯**, **băi̯ăldisít** *vb*. IV. *Intranz*. Can[1] 186; Cap 32; ALDM I, h. 384/6; Dms. **1**. A obosi, a se istovi, a se extenua. *Băldisíi̯ di sirbíri.* (Mă istovii de [atâta] muncă.) Dms s.v.; *Să zărăpósă că-i̯ băldisít.* (Se odihneşte că-i extenuat.) Dms. **2**. A delira. Dms.

Var.: **băldisés** (Dms s.v.; ALDM I, h. 384/6).

Et.: mac. ***bajaldisa,*** bg. ***bajaldisam*** (tc. ***bayılmak***).

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

băi̯át *adj. invar*. Cap 32; Dms. (Despre alimente) Stricat, alterat. *Mánga ăi̯ băi̯át*. (Mâncarea e stricată.) Dms s.v.; *Cárnea ți-u măncóm ra băi̯át.* (Carnea pe care am mâncat-o era alterată.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bayat*** (mac., bg. ***bajat***).

băi̯cón, **băi̯cónă**, *pl*. **băi̯cóń**, **băi̯cóni** *adj*. Dms. Buimac, ameț. *Că băi̯cón ti măndăléș*. (Te clatini ca [un om] buimac.) Dms s.v.

Et.: tc. ***baygın*** (bg. ***bajgăn***).

Băi̯cúș *n.pr*. Cap 32. Nume al unei mahalale din *Nónti*.

Et.: n.pr. ***Băi̯cúș***.

băi̯nár vezi **bănár**.

băi̯rám, *pl*. **băi̯rámur** *s.n*. Dms. Sărbătoare religioasă la musulmani; bairam.

Et.: tc. ***bayram*** (mac., bg. ***bajram***).

băi̯reác, *pl*. **băi̯reáță** *s.n*. Cap 32; Dms. Steag, stindard. *Si zădeádi pișím băi̯reácu vlășésc.* (Se ivi mai întâi steagul românesc.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bayrak*** (mac., bg. ***bajrak***)

băjúr, *pl*. **băjúr** *s.m*. Pap[2] 61; Can[1] 194; Cap 32; Dms. Bujor.

Var.: **bujúr** (Pap[2] 61; Can[1] 194; Cap 32 s.v.; Dms.)

Et.: mac., bg. ***božur***.

bălănțíi̯ă, *pl*. **bălănțíi̯** *s.f.* Pap[2] 58; Can[1] 186; Cap 32; Dms. **1**. Alică. **2**. Măruntaie (de pasăre) Can[1] 186; Cap 32. F i g. Fleacuri, nimicuri; palavre. *Ńi turéști bălănțíi̯.* (Îmi toarnă palavre). Pap M[2] 62/41.

Et.: tc. ***buluntu***.

bălăúră, *pl*. **bălăúri** *adj. f*. Cap 32 Mare; de dimensiuni mari. *Prúnă bălaúră.* (Prună mare.) Cap 32 s.v.

Et. nec.; cf. dr. ***balaur***.

bălcón, *pl*. **bălcóni** *s.n*. Cap 32, Cerna A/664; Dms. Balcon, pridvor. *Pri balcónu lu cunácu șădeáu̯ trei feáti*. (În balconul palatului ședeau trei fete.) Cap[2] 71/42; *Lăsárã cáu̯il' și zdunárã tu̯ăț sup bălcón.* (Lăsară caii și se adunară toți sub balcon.) MP 24/5; *Cása cu pulátă ári bălcón*. (Casa cu etaj are balcon.) Dms s.v.

Var.: **balcón**.

Et.: la origine, it. ***balcone***, împrumutat în toate limbile balcanice (bg., mac., sb., tc. ***balkon***, alb. ***balkon***, gr. ***μπαλκόνι***).

bălčúg, *pl*. **bălčúzi** *s.n*. Pap[1] 33; Cerna A/1487, 270, Supl; Dms. **1**. Belciug. *Singíru lă márzini ári un bălčúg di cári au̯ zăcăcóm sói̯ca*. (Lanțul are la capăt un belciug de care prindem briceagul.) Dms s.v. **2**. (La coasă) Brățară. **3**. Cataramă. Cerna A/1487; Dms. *Bălčúgu di lă ta curáu̯ă ăi̯ răgísit.* (Catarama de la cureaua ta e ruginită.) Dms s.v.

Var.: **bilčúg** (Dms s.v.).

Et.: sl. ***bĕlĭčugŭ***.

băldisés vezi **băi̯áldisés**.

bălés vezi **băl'és**.

bălét, *pl*. **băléti** *s.n*. Cap 32; ALR II, 2, h. 322/012; ALR II s.n., 3, h. 870/012. **1**. Bilet, act eliberat de primărie când se merge cu o vită la târg pentru a o vinde. *Bălét di víti*. (ALR II, 2, h. 322/012). **2**. Bilet de tren.

Et.: la origine, it. ***biglietto,*** împrumutat de toate limbile balcanice (alb., bg., mac., tc. ***bilet***, gr. ***μπιλιέτο***).

bălgúr *s.n.* Cap 48; Dms. Grâu decorticat; mâncare preparată din grâu fiert. *Aí lă núntă să măncóm bălgúr*. (Hai la nuntă să mâncăm grâu fiert.) Dms s.v.

Var.: **búlgur** (Cap 48).

Et.: tc. ***bulgur*** (mac. ***bolgur***, bg. ***bulgur***).

bălós, **bălósă**, *pl*. **bălóș**, **bălósi** *adj*. Can[1] 186; Cap 32; Dms. Bălos. *Bureáti bălós*. (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v. *bureáti*.

♦ *Mucósu ș-báti péză di bălósu*. (L i t. Mucosul își bate joc de bălos. = Râde ciob de oală spartă.) Cap 32 s.v.; Can T[2] 124/8.

Et.: din ***báli*** (s.v. ***bál'ă***[1]) + ***-ós***.

băltác, *pl*. **băltáți** *s.n*. Cap 32; Cerna A/1742; Dms. Baltag, bardă. *Băltácu lă purtá sub păngác*. (Purta baltagul sub suman.) Dms s.v.

Et.: mac. ***baltak*** (tc. ***balta***).

băltíčcă, *pl*. **băltíčki** *s.f.* Can[1] 186; Cap 33 s.v. *băltíi̯ă*; Wild h. 348/7. Bardă; toporaș. *Íel aș lă sădi únă băltíčcă.* (El își luă numai un toporaș.) Cap[2] 117/7.

Var.: **baltíčcă** (Cap 33 s.v. *băltíi̯ă*).

Et.: din ***băltíi̯ă*** + ***-íč***(***că***).

băltíe vezi **băltíi̯ă**.

băltíi̯ă, *pl*. **băltíi̯** *s.f.* Pap[1] 33; Pap[2] 58; Can[1] 186; Cap 32; Wild h. 348/4, h. 366/7; Dms. Secure, topor. *Au̯ lo băltíi̯a și I-u déști*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

prísti cap. (Luă securea şi îl izbi în cap.) W 73/4; *Aụ zămăncọ́ cu băltíịa ţẹ gurgáşcă.* (Izbi cu securea [în] acea scorbură.) Cap[2] 25/4; *Aí, băltíụ, s-la taịl' pínu!* (Hai, secure, să tai pinul!) Can T[1] 285/17; *Aş lọ dọ́ụă baltíị şi si dúsi ăn la Défu curíịă.* (Îşi luă două topoare şi se duse în pădurea lui *Défu*.) Cap[2] 97/8; *Ţạ́stă sẹ́ră s-la tălcóm cu băltíịli.* (Astă seară o să-l omorâm cu topoarele.) DP 27/37.

Var.: **baltíe** (Wild h. 348/4), **baltíịă băltíe** (Wild h. 366/7.)

Et.: mac., bg. ***baltija*** (tc. ***balta***).

băltíịcă, *pl.* **băltíịki** *s.f.* Cap 32 s.v. *băltíịă*. Bardă, toporaş. *Muľárẹa [...] lo cu únă băltíịcă si dişkícă lẹ́amni*. (Nevasta […] începu să despice lemne cu un toporaş.) Cap[2] 113/11.

Et.: din ***băltíịă*** + ***-că***.

băľés, **băľíri**, **băľíịa**, **băľít** *vb.* IV. *Intranz.* Can[1] 186; Cap 32. A se umple de bale, a-i curge balele, a face bale la gură.

Var.: **balivés** (Pap[1] 33), **bălés** (Cap 32 s.v. **báľă**).

Et.: de la ***báľă***[1].

Băľúr *n.pr.* Pap[2] 59; Cap 33. Nume de câine.

Var.: **Biľúr** (Pap[2] 59).

Et.: din ***baľ*** + ***-úr***.

bămbăńisít, **bămbăńisítă**, *pl.* **bămbăńisíţ**, **bămbăńisíti** *adj.* Cap 33; ALR II, 1, h. 106/012; Dms. Buhăit. F i g. Bosumflat.

Var.: **bumbăńisít** (Dms).

Et.: mac. ***babunjosa (se)***.

bămbúľ, *pl.* **bămbúľă** *s.n.* Dms. Binoclu. *Cu bămbúľu vez di dipárti*. (Cu binoclul vezi de la distanță.) Dms s.v.

Et. nec.

bănári *s.f.* ALR I, 2, h. 283/013. Viață, trai. *Ăń ţi bizirisí cu bănárịa*. (Mi s-a urât cu viața.) ALR I, 2, h. 283/013.

Et.: ar. ***bănári***.

băndéră, *pl.* **băndéri** *s.f.* Can[1] 187; Cap 33; Dms. Steag, drapel, stindard.

Et.: it. ***bandiera*** (gr. ***μπαντιέρα***, mac. ***bandera***).

bănélă vezi **bunélă**.

băńár, *pl.* **băńár** *s.m.* Can[1] 186; Cap 33 s.v. *bańă*. Băiaş, slujbaş angajat la baia publică.

Var.: **băịńár** (Can[1] 186; Cap 33 s.v. *bańă*).

Et.: din ***bańă*** + ***-ár***; cf. şi mac., bg. ***banjar***.

băńés vezi **băńéz**.

băńéz, **băńári**, **băńáịa**, **băńát** *vb.* I. *Refl.* Can[1] 187; Cap 33 s.v. *báńă*. A se îmbăia, a se scălda.

Var.: **băńés** (Can[1] 187).

Et.: de la ***bańă***; cf. şi mac. ***banja***, bg. ***banjam***.

Băńíşti *n.pr.* Pap M[2] 172/30; Cap 33 *s.v. báńă*. Nume de loc în *Lúnẹ́lí*, situat acolo unde, altădată, au fost băi publice.

Var.: **Bánişti** (Pap M[2] 172/30).

Et.: din ***bańă*** + ***-íşte***.

băṕcă vezi **bópcă**.

băpnés, **băpníri**, **băpníịa**, **băpnít** *vb.* IV. *Intranz.* şi *tranz.* Dms. A cădea (cu toată greutatea), a trânti la pământ. *Cọn băpníị, stẹ́áli vizúị.* (Când am căzut, am văzut stele verzi.) Dms s.v. *S-ti băpnés di să-ţ crẹ́ápă ịárẹa*. (O să dau cu tine de pământ, de o să-ți crape fierea.) Dms s.v.

Et.: mac. ***bapne***.

bărácă, *pl.* **bărọ́ţ** *s.f.* Cap 33; ALR II s.n., 3, h. 907/012; Dms. **1**. Barieră la intrarea în oraş. **2**. Baracă din scânduri.

Et.: la origine, it. ***baracca***, împrumutat de toate limbile balcanice (bg., mac., tc. ***baraka***, gr. ***μπαράκα***, alb. ***barakë***).

bărăịés, **bărăíri**, **bărăíịa**, **bărăít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. A hoinări, a umbla de colo-colo, a umbla bâjbâind. *Cum bărăịá prin sucáţă si nturnó la únă miịáná*. (Cum hoinărea el pe străzi, ajunse din nou la un han.) MP 162/3; *Ca si privizú, fičúru lo z-bărăịáscă prin cătún şi la vizú cunácu lu ampirátuluị.* (Când se lumină de ziuă, feciorul începu să umble de colo-colo prin sat şi văzu palatul împăratului.) MP 166/19; *Bărăịá să áflă úşa*. (Bâjbâia să găsească uşa.) Dms s.v.

Et.: mac. ***bara*** (***barne***), bg. ***barna***.

bărbáliţ *s.m.* Can[1] 187; Cap 33; Dms. Orbalț, brâncă.

Var.: **barbáliţ** (Can[1] 187).

Et.: bg. ***urbalec*** (Can[1] 187; Cap 33).

bărbát, *pl.* **bărbáţ** *s.m.* Pap[1] 33; Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 33; ALR I, 2, h. 269/013; ALR II, 1, h. 129/012; Cerna A/490; Wild h. 451/1–7; ALDM I, h. 433/1–7, h. 434/1–7; Dms. Bărbat, soț. *Z-dúsi bărbátu cu căfálu la víńă*.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

(Se duse bărbatul cu cavalul la vie.) W 67/7; *Di ţe nu la ştiu̯ i̯o to̯u̯ bărbát?* (De ce nu-l cunosc eu pe soţul tău?) Cap[2] 88/10; *Fičóru aş púsi ăn mínti ţi si lăfe̯áu̯ ţél'a bărbáţil'.* (Băiatul băgă la cap [= reţinu] ce vorbeau bărbaţii aceia.) Cap[2] 84/17; *Toţ bărbáţil' rau̯ dunáţ la cávgă.* (Toţi bărbaţii erau adunaţi [= mobilizaţi] la război.) AtaM 360/9; *Toţ bărbáţil ámnă tunş.* (Toţi bărbaţii umblă tunşi.) Can T[1] 262/40.

♦ *Bărbátu u anvărte̯ásti cása.* (Lit. Bărbatul învârteşte casa. = Bărbatul duce greul într-o familie, îşi asumă toate responsabilităţile în casă.) Cap[2] 165/34; *Bărbátu cu cáru si dúcă, mul'árge̯a cu gépu si sco̯átă, nu l-anvíngi.* (Lit. Bărbatul cu carul să aducă, nevasta cu buzunarul să scoată [din casă], nu biruie [= nu fac faţă.] = Oricât de vrednic e bărbatul, dacă femeia e risipitoare, nu reuşesc să adune avere.) Cap[2] 171/15.

Et.: lat. ***barbatus***.

bărbălăşcă vezi **bărbărăşcă**.

bărbărăscă vezi **bărbărăşcă**.

bărbărăşcă, *pl.* **bărbărǫşti** *s.f.* Can[1] 187; Cap 33. Căcărează de oi, capre, iepuri. *Ţéla di Úmă ancărco̯ barbaróşti ăn loc di čireş.* (Cel din *Úmă* încărcă căcăreze în loc de cireşe.) Cap[2] 45/17.

Var.: **barbaraşcă**, **bărbălăşcă** (Cap 33), **bărbărăscă** (Can[1] 187).

Et. nec.

bărbărés, **bărbăríri**, **bărbăríi̯**, **bărbărít** *vb.* IV. *Intranz.* Cap 33; ALR II, 1, h. 280/012; Cerna A/319; Dms. **1**. A vorbi prostii, a trăncăni, a flecări. *Nu pắră-ń bărbăr̯á că, cu ti sfîtnés, di u̯ócl'il' si-ţ sáră.* (Nu-mi mai trăncăni că, dacă ţi-ard una, o să-ţi sară ochii.) Cap[2] 202/40; *Dósta bărbăríş.* (Ai trăncănit destul.) Dms s.v.; *To̯átă zúu̯a bărbăríră.* (Toată ziua au flecărit.) Dms s.v. **2**. A-i chiorăi maţele. ALR II, 1, h. 280/012. **3**. (Despre foc) A dudui.

Et.: mac. ***brbori***, bg. ***bărborja***.

bărbărlǫc, *pl.* **bărbărlǫţi** *s.n.* Can[1] 187. Barbarie. *Din bărbărlǫţi di turţ fuzíră din cătún.* (Din cauza barbariilor turcilor, plecară din sat.) Can T[2] 101/20.

Et.: tc. ***barbarlık***.

bărbătés, **bărbătéşcă**, *pl.* **bărbătéşt** *adj.* Can[1] 187; Cap 33 s.v. *bărbát*. Bărbătesc. *Bărbăte̯ásca rúbă ra di şá̯ică ne̯ágră.* (Haina bărbătească era din postav negru.) AtaM 352/15.

Et.: din ***bărbát*** + ***-ésc***.

bărbătéşcă *s.f.* Pap[2] 58; Cap 33 s.v. *bărbát*. Zonă din spaţiul bisericii rezervată bărbaţilor.

Et.: vezi **bărbătés**.

bărbătéşti *adv.* Can[1] 187; Cap 34 s.v. *bărbát*; Dms. Bărbăteşte.

Et.: din ***bărbát*** + ***-éşti***.

bărbătíč, *pl.* **bărbătíč** *s.m.* Cap 34 s.v. *bărbát*. Bărbăţel.

Et: din ***bărbát*** + ***-íč***.

bărbătími *s.col.* Pap[1] 33; Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 34 s.v. *bărbát*; Dms. Grup de bărbaţi. *Ca zăčucǫ cămbánge̯a, to̯átă bărbătímge̯a si dunǫ la băse̯árică.* (Când sună clopotul, toţi bărbaţii se adunară la biserică.) Cap 34 s.v. *bărbát*. *Pişím să cǫntă bărbătímge̯a.* (Mai întâi să cânte grupul de bărbaţi.) Dms s.v.

Var.: **barbatími** (Pap[1] 33).

Et: din ***bărbát*** + ***-ími***.

bărbătlǫc *s.n.* Can[1] 187; Dms. **1**. Bărbăţie, vitejie. *Ăş la spúsi bărbătlǫcu.* (Îşi arătă bărbăţia.) Dms s.v. **2**. Mulţime de bărbaţi. Can[1] 187.

Et.: din ***bărbát*** + ***-lǫc***.

bărbăţǫl'ă *s.f.* Can[1] 187; Dms. Bărbăţie, vitejie.

Et.: din ***bărbát*** + ***-l'ă*** (***-ǫlă***).

bărbéc vezi **birbéţi**.

bărbíčcă, *pl.* **bărbíčki** *s.f.* Can[1] 187; Cap 33 s.v. *bárbă*; Dms. Bărbuţă.

Var.: **bárbičcă** (Can[1] 187)

Et.: din ***bárbă*** + ***-íč***(***că***).

bărbórcă, *pl.* **bărbórţ** *s.f.* Dms. Persoană care vorbeşte mult; guraliv, flecar.

Et.: mac. ***brborko*** (bg. ***bărborko***).

bărbós, **bărbǫsă**, *pl.* **bărbóş**, **bărbǫsi** *adj.* Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 32 s.v. *bárbă*; Dms. Bărbos. *La vlădíca áră birbéţili să la jungl'óm, să la gustím ţísta bărbós.* (Iar o să tăiem berbecul pentru episcop, ca să-l ospătăm pe bărbosul acesta.) Pap M[2] 160/12.

Et.: din ***bárbă*** + ***-ós***.

bărbút *s.n.* Dms. Joc de noroc; barbut.

Et.: tc. ***barbut*** (mac., bg. ***barbut***).

bărbutčíi̯ă, *pl.* **bărbutčíi̯** *s.m.* Dms. Jucător de barbut. *Pétri ă̯i mári bărbutčíi̯ă.* (Petre e mare jucător de barbut.) Dms s.v.

Et: din ***bărbút*** + ***-číi̯ă***.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bărcáč, *pl*. **bărcáč** *s.m*. Dms. Persoană care se amestecă în toate; băgăcios.

Et.: mac. ***brkač***.

bărčéd, *pl*. **bărčéz** *s.m.* Dms. Tovarăș de generație; prieten, fârtat. *Bărčédu Váni.* (Fârtatul *Váni.*) Dms s.v.

Et.: mac. ***bratučed***.

bărdác, *pl*. **bărdáți** *s.n.* Pap[1] 33; Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 34. Urcior cu două guri, una mică și alta mai mare, numită *ț̦ó̦ță*; bărdac. *Bába ia un bărdác vẹ́rdi gl'igusít, la ámpl'ă di pro̦áspătă ápu și la stúpă.* (Baba ia un bărdac smălțuit verde, îl umple cu apă proaspătă și îl astupă.) Pap M[2] 117/36.

La bărdác. Obicei care are loc la casa viitoarei neveste, la trei săptămâni după *príma tócmă*. Pap M[2] 129.

♦ *Čuș bărdác*. (L i t. [Cu] bărdacul în spinare. = Se spune despre cineva care bea tot timpul.) Cap 34 s.v.

Var.: **bardác** (Cap 34 s.v.).

Et.: tc. ***bardak*** (mac., bg. ***bardak***).

bărdăvíță vezi **brădăvíță**.

Bărdét vezi **Brădét**.

bắrdi și **bắrdil'** *s.f. pl*. Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 34; Cerna A/2254; Dms. Brâgle.

Et.: mac. ***brdila***, bg. ***bărdilo***.

bărdilíc, *pl*. **bărdilíți** *s.n*. Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 34 s.v. *bắrdi*; Dms. Prăjină la războiul de țesut; beldie.

Et.: din ***bắrdilă*** (refăcut după pl. ***bắrdil'***) + ***-íc***.

bărlíf vezi **bărlív**.

bărlív, **bărlívă**, *pl*. **bărlív**, **bărlívi** *adj*. Can[1] 187; Cap 34; Cerna A/928; DP 229; Dms. Zăpăcit; nebun; (despre o oaie) capie. *S-fi̯ắsi ca bărlíf, z-dúsi la un bunár și vicní cătirón: „Ămpirátu cu̯árni ári" și fuzí di cu̯ắla și ắi̯ tricú ț̦i̯ă móncă*. (A ajuns ca un nebun, se duse la o fântână și strigă încet: „Împăratul are coarne", și plecă de acolo și îi trecu acel chin.) MP 200/5; *Bărlíva mul'ári și cu fắră di insan̦i̯ắsc slac s-fi̯ắsi căíl s-l'a júngl'ă fičúril'.* (Femeia nebună și fără suflet de ființă umană căzu la învoială să-i omoare pe copii.) MP 148/7; *Ț́á̯i̯ă bărlívă*. (Oaie capie.) Cap 34 s.v.; Cerna A/928.

♦ *Sta ca vrínă ț́á̯i̯e bărlívă*. (L i t. Stă ca o oaie capie. = Este zăpăcit, nu știe de unde să înceapă o treabă.) Cap[2] 167/24.

Var.: **bărlíf**.

Et.: mac. ***brliv***, bg. ***bărliv***.

bărlóc vezi **bărlóg**.

bărlóg, *pl*. **bărlọ́zi** *s.n.* Cap 34; Cerna A/976; Dms. Culcuș; cuibar; vizuină, bârlog. *Si sculọ́ di pri bărlóc și, cọn si ardicọ́ pópa, si pugudí un l'épuri*. (Se sculă popa de pe cuibar și, când se ridică, se nimeri [acolo] un iepure.) Cap[2] 133/37; *Că lăgáră, lăgáră si umăróră și si turnáră lă bărlóg*. (Dacă alergară cât alergară, obosiră și se întoarseră la culcuș.) DP 70/24; *Ắu̯ scurníră lisíța din bărlóg.* (Scoaseră vulpea din vizuină.) Dms s.v.

♦ *Ắn bărlógu di cọ́ni ubidéș pọ́ni.* (L i t. În bârlogul câinelui cauți pâine. = Umbli după cai verzi pe pereți.) Cap[2] 167/11.

Var.: **bărlóc**.

Et.: sl. ***brŭlogŭ*** (mac. ***brlog***, bg. ***bărlog)***.

bărnăvéc, *pl*. **bărnăvẹ́ț** și **bărnăvẹ́ață** *s.m*. și *n*. Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 45; ALR II s.n.*,* 4, h. 1176/012; Cerna A/1305, 1491; Dms. Pantalon strâmt pe picior, confecționat din postav alb sau negru; berneveci. *Prísti cămẹ́șă púni un gămădán, un palt, un bărnivéc*. (Peste cămașă pune o jiletcă, un palton și berneveci.) Can T[1] 262/35; *Bărbățẹ́asca rúbă ra di șắi̯că nẹ́ágră: dulắm nẹ́ágri și bărnăvẹ́ață*. (Portul bărbătesc era din postav negru: dulămuri negre și berneveci.) AtaM 352/15; *Bărnivéc strimț; un čift di bărnivéc.* (Berneveci strâmți; o pereche de berneveci.) ALR II s.n., 4, h. 1176/012.

Var.: **bărnivéc**, **binivréc** (Cap 45 s.v.), **birnivéc** (Cap 45 s.v.), **brinivéc** (Cap 45), **bruvinéc** (Pap[2] 60; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. ***benevreci,*** bg. ***breveneci***.

bărnés vezi **burnés**.

bărníc vezi **bărníță**.

bărníče vezi **bărníță**.

bărničọ́ńă, *pl*. **bărničọ́ńă** *s.f.* Can[1] 187; Cap 35 s.v. *bárniță*; Dms. **1**. Pai de dughie. *Un pulóg di bărničọ́ńă*. (Un polog de paie de dughie.) Dms s.v. **2**. Loc unde se cultivă dughie.

♦ *Ań căzúș ắn mọ́ń, s-ti dar ca ắi̯ bărničọ́ńă.* (L i t. Mi-ai căzut în mâini, o să te fac ca pe paiele de dughie. = Mi-ai căzut în mână, o să te „toc" ca pe paiele de dughie.) Cap[2] 167/ 27.

Et: din ***bărníče*** (s.v. ***brănítă***) + ***-ọ́ńă***.

bărníță *s.f.* Pap[2] 58; Can[1] 187; Cap 35; Cerna A/Supl; Dms. Mei păsăresc; dughie. *Ț́a*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

ári u̯opt cúpiti di g̑ipt: únu ă̯i di meĺ, lántu ă̯i di bárniță [...]. (Aici sunt opt grămezi de cereale: una e de mei, cealaltă e de dughie […].) Cap[2] 27/33; *Píti păști po̯árca prin L'umníță c-un cumát di po̯íni di bărníță.* (*Píti* paşte scroafa prin *L'umníță* cu o bucată de pâine de dughie.) Pap M[2] 46/8; *Ă̯i fi̯ăsi un culác di bărníță și la cu̯ăpsi an cănúșă*. (Îi făcu un colac din mei păsăresc şi îl coapse în cenuşă.) MP 156/24; *Iș̯ó únă fáčcă cu pui̯ și di pri fáčcă curá bărníță și púi̯ĭ măncáu̯.* (Apăru o cloşcă cu pui şi de pe cloşcă curgea mei păsăresc şi puii mâncau.) MP 20/24; *Ă̯i púș-ău̯ și mi̯lém la uțísa pe̯ánă și ă̯i dát-ău̯ simínță di bărníță di si máncă bilbíĺu*. (I-a pus şi alifie la aripa rănită şi i-a dat şi boabe de mei, ca să mănânce privighetoarea.) AtaM 379/14; *Bo̯árge̯a nă u bătú to̯átă bărníța.* (Vântul ne-a suflat toată dughia.) Dms s.v.

Var.: **bárniță**, **bărníc** (Can[1] 187 s.v.), **bărniče** (Can[1] 187).

Et: mac. ***brnica***.

bărnivéc vezi **bărnăvéc**.

bărnués, **bărnuíri**, **bărnuí̯i**, **bărnuít** *vb*. IV *Tranz*. Cerna A/999; Dms. A boroni, a grăpa. *Ugára si bărnu̯ăști să si zdrúmină grúzli și să-u̯ zăvăl̨áscă simínța*. (Ogorul se grăpează ca să se fărâme bulgării de pământ şi să se acopere sămânța.) Dms s.v. F i g. A lăsa lefter. *Lă bărnuíră la co̯rț.* (L-au lăsat lefter la [jocul de] cărți.) Dms s.v.

Var.: **brănés** (Dms s.v.)

Et.: mac. ***branuva,*** bg. ***branuvam***.

bărnút *s.m*. Cap 34; ALR II s.n., 4, h. 1145/012. Tabac. *Trási un̨ác bărnút și căț̨ó si ḱifcă̯iáscă.* (Trase puțin tabac şi începu să strănute.) Cap 34 s.v.

Var.: **burút** (Cap 34 s.v.)

Et. nec. (cf. ar. ***bărnúte***).

bărǫ́că, *pl*. **bărǫ́ț** *s.f.* Can[1] 187; Cap 33 s.v. *báră*; Wild h. 18/4; Dms. Baltă, băltoacă. *Júnsi lắngă únă barǫ́că și iș̯ó ántru i̯el un ḱos*. (Ajunse lângă o băltoacă şi-i ieşi înainte un spân.) Cap[2] 90/27; *Mai̯ ncóla fláră lántă bărǫ́că*. (Mai încolo întâlniră altă baltă.) Can T[1] 278/19; *Fe̯áta cu fičóru trásiră ma naínti și-n drum fláră únă bărǫ́că di ápu.* (Fata şi băiatul plecară mai departe şi pe drum au dat de o baltă cu apă.) Can T[1] 278/16.

Var.: **barǫ́că**, **brắcă** (Wild h. 184), **brăc** (Dms s.v.).

Et.: din ***báră*** + ***-ǫ́că;*** cf. şi mac., bg. ***baruga***.

bărǫ́ș *adv*. Dms. (La întreceri sportive) Egal; la egalitate. *Lă ămburǫ́ri im bărǫ́ș.* (La trântă suntem la egalitate.) Dms s.v.

Et.: tc. ***barış***.

bărǫ́șcă, *pl*. **bărǫ́șt** *s.f.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Cap 33. s.v. *báră*. Băltoacă, mocirlă. *Ved o̯a únă mícă baróscă di plo̯ái̯ă, zastói̯ să be̯u unǫ́c*. (Văd aici o mică băltoacă de [la] ploaie, stai să beau puțin.) Pap M[1] 14/28.

Var.: **baróscă**, **barǫ́șcă** (Pap[2] 57).

Et: din ***báră*** + ***-ǫ́č(că)***.

bărsnés vezi **brăsnés**.

bărsóg̑ăr vezi **bărsóg̑ir**.

bărsóg̑ir, *pl*. **bărsóg̑ir** *adj*. şi *s.m*. Pap[2] 59; Can[1] 187; Cap 35; Dms. Prost, nătărău. *Ți stai̯ ca barsóg̑er?* (Ce stai ca un prost?) Can[1] 187 s.v.; Pap M[2] 63/17; *Cátă ca bărsóg̑ăr*. (Se uită ca prostul.) Cap[2] 167/8.

♦ *Ań ți pruvisí că bărsóg̑ir.* (L i t. S-a agățat de mine ca un prost. = Se ține scai de mine.) Cap[2] 167/9.

Var.: **barsóg̑er**, **bărsóg̑ăr**, **brăsóg̑ăr** (Pap[2] 59).

Et.: cf. ***bursúc*** + ****zóg̑ir*** (cf. gr. *σκαντζόχοιρος*).

bărufčán, **bărufčáncă**, *pl*. **bărufčań**, **bărufčáńki** *adj*. Dms. Locuitor din *Báruvița*.

Et: din ***Báruvița*** + ***-án***.

bărút *s.n.* Can[1] 187; Cap 35; Cerna A/1342; Dms. Praf de pușcă, pulbere. *Le̯ un tufe̯c și lă ámpl'ă cu bărút co̯t lă un le̯pur.* (Ia o pușcă şi o umple cu pulbere cât pentru un iepure.) Can T[2] 102/14; *Co̯n turí, nu căț̨ó, că bărútu ra vlájnic.* (Când trase [cu pușca], nu luă foc, pentru că praful de pușcă era umed.) Dms s.v.

Et.: tc. ***barut*** (mac., bg. ***barut***).

băsămác, *pl*. **băsămáț** *s.m*. Can[1] 187; Cap 35; Cerna A/666; Wild h. 411/2, 4, 7, h. 413/2, 4; Dms. Treaptă, fuscel la scară. *Vo̯ástră scálă ári zeț̨i băsămáț.* (Scara voastră are zece trepte.) Dms s.v.

Var.: **basămác** (Wild h. 411/4; h. 413/4), **busumárc** (Wild h. 411/2; h. 413/2).

Et.: tc. ***basamak*** (mac., bg. ***basamak***).

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

băsg̑árcă vezi **băsé̱rică**.

Băsg̑árica lu Tanás *n.pr*. Pap M^2 172/22. Nume de biserică (aflată în ruină) în *Úmă*.

Et.: ***băsg̑árică*** (s.v. ***băsé̱rică***) + *n.pr.*

Băsg̑árica Mári *n.pr*. Pap M^2 172/17; Cap 35 s.v. *băsg̑árică*. Nume de biserică în *Óşiń*, cu hramul „Sfântul Nicolae”.

Et.: ***băsg̑árică*** (s.v. ***băsé̱rică***) + ***mári***.

Băsg̑árica Mícă *n.pr*. Pap M^2 172/15; Cap 35 s.v. *băsg̑árică*. **1**. Nume de biserică în *Óşiń*, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”. **2**. Nume de loc în *Nǫ́nti*, unde altădată era o biserică.

Et.: ***băsg̑árică*** (s.v. ***băsé̱rică***)+ ***mícă***.

băsg̑árică vezi **băsé̱rică**.

băsérică vezi **băsé̱rică**.

băsé̱rică, *pl*. **băsé̱riț** *s.f.* Pap^1 34; Pap^2 59; Can^1 189; Cap 35; ALR II s.n., 6, h. 1717/012; Dms. Biserică. *Din Úmă trimiteg̑áu ăbér s-mi duc cu̯óla s-ou̯ cupirés şi băsg̑árca lu̯or.* (Din *Úmă* trimiteau veste să mă duc acolo, să acopăr şi biserica lor.) AtaM 389/4; *La púsiră pri nusíli şi la dúsiră la biseé̱rică*. (Îl puseră pe năsălie şi îl duseră la biserică.) Cap^2 47/7; *Biseé̱rica nu l'ă ţǫ́ni di mul'ţ ţi vin să si rǫ́gă la Dónu.* (Biserica nu-i încape de mulți ce vin să se roage la Domnul.) Can T^1 263/2; *Li lără [u̯ó̱li] şi li dúsără la băs̱ĭ́rică.* (Le luară [oile] şi le duseră la biserică.) MP 52/2; *O duţé̱u [nivg̑ásta] la ápă di tríi u̯ăr si u treg̑ácă pră la poárta di băseé̱rică.* (O duceau [pe nevastă] la apă de trei ori, ca s-o treacă pe la poarta bisericii.) Cerna T; *Vem doáu̯ă băsériț, úna tu Áyio Niculáo şi lánta tu Arhángelu Mihăíl.* (Avem două biserici, una [cu hramul] „Sfântul Nicolae” şi cealaltă [cu hramul] „Arhanghelul Mihail”.) AtaM 390/8; *Cătúnu Lúnd̑iń ári do̯u̯ bisériț.* (Satul *Lúnd̑iń* are două biserici.) Can T^1 262/10; *Am únă băsg̑árică, pri un diréc sta*. (Am o biserică, stă pe un stâlp. [Ghicitoare: Ciuperca].) Cap^2 153/15.

♦ *Snága-n bisg̑árică şi míntg̑a-n tulăríşti.* (L i t. Trupul în biserică şi mintea în piață. = Se spune despre cei care nu sunt, cu adevărat, credincioși.) Cap^2 209/28.

Var.: **băsg̑árcă**, **băsg̑árică, băsérică**, **băsé̱rcă** (Can^1 189), **băs̱ĭ́rică**, **bisg̑árică**, **bisérică**, **biseé̱rică**.

Et.: lat.: ***basilica***.

băsé̱rcă vezi **băsé̱rică**.

băs̱ĭ́rică vezi **băsé̱rică**.

băstisés, **băstisíri**, **băstisíi̯**, **băstisít** *vb*. IV. *Tranz*. Dms. A distruge, a prăda. *Fúril' nă-u̯ băstisíră casa*. (Hoții ne prădară casa.) Dms s.v.

Et.: mac. ***bastisa,*** bg. ***bastisam***.

băstrisés, **băstrisíri**, **băstrisíi̯**, **băstrisít** *vb*. IV. *Intranz*. Dms. (Despre plante, cereale) A se măna, a căpăta rugină.

Var.: **băstrusés** (Dms s.v.)

Et: tc. ***bastırmak***.

băstrusés vezi **băstrisés**.

băstún, *pl*. **băstúni** *s.n*. Cap 35. Toiag, baston. *Ăn breg vę un dęd c-un băstún ăn moi̯ń.* (Pe deal era un bătrân cu un toiag în mâini.) Cap^2 23/24; *Şi băstúnu i mi̯ă̱u̯ şi şápca i̯ă mi̯ă.* (Şi toiagul e al meu, şi şapca e a mea.) MP 238/9; *La míni si-ń cúmpăr un băstún di líer ca s-mi pătpărǫ́s cu i̯el cǫn si ámnu.* (Mie să-mi cumperi un baston de fier ca să mă sprijin în el când o să merg.) DP 211/6; *Ăş lă lǫ băstúnu şi-ş fuzí la băseé̱rcă.* (Îşi luă bastonul şi plecă la biserică.) Cerna T.

Et.: mac., bg. ***bastun*** (< it. ***bastone***).

băşcá vezi **báşcă**.

Bắşc̆ur vezi **Bắhc̆ur**.

băşibuzúc vezi **başibuzúc**.

băşís vezi **băcşíş**.

băşlamá vezi **băşlămá**.

băşlămá, *pl*. **băşlămǫ́ur** *s.f.* Dms. Amnistie, grațiere.

Dau̯ băşlămá. A grația. *Pấşa, om căntát, ăntu̯lg̑ási cum rau̯ lúcrili, că nu sa căbătlíi̯ u̯ámińil', şi lă dg̑ádi băşlamá să si dúcă cásă*. (Pașa, om învățat, înțelese cum erau lucrurile, că nu erau vinovați oamenii, şi i-a grațiat să se ducă acasă.) DP 153/38.

Var.: **băşlamá**.

Et.: tc. ***başlama***.

bătác, *pl*. **bătáți** *s.n*. Dms. Mocirlă, noroi. *Că din bătác scos*. (Scos ca din mocirlă) Dms s.v.

Et.: tc. ***batak*** (mac., bg. ***batak***).

bătál, *pl*. **bătál'** *s.m*. Cerna A/2303; Dms. Batal, berbec castrat. P. e x t. Persoană masivă, diformă. *Di creáştiri mult, bătál ăi̯.* (De mare ce a crescut, e ca un batal, masiv, diform.) Dms s.v.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: tc. ***battal*** (mac., bg. ***batal***); cf. şi dr. ***batal***.

bătáľă *s.f.* Cerna A/1261. (La firele din războiul de ţesut) Bătează, bătătură.

Et.: lat. ***batt(u)alia*** (DDA 266).

Bătáńa di la Sireánu *n.pr.* Pap M[2] 172/29; Cap 36 s.v. *bat*. Nume de loc în *Cúpă*, unde se află o dârstă.

Et.: ***bătáńă***[1] + *n.pr.*

bătáńă[1], *pl.* **bătóń** *s.f.* Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 35 s.v. *bat*; Cerna A/1495; Dms. Piuă de bătut abale; dârstă. *Ăn sínoru di Úmă veau úná bătáńă.* (În hotarul *Úmei* era o dârstă.) AtaM 350/2.

Et: bg. ***bǎhtjanie*** (Gerov I 91).

Bătáńă[2] *n.pr.* Pap M[2] 172/21; Cap 35 s.v. *bat*. Nume de loc în *Báruviţa*.

Var.: **Bătoáńă** (Cap 36).

Et: ***bătáńă***[1].

bătarnés vezi **ambitărnés**.

bắtă vezi **bádi**.

bătăccíi̯ă, *pl.* **bătăccíi̯** *s.m.* Dms. Şarlatan, escroc. *S-nu ti púnă ăn moń vrin bătăccíi̯ă.* (Să nu te păcălească vreun escroc.) Dms s.v.

Var.: **batác** (Dms s.v.).

Et.: tc. ***batakçi*** (mac., bg. ***batakčija***).

bătăccilóc, *pl.* **bătăccilóţi** *s.n.* Dms. Şarlatanie, escrocherie. *Din bătăccilóc gi̯i̯ásti.* (Trăieşte din escrocherie.) Dms s.v.

Et: tc. ***batakçılık*** (mac. ***batakčilak***, bg. ***batakčilăk***).

bătăláčă, *pl.* **bătăláčă** *s.f.* Cap 36; ALR II s.n., 3, h. 830/012. Băltoacă. *Bătăláče di apu.* (Băltoacă de apă.) Cap 36 s.v.

Var.: **bătăláče** (Cap 36).

Et.: cf. ***báltă***, ***bătác***.

bătăláče vezi **bătăláčă**.

bătălămá, *pl.* **bătălămói̯** şi **bătălămói̯ur** *s.f.* Dms. Dovadă, certificat.

Et.: tc. ***battallama*** (bg. ***batalama*** Gerov I 27).

bătălisés, **bătălisíri**, **bătălisíi̯**, **bătălisít** *vb.* IV. *Tranz* şi *intranz*. Dms. **1**. A părăsi, a abandona. *Cása víkim ra bătălisítă di mult.* (Casa, deja, era părăsită de mult.) Dms s.v.; *Ăn ágru bătălisít ar şi nápcum seámin.* (În ogor părăsit mai întâi ar şi apoi seamăn.) Dms s.v. **2**. A sărăci. *Di cọn li vindú i̯éftin cujirétil', bătălisí.* (De când a vândut ieftin gogoşii de mătase, a sărăcit.) Dms s.v.; *S-dúsiră să kăruţáscă nu să bătălisceáscă.* (S-au dus să câştige, nu să sărăcească.) Dms s.v.

Et.: gr. ***μπαταλεύω*** (cf. DDA s.v. *bătăl'iuséscu*)

bătăngắi̯ă, *pl.* **bătăngắi̯** *s.m.* Cap 36; Dms. Piuar.

Var.: **bătăngǵi̯ă** (Cap 36).

Et.: din ***bătáńă*** + ***-gắi̯ă***.

bătănisés vezi **bătăńắses**.

bătăńắsés, **bătăńắsíri**, **bătăńắsíi̯**, **bătăńắsít** *vb.* IV. *Tranz*. Can[1] 188; Cap 36 s.v. *bat*; Dms. A bate în piuă. *Lă bătăńắsí şái̯cu.* (Bătu la piuă şiacul.) Dms s.v.

Var.: **bătăńisés** (Can[1] 188; Cap 36 s.v. *bat*.)

Et: de la ***bătáńă***.

bătărneáşti vezi **bitărnéşti**.

bătărneáţă vezi **bitărnéţă**.

bătărnés vezi **ămbitărnés**.

bătărničós vezi **bitărničós**.

bătijúni, *pl.* **bătijuń** *s.f.* Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 36 s.v. *bátiz*. Botez. *Cum tricúş, lisíţu, la bătijúni?* (Cum ai petrecut, vulpeo, la botez?) MP 86/13; *La múlti bătijúń, cári la li ve pus mămúşu númili la măxóm, că lă duţéu cásă măxómu, l'-u pripuné númi.* (La multe botezuri, la care naşul pusese nume pruncului, când îl duceau acasă pe prunc, i-l [= îi] puneau [încă] un nume.) Can T[2] 117/17.

♦ *Di la butijúni nu-i spilát.* (Nu s-a spălat de la botez. = Se spune, în mod ironic, despre cei murdari.) Cap[2] 169/11.

Var.: **butijúni**.

Et: lat ****baptizio***, ***-onem***.

bătizári, *pl.* **bătizór** *s.f.* Pap[1] 33; Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 36 s.v. *bátiz*; Dms. Botez. *Dúpu bătizári lúmea si gustáşti lă cása lu mícu.* (După botez lumea se ospătează la casa copilaşului.) Cap 36 s.v. *bátiz*; *Năntinéţu, díntru că ra turc, ăş puné un criştín cu pári să lă ţóńă măxómu ăn bráţă şi să la bátiză, ámă şi i̯el cóla stăté lă bătizáre.* (Locuitorul din *Nóńti,* pentru că era turc, punea un creştin cu bani să ţină pruncul în braţe şi să-l boteze, dar şi el stătea acolo, la botez.) CanT[1] 263/35; *Si dúnă lúmi múltă la bătizáre.* (Se adună lume multă la botez.) Cerna T.

Et.: vezi ***bátiz*** .

bătizát, **bătizátă**, *pl.* **bătizáţ**, **bătizáti** *adj.* Pap[1] 33; Pap[2] 57; Can[1] 188; Cap 36 s.v. *bátiz*;

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Dms. Botezat, creştin. *Nu ti pot scúndiri, că la ja̯el miruse̯áşti la bătizát u̯om*. (Nu te pot ascunde, că lui îi miroase a om botezat.) Cap[2] 128/37.

Et.: vezi ***bátiz*** .

bătizătór, *pl*. **bătizătór** *s.m*. Can[1] 188; Cap 36 s.v. *bátiz*; Dms. Cel care îndeplineşte ritualul botezului; botezător.

Et: din ***bátiz*** **+ -** (***ă***)***tór***.

Bătu̯áńă vezi **Bătáńă**[2].

Bătǫ́n, **Ăn** ~ *n.pr*. Pap M[2] 172/32. Nume de loc în *Óşiń*.

Et.: ***ăn*** + ***bătǫ́ń*** (pl. de la ***bătáńă***[1]).

bătóză, *pl*. **bătózi** *s.f.* Cerna A/1034. Batoză. *Dúpă văcǫ́t dúsăra şi batóză ţi lă trí̯üră snu̯ópi*ĭ. (După un timp aduseră şi batoză care treieră snopii.) AtaM 393/18.

Var.: **batóză**.

Et.: bg. ***batoza***, dr. ***batoză*** (pentru meglenoromâna din Dobrogea).

bătrăne̯áţă vezi **bitărne̯ţă**.

bătút *s.n.* Pap M[2] 89/29; Dms. Bătaia ceasului; oră. *Cătu-ji bătútu?* (Cât e ceasul?)

Et.: vezi ***bat***.

băúlă, *pl*. **băúli** *s.f.* Dms. Cufăr, ladă. *Dǫ́u băúli plíni cu rúbă*. (Două cufere pline cu haine.) Dms s.v.

Et.: gr. ***μπαοῦλο.***

băvčăvănğíi̯ă vezi **băfčăvănğíi̯ă**.

be̯a vezi **bęt**.

be̯aaa *interj*. Cerna A/2299. Cuvânt care imită zbieretul oilor sau al caprelor.

Et.: onomatopee.

be̯al, **be̯álă**, *pl*. **be̯alʼ** (**be̯ĺ**), **be̯áli** (**bé̯li**) *adj*. Pap[2] 58; Cap 36; ALDM I, h. 21/7, h. 22/7, h. 24/7; Dms. Alb. *Bélă cusíţă.* (Cosiţă albă.) ALDM I, h. 24/7.

♦ *Si ja̯să pri bé̯li*. (L i t. O să iasă pe albe. = O să iasă la iveală, la lumină.) Cap[2] 167/36.

Var.: **bel**.

Et.: vsl. ***bělŭ***.

be̯álbiţ, **be̯álbiţă**, *pl*. **be̯álbiţ**, **be̯álbiţi** *adj*. Dms. Alb; frumos. *Čire̯áşi be̯álbiţi.* (Cireşe albe.) Dms s.v. *čire̯áşă*; *Că vrínă be̯álbiţă.* [Se spune despre o fată] Foarte frumoasă. Dms s.v.

Et.: din ***be̯al*** **+** ***-iţ*** (cu **b** prin contaminare cu ***alb***).

be̯álbiţă vezi **bélbiţă**.

be̯álči vezi **bélči**.

be̯áluş, **be̯áluşă**, *pl*. **be̯áluş**, **be̯áluşi** *adj*. Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 37 s.v. *be̯al*; Dms. **1**. Alb, de culoarea laptelui. *Cápră be̯áluşă.* (Capră albă.) Cap 37 s.v. *be̯al.* **2**. Un lucru care nu este bine colorat în roşu sau în alb; alburiu; roz. *Únă zdráţă vínită-be̯áluş din-zur-ăn-zur.* (Un fulger vânăt-alburiu de jur împrejur.) DP 77/23; *Míni mi rise̯áşti că-ji bi̯éluş*. (Mie îmi place că este [de culoare] roz.) Dms s.v.

Var.: **belúş** (Pap[2] 58, Can[1] 188)**, bi̯éluş** (Dms).

Et.: din ***be̯al*** + ***-uş***.

be̯ámcă, *pl*. **be̯ámʼki** şi **bemţ** *s.f.* ALDM I, h. 94/1, 2, h. 219/1, 2, 5. **1**. Pistrui. **2**. Aluniţă.

Var.: **búmcă** (ALDM I, h. 219/5).

Et.: mac., bg. ***benka*** (tc. ***benek***).

be̯ári vezi **bé̯ri**.

be̯át vezi **bęt**.

be̯átă vezi **bé̯tă**.

be̯áţişti *s.f.* Cap 37 s.v. *beát*; Dms. Beţie. *Fe̯ási únă be̯áţişti.* (A făcut o beţie.) Dms s.v.

Et.: din ***be̯at*** **+*****-işti***.

be̯áu̯ vezi **bęu̯**.

bébči *s.m.* Dms. Bădiţă, nenică.

Et.: din ***bébi*** **+*****-či***.

bébi *s.m.* Pap[1] 34; Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 37; ALR I, 2, h. 161–162/012; Cerna A/475; Dms. Termen de respect cu care fratele mai mic se adresează unui frate mai mare; nene, nea. *La míni să-ń spuń bébi.* (Mie să-mi spui nene.) Dms s.v.; *E ǵídi*, *bébi cumuvólči.* (E, măi, nea cumetre lupule.) Cap[2] 40/39; *Bébi să-ń mi drube̯áscă.* (Nenea o să mă bată măr.) Cap[2] 16/6; *Stoj s-ti ăncálic*, *bébi cumuvólči*, *că nu pot să ámnum.* (Stai să te încalec, nea cumetre lupule, că nu pot să umblu.) Cap[2] 41/11; *Mijlucánu zísi: „mără bi̯ăbi*, *şi ku̯ăs”.* (Fratele mijlociu zise: „măi nene, [mai este] şi spân”.) MP 182/25.

Var.: **bi̯ắbi**.

Et.: mac. ***bebe***.

becrí *s.m.* Wild h. 228/4. Beţiv.

Et.: tc. ***bekri*** (cf. şi mac., bg. ***bekrija***).

béčfi *s.f. pl.* Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 38; Dms. Pantaloni de aba.

Et.: mac., bg. ***bečvi***.

beg, *pl.* **bej** *s.m.* Can[1] 188; Cap 37; Dms. Titlu nobiliar turcesc, bei; boier, moşier. *Si*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

dúsi la un beg. (Se duse la un bei.) Cap[2] 45/32; *Bégu[..] puvilít-ăţu la dţoi izmikár si fácă dţoi buń caí ăzór.* (Beiul […] a poruncit la două slugi să pregătească doi cai buni.) AtaM 380/6; *Bégu ăn L'umníţă vút-ăţu un fărtáti şi cu ţăl si dús-ăţu la lţov.* (Beiul a avut în *L'umníţă* un prieten şi cu el s-a dus la vânătoare.) AtaM 379/10; *Bégu*, *ţísta timp*, *nă l'ărtţá di uşúr.* (Beiul, anul acesta, ne iertă de bir.) Dms s.v.; *Bégu nu vţa plătít biţílcu.* (Boierul nu plătise birul.) Dms s.v.

Et.: tc. ***beg*** (mac., bg. ***beg***).

beģíţă vezi **biģíţă**.

beį vezi **curcubeáį**.

Beţílíc *n.pr.* Cap 37. Nume al unei mahalale în *Nţónti.*

Et.: ***biţílíc***.

béįki vezi **bélki**.

béįkim vezi **bélki**.

beitór vezi **biţitór**.

bel vezi **bţal**.

bélbiţă, *pl.* **bélbiţi** *s.f.* Cap 37; Can[1] 188; Dms. Specie de peşte; păstrăv. *Ăn nóştri vţáľur bélviţi cţoat si ţer.* (În râurile noastre [sunt] păstrăvi cât vrei.) Dms s.v.

Var.: **bţálbiţă** (Dms), **bélviţă**, **bţlbiţă** (Can[1] 188).

Et.: mac. ***belvica***.

bţlbiţă vezi **bélbiţă**.

bélcă, *pl.* **bélki** *s.f.* Cap 37 s.v. *bţal*; Wild h. 296/3; ALDM I, h. 66/7. **1**. (La ochi) Albeaţă. *Bélca di ócľu.* (Albul ochiului.) ALDM I, h. 66/7. **2**. Oaie cu lâna de culoare albă. *Lántă sţáră ziş că béľkiľ s-ăl va ńélu.* (În cealaltă seară zisei că albele [= oile cu lână albă] îl vor vrea pe miel.) Can T[2] 128/1. **3**. Nume de căţea. *Bélca-ń látră ăn dţal.* (*Bélca* latră pe deal.) Cap 37 s.v. *bţal*.

Var.: **biţálcă** (ALR I, 1, h. 18/013), **béľcă** (Can T[2]128/1).

Et.: mac. ***belka;*** eventual şi ***beal*** + ***-că*** (pentru varianta ***bţálcă)***.

bţlci *adj. invar.* Can[1] 188; Cap 37 s.v. *bţal*; Dms. (Întrebuinţat numai în ghicitori) Alb, albicios. *Sífči fúzi*, *bţlci lágă.* (Surul fuge, albul aleargă. [Ghicitoare: Acul cu aţa].) Can T[1] 273/16.

Var.: **bţálči** (Dms).

Et.: mac. ***belče***.

béldrob vezi **drob**.

belíč, **belíčcă**, *pl.* **belíč**, **belíčki** *adj.* Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 37 s.v. *bţal*. **1**. Albicios. **2**. Nume de câine.

Et.: mac. ***belič***, bg. ***beličák*** (***belička***) sau din ***bel*** + ***-ič***.

belijǫ́s vezi **bilijǫ́s**.

bélki *adv.* Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 37; D*ms.* Poate (că), probabil. *Lă púniţ [cucótu] an áznă*, *las [s-]sátură di spríčki şi bélki si ģibărdiseścă di tamakărlǫc.* (Puneţi-l [pe cocoş] în vistierie, să se sature de bani şi poate o să crape de lăcomie.) Pap M[2] 138/20; *Bélkim nu l-arisţáşti rúbili ţţşti tíniru.* (Poate că tânărului nu-i plac hainele astea.) Cap[2] 148/16; *Cu dómnu naínti*, *béįkim la sfărşǫ́m [lúcru]*. (Cu Dumnezeu înainte, poate o terminăm [treaba].) Cap[2] 151/2; *„Şárpili*, *ţi bun pǫ́ti să-ţ fácă”*, *zísi ţţómu*; *„să ti múčcă béįki”*. („Şarpele, ce bine poate să-ţi facă”, zise omul, „poate că să te muşte”.) Cap[2] 39/30; *S-la trimţétim ăn vrin loc*, *di béįki s-nu vínă ţţa.* (Să-l trimitem undeva, şi poate n-o să [mai] vină aici.) Cap[2] 36/30; *Şi si lǫ dúpă ţa*, *bélkim si-ţ vţédă áncă únă ţáră.* (Şi se luă după ea, poate ca s-o vadă încă o dată.) Pap M[2] 163/2; *Bţálkim s-ti faţ maí bun.* (Poate că o să te faci mai bine.) MP 26/26; *Bţálkim si mţuăr*, *si scap şi tu di móncă.* (Poate că o să mor, ca să scapi şi tu de chin.) MP 76/13.

Var.: **béįki**, **béįkim**, **bélkim**, **bţálkim**.

Et.: tc. ***belki*** (mac. ***belki,*** bg. ***belki, belkim***).

Béliţa *n.pr.* Pap M[2] 172/33; Cap 37. Nume de râu care se varsă în Meglenita.

Et.: sl. ***Belica*** (*de la* ***bel*** *‘alb’*).

bélkim vezi **bélki**.

beloglávă, *pl.* **beloglávi** *s.f.* Cap 37. Oaie neagră cu botul alb.

Et.: mac., bg. ***beloglav***.

belonógă, *pl.* **belonógi** *s.f.* Can[1] 188; Cap 38. Oaie neagră cu picioare albe.

Et.: mac., bg. ***belonog***.

belúş vezi **bţáluş**.

bélviţă vezi **bélbiţă**.

beľáţă vezi **bilę́**[1].

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bél'că vezi **bélcă**.
berbér vezi **birbér**.
berbír vezi **birbér**.
bérbir vezi **birbér**.
bére vezi **bárim**.
bérem vezi **bárim**.
béri vezi **bárim**.
bérim vezi **bárim**.

bes, **bişǫ́ri**, **bişǫ́i̯**, **bişǫ́t** *vb.* IV. *Intranz.* Pap^2 58; Can^2 190; Cap 38; ALR II, 1, Supl 7/012; Dms. A se băşi. *Si beş trei̯ or ăn únă tícfă.* (Să te băşeşti de trei ori într-un dovleac.) Cap^2 115/31.

♦ *Ăn únă tícvă bes.* (L i t. Se băşesc în acelaşi dovleac. = Se înțeleg foarte bine.) Cap 38 s.v.; *Bişǫ́ri cu rúdiri nu-í únă.* (L i t. Băşitul şi născutul nu sunt acelaşi lucru. = Nu poți prezenta o faptă necinstită ca pe una onestă.) Pap M^2 63/2; *Bişǫ́rca-í sănătǫ́să*, *áma-í ruşinǫ́să.* (Băşitul e sănătos, dar e ruşinos.) Cap 38 s.v.

Var.: **bişǫ́s** (Cap 38 s.v. *bes*).
Et.: lat. ***bissire***.

bésă *s.f.* Dms. Credință, fidelitate.
Fac bésă. A jura credință. Dms s.v.
Et.: alb. ***besë*** (cf. şi ar. ***bésă***).

besminíță *s.f.* Cap 38; Cerna A/ 950; Dms. Grăsime de pe burta porcului; osânză.
Var.: **bisminíță** (Cerna A/ 950).
Et.: cf. mac., bg. ***bezmesen***.

Beşbunár *n.pr.* Pap M^2 172/36; Cap 38. Nume de loc în *Óşiń.*
Et.: tc. ***Beşbunar*** (‘cinci fântâni’).

Beşíc *n.pr.* Pap^2 58. Lac lângă Langada.

♦ *Peşt din Beşíc.* (L i t. Peşti din *Beşíc!* = Braşoave!) Pap M^2 63/1.
Et.: tc. ***Beşik*** (‘leagăn’).

bę́lči vezi **bélči**.

bę́ri *s.f.* Can^1 188; Cap 37; ALR II, s.n., 6, h. 1718/012. Băutură, băut. *Mo i̯o ăț las măncări şi bę́ri la tíni.* (Acum eu îți las ție mâncare şi băutură.) Cap^2 24/18; *Ágru nu va ni di măncárę, ni di bę́rę, ni fúru pǫ́ti s-la fúră.* (Ogorul nu vrea nici de mâncare, nici de băut, [şi] nici hoțul nu poate să-l fure.) Can T^1 263/6; *Tu ăń dai̯ măncări*, *bę́ri şi álti bunătắț.* (Tu îmi dai mâncare, băutură şi alte bunătăți.) Cap^2 24/25.

Var.: **bę́ári** (ALR II, s.n. 6, h. 1718/012; DP 29/26).
Et.: vezi ***bęu̯***.

bęț, **bę́tă**, *pl.* **beț**, **bę́ți** *adj.* Pap^2 58; Can^1 188; Cap 37; Wild h. 228/1, 2, 4, 5, 7; Cerna A/586, 587; ALDM I, h. 259/1–6, h. 530/1–6, h. 532/1–7, h. 533/1–6; Dms. Beat, băut, bețiv. *Níşti fărtáț mai̯ beț cáță si jǫ́că ăn foc cu čóu̯lili.* (Nişte fârtați mai beți încep să joace în foc cu ghetele.) Can T^2 122/25; *Ț́ómu cǫn ăi̯ bęț*, *tărčáşti că-í ămpirát.* (Omul când e beat, gândeşte că e împărat.) Can T^2 112/12; *Ğandramái̯i si fláră bi̯ắț.* (Jandarmii se pomeniră beți.) MP 214/20; *Cári nu fúzi bęa dă la núntă?* (Cine nu pleacă beat de la nuntă?) Cap 37 s.v.*; Bęat măgár.* (L i t. Măgar beat. = Bețiv). ALDM I, h. 532/1–7; *Bęată măgrǫ́ță.* (L i t. Măgăriță beată. = Bețivă.) ALDM I, h. 533/1–6.

Var.: **bę́a**, **bę́at** (Cap 37), **bi̯ắt**.
Et.: lat. ***bibitus***.

bę́tă, pl. **bę́ți** *s.f.* Pap^1 34; Pap^2 58; Can^1 188; Cap 37; Dms. Jartieră. *Bę́tili si lę́gă dinzúr di pičór prísti ț́ífri sup zinúcl'ă [...]*, *să lunț di vrin răşǫ́n şi strímti cǫt curáu̯a.* (Jartierele se leagă în jurul piciorului, peste cioareci, sub genunchi [...], sunt lungi de vreun cot şi înguste cât cureaua.) Can T^1 264/26; *Cupiláşi'l' poártă bę́ați cu čufț.* (Tinerii poartă jartiere cu ciucuri.) Cap 37 s.v.

Var.: **bę́ắtă** (Cap 37; Dms).
Et.: lat ****bitta***.

bęu̯, **bi̯i̯ári**, **bi̯i̯úi̯**, **bi̯i̯út** *vb.* II. *Tranz.* şi *intranz.* Pap^1 34; Pap^2 58; Can^1 188; Cap 37; ALR I, 1, h. 81/012, 013; ALR II s.n., 7, h. 2231/012; Wild h. 227/4, 5, h. 229/1, 4, 7; Cerna A/579–587, 1850; ALDM I, h. 522–527/1–7, h. 534/1–7; Dms. A bea. *I̯el nu si zăcătǫ ca răsláńil' bęa ápu*, *fuzí şi l'a pirdú răsláńil'.* (El nu se uită că leii beau apă, plecă şi îi pierdu pe lei.) Cap^2 143/30; *Fę́tu*, *disfǫ́-ti di cóla*, *că cálu nu-ń bę ápu.* (Fato, coboară-te de acolo, că nu-mi bea apă calul.) Pap M^1 14/38; *Țęa [ápu]*, *pắnă nu nę́ácă únă ģi̯i̯ắță*, *nu ău bęa bói̯i.* (Acea [apă], până nu înează o ființă, boii nu o beau.) Cap^2 101/34; *Dódu*, *nu pot să trăés*, *să bęu̯ di u̯a.* (Dadă, nu pot să rabd, voi bea de aici.) Can T^1 278/20; *Cu ț́işta ócl'ă tíni s-ti bęu̯.* (Cu aceşti ochi o să te beau [=sorb].) W 65/13; *Şa ăń zísi*, *să nu spun*, *că*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

s-mi bę tot [sǫ́nzili]. (Aşa îmi zise, să nu spun, că o să-mi bea tot [sângele].) Cap[2] 26/35; *Únă pícă di ápu o̯ biu̯ú̯i̯ şi criscúi̯.* (O picătură de apă băui şi crescui.) Can T[2] 115/28; *Ţéla Jimitáti-di-u̯om biu̯ú di la mátniţa čéşma.* (Acel Jumătate-de-om bău de la fântâna tulbure.) Cap[2] 48/35; *Lámńa ă[1] lu biú sǫ́nzili.* (Balaurul îi bău sângele.) Cap[2] 61/37; *Ję̯l nu vru să scúltă*, *biu̯ú şi si fę́si ţerb.* (El nu vru să asculte, bău şi se făcu cerb.) Pap M[1] 14/30; *Cári cum aş vru, şa biu̯ú.* (Care cum a vrut, aşa a băut.) Kats 71/27; *Na dę́di ápu di biúm.* (Ne dădu apă de băurăm.) Cerna T; *Măncóm*, *bu̯úm*, *dăróm gămbúş tu̯ắtă nu̯ắptsa.* (Mâncarăm, băurăm, făcurăm petrecere toată noaptea.) MP 254/11; *Ţé[1]a fičóri[1] biu̯úră di la bístra čéşma.* (Feciorii băură de la fântâna limpede.) Cap[2] 48/26; *Nu pot si ántrăm o̯o*, *ácu poţ*, *ántră di-ţ bę̯a.* (Eu nu pot să intru, dacă [tu] poţi, intră de bea.) Cap[2] 90/38; *Sóra-sa a[1] zísi s-nu bę*, *că*, *ácu bę*, *sa si fácă ţerb.* (Soră-sa îi zise să nu bea, că, dacă bea, o să se facă cerb.) Pap M[1] 14/29; *Ved o̯a únă mícă baróscă di plo̯á̯ă*, *zastǫ́i̯ să bę̯u une̯ác.* (Văd aici o mică băltoacă de ploaie, stai ca să beau puţin.) Pap M[1] 14/28; *Ai̯*, *bóuli*, *să o bę̯i̯ vále̯a.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; *Úbavă fi̯ắtă*, *ăn scáfă s-u̯u bi̯ắi̯.* (Frumoasă fată, s-o bei într-un pahar [cu apă].) MP 128/9; *Bun*, *ma célu cáta túcu nsus şi nu vrę să bę ápu.* (Bine, dar calul priveşte numai în sus şi nu voia să bea apă.) Pap M[1] 14/36; *Íi̯diţ s-na dúţim z-bi̯ắm ápu.* (Haideţi, să ne ducem să bem apă.) Cap[2] 119/5; *Ái̯diţ*, *boi̯*, *si-u̯ beţ vále̯a.* (Haideţi, boi, să beţi [= să secaţi] râul.) Pap M[2] 35/21; *Fę́ta la ăncălzę́şti ápu la pu[1] şi lă da să bę.* (Fata le încălzeşte apă păsărilor şi le dă să bea.) Cap[2] 39/14; *Bę că bo̯u.* (Bea ca boul.) Can T[2] 112/11; *Bę ca nivizút di biitúră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T[2] 110/17.

Ắń si bę ápu. A-i fi sete. Cerna A/591; ALR II, 1, h. 100/012; ALDM I, h. 534/1–7. **Bę̯u tutún (ţigáră)** A fuma. Wild h. 229/1, 3–7. *Avę́á un ţigărét*, *fumá*, *bę tătún.* (Avea un ţigaret, fuma, bea tutun.) Cerna T; *Ca la únsi cu̯ắrnu*, *şăzú si bi̯ę́a un ţigár.* (Dacă unse cornul, şezu să fumeze o ţigară.) MP 180/28.

Var.: **bę̯au̯** (Cap 37), **bi̯au̯** (Cap 37 s.v. bę̯au̯), **bi̯ă̯u̯**.

Et.: lat. ***bibere***.

bi̯alcă vezi **bélcă**.

bi̯au̯ vezi **bę̯u**.

bi̯ắlk̦im vezi **bélki**.

bi̯ắbi vezi **bébi**.

bi̯ắt vezi **bę̯t**.

bi̯ă̯u̯ vezi **bę̯u̯**.

bíbă, *pl.* **bíbi** *s.f.* Pap[1] 34; Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 38; Cerna A/286; ALDM I, h. 229/6; Dms. **1**. Bucată de carne. *Ţísta-i̯ ţéla ţe na li măncǫ́ bíbili.* (Acesta-i cel care ne-a mâncat bucăţile de carne.) Pap M[2] 148/20; *Avę́á un măčóc; măčócu clup! căpácu*, *hop şi bíba-n gúră.* (Avea un pisoi; pisoiul, zdrang! capacul, hop şi bucata de carne-n gură.) Cerna T; P. e x t. Carne. *Căţáră fičóri[1] să vínă un cắti un şi să ţę́ră cắti únă mučcátă di bíbă.* (Începură copiii să vină unul câte unul şi să ceară câte o îmbucătură de carne.) Can T[1] 277/22; *Zídurli sa dăráti di bíbă di porc.* (Zidurile sunt făcute din carne de porc.) DP 63/15; *Di viţǫ́l bíbă ou̯ dărǫ́m kófti şi turlíi̯ măncătúr.* (Din carne de viţel facem chiftele şi fel de fel de mâncăruri.) AtaM 390/22. **2**. Raţă. Pap M[2] 34/32. **3**. Model de broderie. Pap[2] 58.

Et.: bg. ***biba,*** mac. ***bibe***.

bíbičcă, *pl.* **bíbički** *s.f.* Dms. Bucăţică de carne gătită.

Et.: din ***bíbă*** + ***-ič***(***că***).

bibilícă, *pl.* **bibilíki** *s.f.* Dms. Bibilică.

Et.: cf. dr. ***bibilică***.

bic, *pl.* **biţ** *s.m.* Pap[1] 34; Pap[2] 58; Can[1] 188; Cap 38; ALR II, 2, h. 298/012; Wild h. 313/1, 3–7, h. 314/7; Cerna A/858; Dms. Taur. *Ca si dúsiră*, *vizúră toţ cucóţi[1] lu̯i̯ nicáţ*, *ară Cúsi-cucóti ca bic.* (Când se duseră, îi văzură pe toţi cocoşii lui înecaţi, iar Cocoşelul-fără-coadă [era] cât un taur.) Pap M[2] 137/40; *Ắntro̯á bícu ăn văcár.* (A intrat taurul în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Ca vrin bic ăi̯ júni.* (E voinic precum un taur.) Cap[2] 181/43.

♦ *Ca bic cătunés.* (Ca un taur comunal. = Trândav.) Cap[2] 167/38.

Et.: mac., bg. ***bik***.

bicuvát, *pl.* **bicuváţ** *s.n.* Can[1] 188; Cap 38; Dms. Râncaci.

Et.: cf. bg. ***bikvam*** ‘a întoarce, a răsturna’.

Bičác *n.pr.* Pap M[2] 173/1; Cap 41. Nume de fântână în *Úmă*.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: tc. ***Biçak*** (‘cuțit’).

bičés, **bičǫ́ri**, **bičǫ́i̯**, **bičǫ́t** *vb.* IV. *Tranz.* Wild h. 367/3. A tăia cu ferestrăul.

Et.: mac. ***biči,*** bg. ***biča***.

bičím, *pl.* **bičímur** *s.n.* Dms. Formă, model; mostră. *Ţéla bičím di čóu̯lă lă lc̦ási.* (Modelul acela de pantof l-a ales.) Dms s.v.; *Cu tári bičím s-nu a‿i lúcru.* (Cu aşa mostră [de om] să n-ai de-a face.) Dms s.v.

Et.: tc. ***biçim*** (mac. ***bičim***).

bičiǩíi̯ă vezi **bičǩíi̯ă**.

bičǩiǧí vezi **bičǩiǧíi̯ă**.

bičǩiǧíi̯ă, *pl.* **bičǩiǧíi̯** *s.m.* Cap 41; Dms. Tăietor de lemne. *Tru cáli ăş flă un bičǩiǧí.* (Pe drum întâlni un tăietor de lemne.) Cap[2] 113/22.

Var.: **bičǩiǧí**.

Et.: mac., bg. ***bičǩiǧija*** (tc. ***biçkici***).

bičǩíi̯ă, *pl.* **bičǩíi̯** *s.f.* Cerna A/1744; Dms. Ferăstrău mare; beschie, joagăr. *Tăpóla lu Váni ău fc̦ásiră scǫ́ndur cu bičǩíi̯a.* (Plopul lui *Váni* l-au făcut scânduri cu joagărul.) Dms s.v.

Var.: **bičiǩíi̯ă** (Cerna A/1744), **bučǩíi̯ă** (Cap 51).

Et.: mac., bg. ***bičkija*** (tc. ***biçki***).

bidéľ, *pl.* **bidc̦áľă** *s.n.* Dms. Impozit. *Uĺtó să-ş lă plătc̦ásckă bidéĺu.* (A uitat să-şi plătească impozitul.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bedel***.

bidivíi̯ă, *pl.* **bidivíi̯** *adj.* Dms. Puternic. *Ăncălicǫ pri un cal bidivíi̯ă.* (Încălecă pe un cal puternic.) DP 68/11; *Ócl'il' lu Cráli Márca, túcu pri fičór, cǫn lă vidc̦á cǫ́ta bidivíi̯ă şi kípru.* (Ochii lui *Cráli Márca* [erau] numai pe băiat, când îl vedea atât de puternic şi de chipeş.) DP 85/4.

Et.: mac., bg. ***bedevija*** (tc. ***bedevi***).

bidúcľu vezi **pidúcľu**.

bi̯éluş vezi **bc̦áluş**.

biglǫ́ac vezi **biglǫ́c**.

biglǫ́c *s.n.* Can[1] 188; Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Boierie.

Var. **biglǫ́ac** (Dms).

Et.: tc. ***beğlık***, mac., bg. ***beglik***.

bigór, *pl.* **bigǫ́ră** *s.n.* Can[1] 188; Cap 38; Dms. **1**. Piatră poroasă, calcaroasă. **2**. Muşchi, lichen.

♦ *Rǫ́pa cári si trăculc̦áşti nu cáţă bigór.* (Piatra care se rostogoleşte nu prinde muşchi.) Cap 38 s.v.

Var.: **ģigór** (Dms).

Et.: mac., bg. ***bigor***.

Bigurlíva *n.pr.* Cap 38. s.v. *bigór*. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: mac., bg. ***Bigorlivo*** (< ***bigorliv*** ‘calcaros’).

biǧíţă, *pl.* **biǧíţi** *s.f.* Cap 37 s.v. *beg*; Dms. Soţia beiului. *Biǧíţa şi-ári sultánát.* (Soţia beiului are fastul ei.) Cap[2] 167/34.

Var. **beǧíţă** (Dms s.v.).

Et.: din ***beg*** + ***-íţă***.

bi̯ătór vezi **bi̯i̯tór**.

bi̯ătúră vezi **bi̯i̯túră**.

bíi̯că vezi **bíľcă**.

bi̯i̯tór, **bi̯i̯tǫ́ră**, *pl.* **bi̯i̯tór**, **bi̯i̯tǫ́ri** *adj.* şi *s.m.f.* Can[1] 188; Cap 37 s.v. *beau̯*; Cerna A /589-590; Wild h. 228/3, 6; Dms. Beţiv, băutor.

Var.: **beitór** (Wild h. 228/3, 6), **bi̯ătór** (Dms), **biitór** (Can[1] 188), **bi̯i̯tór** (Cap 37 s.v. *bc̦au̯*).

Et.: din ***bęu̯*** + ***- tór***.

bi̯i̯túră, *pl.* **bi̯i̯túr** *s.f.* Pap[2] 58; Can[1] 189; Cap 37 s.v. *bc̦au̯*; Dms. Băutură. *La ţéi̯a i arisi̯ăşti bi̯i̯túra*. (Acelora le place băutura.) Kats 70/23.

♦ *Bę ca nivizút di biitúră.* (Bea ca unul care n-a mai văzut băutură.) Can T[2] 110/17.

Var.: **bi̯ătúră** (Cap 37 s.v. *bc̦au̯*, Dms), **biitúră**, **bi̯i̯túră**, **bi̯i̯utúră** (Pap[2] 58; Cap 37 s.v. *bc̦au̯* ; Dms).

Et.: lat. ****bibitura*** sau din ***bęu̯*** + ***-túră***.

biitór vezi **bi̯i̯tór**.

biitúră vezi **bi̯i̯túră**.

bi̯i̯líc, *pl.* **bi̯i̯líţi** şi **bi̯i̯lícur** *s.n.* Dms. **1**. Moşie. *Di că si flǫa ăn bi̯i̯líc, nǫ-ári ič găi̯lé.* (Dacă se pomeni pe moşie, n-are nicio grijă.) Dms s.v. **2**. Bir, dare. *Bégu nu vc̦a plătít bi̯i̯lícu.* (Beiul nu plătise birul.) Dms s.v.

Et.: tc. ***beylik*** (mac. ***bejlik***).

bi̯i̯tór vezi **bi̯i̯tór**.

bi̯i̯túră vezi **bi̯i̯túră**.

bi̯i̯úc vezi **bi̯ľúc**.

bi̯i̯út, **bi̯i̯útă**, *pl.* **bi̯i̯úţ**, **bi̯i̯úti** *adj.* Dms. Băut, beat. *Tu eş bi̯i̯út.* (Tu eşti beat.) Dms s.v.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: vezi **bęu̯**.

biu̯utúră vezi **biu̯itúră**.

bu̯uc vezi **biľúc**.

bij vezi **biș**.

Bijănia *n.pr.* Pap M^2 173/4; Cap 38. Nume de loc în *Cúpă* și *Óșiń*.

Et.: sl. ***Běžanije*** (‘loc de bejenie’)

bijúșcă, *pl.* **bijúșki** *s.f.* Cap 38; ALR II s.n., 2, h. 523/012; Dms. Ac cu gămălie, bold. *Lă ănțăpǫá cu únă bijúșcă.* (Îl înțepă cu un ac.) Dms s.v.

Et.: mac. ***vezačka***.

bijușǫ́s, **bijușǫ́ri**, **bijușǫ́i**, **bijușǫ́t** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. A străpunge, a găuri. *Lă bícu cătunésc l-u vęau̯ bijuș́ǫát múțca și-l vęau̯ pus sinǧír.* (Taurului comunal îi găurieră botul și-i puseseră lanț.) Dms s.v.

Et.: mac. ***veze***, bg. ***veza***.

biǩár, *pl.* **biǩár** *s.m.* Can^1 189; Cap 38; Cerna A /631; Dms. Celibatar; becher.

Et.: tc. ***bekâr*** (mac. ***beǩar***, bg. ***bekjar***.)

Bíla de Várnic *n.pr.* Pap M^2 173/8; Cap 38 s.v. *bílă*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: ***bilă*** **(2.) + de +** *n.pr.*

Bíla Lúngă *n.pr.* Pap M^2 173/6; Can^1 189; Cap 38 s.v. *bílă*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: ***bilă*** **(2.)** + ***lúngă***.

Bíla Pénăľă *n.pr.* Can^1 189. Nume de loc.

Et.: ***bilă*** **(2.)** + *n. pr. gen.*

bílă, *pl.* **bíli** *s.f.* Pap^2 58; Can^1 189; Cap 38; Dms. **1**. Par, prăjină; bina de construcție. *Am un dęad cu únă bílă-n cur.* (Am un moș, cu un par în cur. [Ghicitoare: Căpița].) Cap^2 160/32; *Am un moș, stă pri únă bílă.* (Am un moș, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap^2 161/2; *Am únă bábă, stă pri únă bílă.* (Am o babă, stă pe un par. [Ghicitoare: Căpița].) Cap^2 161/5; *Bílă di ț́élă.* (Prăjină de brad.) Dms s.v. **2**. Creastă (de deal).

Et.: mac., bg. ***bilo***.

bilbičóc, *pl.* **bilbičǫ́ți** *s.n.* Kats 92/21. Coada-oii (nume de plantă).

Et. nec.

bilbíl vezi **birbíľ**.

bilbíľ vezi **birbíľ**.

bilčúg vezi **bălčúg**.

bilé vezi **bilę́**[1].

bilę́[1], *pl.* **bilę́ur** *s.f.* Pap^2 58; Can^1 189; Cap 39; Dms. Belea, neplăcere; necaz. *Aį să fuzím, că s-na púnă ăn bilé ț́ista drac di fičór.* (Hai să plecăm, că o să ne bage-n belea dracul ăsta de băiat.) Cap^2 30/27; *Cot la nviț́á tát-su, į̆ăl ț́iriǫ́á s-uu̯ áflă beľáu.* (Oricât îl învăța tată-su, el voia să dea de necaz.) MP 196/20; *Dęádi di bilǫ́á.* (A dat de belea.) Cap^2 175/28; *Di bilǫ́á s-ti vǫágľă Dómnu.* (Să te ferească Dumnezeu de necaz.) Dms s.v.; *Dómnu biľáu̯a să aț da!* (Să te bată Dumnezeu!) Pap M^2 61/4.

Var.: **beľáu̯ă**, **bilé**, **bilǫ́á**[1], **bilǫ́áu̯ă** (Cap s.v. *bilǫ́á*; Dms s.v.), **biľáu̯ă** (Pap^2 58).

Et.: tc. ***belâ*** (mac., bg. ***belja***).

bilę́[2] *adv.* Chiar; abia. Pap^2 58; Can^1 189; Cap 39; Dms. *Pǫ́i̯ni bilę́ aĺ ra lę́ni să mănáncă.* (Chiar și pâine îi era lene să mănânce.) Can T^1 281/32; *Níți ti pucát bilę́.* (Chiar nici nu mă uit la tine.) Pap M^2 80/42; *Sáldi noi̯, cu Túmbuli bei̯, scăpǫ́m bilǫ́á.* (Numai noi, cu *Túmbuli* bei, abia scăpărăm.) Pap M^2 150/40; *Nu poț s-ti puń bílǫa.* (Chiar că nu poți să te sui.) Dms s.v.; *Níți nu-l ț́ǫ́ni si ántră ăn cásă bilǫ́á.* (Nici nu-l ține [= nu-l împiedică] să intre chiar în casă.) Cap 39 s.v.

Var.: **bílǫa**, **bilǫ́á**[2], **bíli** (Cap 39 s.v. *bilǫ́á*[2]), **bílim** (Cap 39 s.v. *bilǫ́á*[2]).

Et.: tc. ***bile*** (mac. ***bile***, bg. ***bilja***).

bilǫ́á[1,2] vezi **bilę́**[1,2].

bílǫa vezi **bilę́**[2].

bilǫ́ág vezi **bilę́g**.

bilǫ́áu̯ă vezi **bilę́**[1].

bilǫ́ájnic[1,2] vezi **bilę́jnic**[1,2].

bilǫ́áșcă, *pl.* **bilǫ́áșki** *s.f.* Etichetă, însemnare. *Sfáca cumát di șáį̆că vǫa bilǫ́áșcă tri si ștíį̆ă cári cruį̆ ăį̆ și ț́ǫána tri plătíri.* (Fiecare bucată de dimie avea etichetă ca să se știe care a cui e și prețul de plătit.) AtaM 350/8.

Et.: mac. ***beleška***, bg. ***beležka***.

bilę́c vezi **bilę́g**.

bilę́g, *pl.* **bilę́zi** și **bilę́gur** *s.n.* Pap[1] 34; Pap^2 58; Can^1 189; Cap 39; ALR II s.n., 4, h. 1222/012; Cerna A/902; Wild h. h. 438/1, 149/1, 5; Dms. **1**. Semn, dovadă; țintă *Țe dusęș di bilǫ́ág di la ia?* (Ce ai adus ca dovadă de la ea?) Cap^2 70/30; *Țį̆ăla ți s-la lį̆ǫa bilį̆ăgu, țį̆ăla s-mi lį̆ǫa ăn luăc di muľári.* (Cel care o să ia semnul, acela să mă ia de nevastă.) MP 30/17; *Cári puăti si júncă maį̆ curón la bilį̆ăgu ți la*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

vi̯ău pus. (Care poate să ajungă mai repede la semnul pe care îl puseseră.) MP 70/6; *Ári un bilg̑ág ăn frúnti.* (Are un semn în frunte.) Dms s.v. **2**. Inel de logodnă. *Aĭ trimẹ́ti abér să vínă cu [...] bilẹ́gu.* (Îi trimite veste să vină cu [...] inelul de logodnă.) Can T[1] 274/16; *Minés (dau̯) bilg̑águrli.* (Schimbă inelele de logodnă). Cap 39 s.v. **3**. Crestătură la urechea oii. **4**. Vaccin. **5**. *Pl.* Pistrui. (Cap 39 s.v.; Wild h. 149/5).

I̯es an bilẹ́g. A trage la țintă. Pap[1] 34 s.v.; **Lg̑au̯ bilg̑ág**. A trage la țintă. Dms s.v.

Var.: **bilg̑ág**, **biléc** (Wild h. 438/1), **bili̯ắg**, **bi'léc** (Wild h. 438/1).

Et.: mac., bg. ***beleg***.

bilẹ́jnic[1], *pl.* **bilẹ́jnițI** *s.n.* Cap 39. s.v. *bilg̑ág*. Semn. F i g. Minune.

Var.: **bilg̑ájnic**[1] (Cap 39).

Et.: mac., bg. ***beležnik***.

bilẹ́jnic[2], **bilẹ́jnică**, *pl.* **bilẹ́jniț**, **bilẹ́jnițI** *adj.* Cap 39 s.v. *bilg̑ág*; Dms. Însemnat, important. *Di pri pucătári si vidg̑á că ra bilg̑ájnic.* (După privire se vedea că era [om] important.) Dms s.v.; *Bilg̑ájnic loc.* (Loc însemnat.) Dms s.v. P. e x t. Deosebit, care iese din comun; gogonat. *Di tọáti tg̑ăşti si spúnim noi̯ dọu̯ mai̯ bilg̑ájniți.* (O să spunem noi două [minciuni] mai gogonate decât toate astea.) Cap 39 s.v.; *Bilg̑ájnică fg̑átă.* (Fată a cărei frumusețe iese din comun.) Dms s.v.

Var.: **bilg̑ájnic**[2].

Et.: mac., bg. ***beležnik***.

bilés, **bilíri**, **bilí̯**, **bilít** *vb.* IV. *Tranz.* Pap[2] 58; Can[1] 189; Cap 39; Dms. A jupui. *Lă bilí pórcu.* (A jupuit porcul.) Dms; *Că vinẹ́á Cărčúnu, si dunáu̯ cumşóii̯ íli zăntuníi̯, ắți lă jungĭáu̯ [pórcu], ắți lă bilg̑áu̯.* (Când venea Crăciunul, se adunau vecinii sau rudele, îl tăiau [porcul], îl jupuiau.) AtaM 372/13; *La bilí víki, la fg̑ási azắr.* (În fine, îl jupui, îl pregăti.) Cap[2] 81/13. P. e x t. A omorî. *Ca u tălčó, u bilí.* (După ce o omorî, o jupui.) MP 228/30; *Ġiu̯ lă bilíră fắkíru.* (De viu l-au jupuit [= l-au omorât], sărmanul.) Dms; *Cári di noi̯ si pişmăndisg̑ásckă, s-la bilím.* (Pe acela dintre noi care se va căi, o să-l omorâm.) Cap[2] 34/13; *„Noi̯ cum vem dărát păzári, délmi că ti anviríń, să ti bilés”. Şi la bilí.* („După cum făcuserăm noi înțelegerea, dacă tu te superi, eu o să te omor”. Şi îl omorî.) Cap[2] 34/23; *Mai̯ mícu ştiiá c-a lui̯ fraț sa bilít.* (Cel mai mic ştia că frații lui sunt omorâți.) Cap[2] 34/35.

Et.: sl. ***beliti*** (mac. ***beli,*** bg. ***belja***).

bíli vezi **bilẹ́**[2].

bili̯ắg vezi **bilẹ́g**.

bilijíri vezi **bilijǫ́ri**.

bilijitúră, *pl.* **bilijitúr** *s.f.* Cerna A/430; ALDM I, h. 373/6. Vaccin.

Et.: din ***bilijǫ́s*** + ***-itúră***.

bilijós vezi **bilijǫ́s**.

bilijǫ́ri, *pl.* **bilijǫ́r** *s.f.* ALDM I, h. 373/2, 3, 5. Vaccin.

Var.: **bilijíri** (ALDM I, h. 373/1).

Et.: vezi ***bilijǫ́s***.

bilijǫ́s, **bilijǫ́ri**, **bilijǫ́i̯**, **bilijǫ́t** *vb.* IV. *Tranz.* Pap[1] 34; Can[1] 189; Cap 39 s.v. *bilg̑ág*; ALR II, s.n., 4, h. 1221/012; Cerna A/430, 901; Dms. **1**. A face semn, a însemna. *Fẹ́tili lẹu̯ căti un busiĭúc di sfáca om din cásă şi lă bilijǫ́s (lă lẹ́gă cu kádin róşi) şi la pun an ápu.* (Fetele iau câte un fir de busuioc pentru fiecare om din casă, îl însemnează [îl leagă cu fir roşu] şi-l pun în apă.) Can T[2] 106/35; *Lă bilijá̯i̯ lócu.* (Am însemnat locul.) Dms s.v.; *Con fuzi̯g̑á, ău bilijó pu̯ắrta.* (Când pleca, făcu semn pe poartă.) MP 214/28; *Flai̯ cása cári ári cárni şi u bilijói̯.* (Găsii casa unde era carne şi o însemnai.) MP 216/3; *Vizú pu̯ắrta ca i bilijótă.* (Văzu că poarta e însemnată.) MP 214/29; *Şi lu ămpirátului̯ cása u vi̯g̑a bilijót.* (Şi casa împăratului o însemnase.) MP 216/1; *Dg̑ádi Dómnu di bilijǫ́.* (A dat Domnul de făcu semn [= a terminat].) Cap[2] 168/4. F i g. A se îndrăgosti, a pune ochii pe cineva sau pe ceva. *Únă fẹ́tă bilijǫ́ un cupiláş.* (O fată puse ochii pe un tânăr [= se îndrăgosti de un flăcău].) Pap[1] 34 (s.v *bilijǫ́s*). **2**. A cresta urechea oii. **3**. A vaccina. *Víni ikímu s-lĭă bilijáscă fičóriĭ.* (Vine doctorul să-i vaccineze copiii.) Dms s.v.

Var.: **belijǫ́s** (Pap[2] 58), **bilijós**.

Et.: mac. ***beleži,*** bg. ***beleža***.

bilílă, *pl.* **bilíli** *s.f.* Can[1] 189; Cap 39; Dms. Fard, suliman. *L'umničánkíli punẹ́á̯u̯ múltă*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bilílă. (Femeile din *L'umníţa* puneau [pe faţă] mult fard.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. ***belilo***.

bílim vezi **bilę**[2].

bilintróc, *pl.* **bilintróţi** *s.n.* Cap 39; Dms. Piatră dură; granit. *Ágru nóstru ăi săldi bilintróc.* (Ogorul nostru este numai piatră.) Dms s.v. F i g. (Despre persoane) Sănătos tun. *Că bilintróc.* (L i t. Ca granitul. = [E] sănătos tun].)

Et.: bg. ***belotrak*** 'calcar'.

bilíri, *pl.* **bilír** *s.f.* Can[1] 198; Cap 39 s.v. *bilés*; ALR II s.n., 4, h. 1198/012; Dms. **1**. Jupuire, jupuit. *Eĺ aĺ plătíră pri bilírţa.* (Ei îi plătiră pentru jupuit.) Cap[2] 93/43. **2**. Fard, suliman.

Et: vezi ***bilés***; cf. şi ***bilíă***, ***bilusés*** (pentru sensul **2**.).

bilíţă, *pl.* **bilíţi** *adj.* Can[1] 189; Cap 39. (Despre oi) Cu bot alb; cu lână de culoare albă. *Ţéşti sa u̯ói̯li méli: to̯áti bilíţi şi rúsi.* (Astea sunt oile mele: toate albe şi roşcate.) Cap[2] 149/21.

Et.: din ***bţal*** + ***-íţă;*** cf. şi mac., bg. ***belica***.

bilusés, **bilusíri**, **bilusíi̯**, **bilusít** *vb.* IV. *Refl.* Cap 37 s.v. *bţal*, 39; Dms. A se farda. *I zúu̯ă si bilusţáşti.* (În fiecare zi se fardează.) Dms s.v.; *Fţátili úbavi nu si bilusés.* (Fetele frumoase nu se fardează.) Dms s.v.

Et.: mac. ***beli,*** bg. ***beleja***.

Bíĺa vezi **Bíĺă**.

biĺáu̯ă vezi **bilę**[1].

Bíĺă *n.pr.* Pap M[2] 173/25; Can[1] 189. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bíĺa** (Can[1] 189).

Et.: mac. ***Bilje*** ('buruieni').

bíĺcă, *pl.* **biĺţ** şi **bíĺcur** *s.f.* Pap[2] 58; Can[1] 189; Cap 38; ALR I, 1, h. 109/013; Cerna A/1011; ALDM I, h. 378/2; Dms. Buruiană (de leac); plantă medicinală. P. e x t. Medicament, doctorie, leac. *K'inisíră să-u cúră gărdína di biĺ.* (Au început să cureţe grădina de buruieni.) Dms s.v.; *Cọn si culcá, punţá níşti biĺţ la picọári şi dọu lumbọrz.* (Când se culca, punea nişte buruiene de leac la picioare şi două lumânări mari.) Cap[2] 87/43; *Si ămbitára, că viţa puăpa pus bíi̯că.* (Se îmbătară, că popa pusese o buruiană.) MP 216/19; *Ĺu̯ă si dun ni̯ăc biţ şi z-vin cuăla s-la fricóm fičúru.* (Eu o să adun câteva buruieni de leac şi o să vin acolo să-l frecăm pe fecior.) MP 38/13; *La fricára cu bíi̯ca.* (Îl frecară cu buruiana de leac.) MP 38/17; *Dú-ti lă iķímu să-ţ da biĺ.* (Du-te la doctor să-ţi dea medicamente.) Dms s.v.; *Căti únă língură di bíĺca lţau̯ ăn zúu̯ă.* (Iau câte o lingură de medicament pe zi.) Dms s.v.; *Cu bíĺca din şiş s-lă zăúnḑă.* (Să-i ungă cu doctoria din sticlă.) DP 66/5; *[Púlu] aĺ stinzţá lămbọrzli şi aĺ bi̯a bílţili.* ([Pasărea] îi stingea lumânările mari şi îi bea leacurile.) Cap[2] 88/2; *Bíi̯că búnă di du̯óru di dinţ.* (Doctorie bună pentru durerea de dinţi.) Kats 78/3.

Bíĺcă di buríc. Plantă medicinală pentru [boli de] inimă. Pap[2] 58 s.v., Cap 38 s.v. *Bíĺca di buríc ăi licuvítă.* (*Bíĺca di buríc* e bună de leac.) Cap 38 s.v. **Bíĺcă furţéscă**. Numele unei plante de leac. Pap[2] 58; Cap 38 s.v. *Cu bíĺca furţáscă si licués tăĺătúră.* (Cu *bíĺca furţáscă* se vindecă tăieturi[le].) Cap 38 s.v.

Var.: **bíi̯că**.

Et.: mac., bg. ***bilka***.

biĺcutínă, *pl.* **biĺcutíń** *s.f.* Can[1] 189; Cap 39 s.v. *biĺcă*; Dms. Teren năpădit de buruieni, buruieniş;. *Nu vţam vizút cọáta biĺcutínă.* (Nu mai văzusem atâta buruieniş.) Dms s.v.*; Cătúnu ra plin di biĺcútiń.* (Satul era plin de buruieniş.) DP 108/39.

Et.: vezi ***biĺcă***.

biĺéc vezi **bilęg**.

biĺúc, *pl.* **biĺúţi** *s.n.* Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 39; ALR II s.n., 2, h. 319/012, 3, h. 718/012; Cerna A/2303; Wild h. 324/1–7, h. 343/5; Dms. Turmă, cireadă, cârd; stol, roi; mulţime, grămadă. *Pri lă nọástră pọártă tricúră múlti biĺúţi di oi̯.* (Pe la poarta noastră trecură multe turme de oi.) Dms s.v.; *Dindinău̯ără si fęsiră un biĺúc di u̯oi̯.* (Dintr-odată se transformară într-o turmă de oi.) Cap[2] 53/14; *Biĺúc di păpíi̯.* (Cârd de raţe.) ALR II, s.n., 3, h. 718/012; *Viău̯ mári bi̯i̯úc*, *múlti u̯oi̯ şi i̯ăl ra picurár la bi̯i̯úcu lu̯ăr.* (Aveau o turmă mare, oi multe, şi el era cioban la turma lor.) MP 54/2; *Si dúsi tuğáru să-ş lă priubidţáscă biĺúcu.* (Se duse negustorul să-şi caute turma.)

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

DP 32/13; *Am un biľúc di porț, túcu ăn urmán pasc.* (Am o turmă de porci, numai în pădure pasc. [Ghicitoare: Păduchii].) Cap[2] 159/7; *Viţǫálu ăį ăn biľúcu di vaț.* (Vițelul este în cireada de vaci.) Dms s.v.; *Tu cum să-ț laș buľúcu și raátu di ǫa?* (Cum să-ți lași tu cârdul [de găini] și liniștea de aici?) Pap M[2] 160/26; *Vizú ăn triúșă un biľúc di ųámiń jungľáț.* (Văzu în bătătură o mulțime de oameni uciși.) Cap[2] 33/37; *Din biľúc.* (Din grămadă.) Cap[2] 218/9.

♦ *Biľúc fără picurár nu si fáți.* (Turmă fără păstor nu se [poate] face.) Cap[2] 167/41.

Var.: **biįúc**, **bįuc** (Wild h. 324/1, 2), **buįúc** (DP 153/27).

Et.: tc. ***bölük*** (bg. ***biljuk***).

Biľúcă *n.pr.* Pap M[2] 173/26; Cap 39 s.v. *biľúc*. Nume de loc în *Cónjsco*.

Et.: ***biľúc***.

Biľúr *vezi* **Bălúr**.

bimbășíįă, *pl.* **bimbășíį** *s.m.* Cerna A/1704; Dms. Comandant în armata turcă; bimbașa. *Bimbășíįa cu ăskériľ dúpu el si pruká di cătún.* (Comandantul cu soldații după el se apropia de sat.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. ***bimbăšija*** (tc. ***binbaşı***).

biná vezi **binắįă**.

binắįă, *pl.* **binǫįur** *s.n.* Dms. Clădire în construcție; bina. *Sirbęám lă únă biná.* (Lucram la o clădire în construcție.) Dms s.v.

Var.: **biná**.

Et.: tc. ***bina*** (mac., bg. ***bina***).

bindisés, **bindisíri**, **bindisíį**, **bindisít** *vb.* IV. *Tranz.*și *intranz.* Can[1] 189; Cap 39; ALR II, s.n., 6, h. 1697/012; Dms. A plăcea, a agrea, a prefera. *Puguzélil' [...] Ia jǫcă cálil' lắnga įęli [fęți] ca s-ľa bindisęscă.* (Vorniceii [...] își joacă caii lângă ele [fete] ca să-i placă [pe vornicei].) Can T[2] 121/1; *Bindisí să sta cu noį.* (Îi plăcu să stea cu noi.) Dms s.v.; *Mi bindisęášti.* (Îmi place.) ALR II, s.n., 6, h. 1697/012.

Et.: mac. ***bendisuva***, bg. ***bendisvam*** (tc. ***beğenmek***).

bíne vezi **bíni**.

binéc, *pl.* **binéț** *s.m.* Dms. Cal de călărie. *Dǫa-ń- lă binécu toų s-mi dúcă ăn Nǫánti.* (Dă-mi calul tău să mă ducă la *Nǫánti.*) Dms s.v.

Et.: tc. ***binek*** (mac., bg. ***binek***).

bíni *adv.* Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 39; Wild h. 248/1, 2, 4-6; Cerna A/Supl; Dms. Bine. *Bíni, ma mǫártę nu ubidęšti.* (Bine, dar moartea nu alege.) Cap[2] 23/6; *Șa-į bíni*. (Așa e bine.) Dms s.v.; *Cǫn túnă, nu-į bíni să mănánț pǫ́ini, ca trisnęšti-n tíni.* (Când tună, nu e bine să mănânci, că te trăsnește.) Can T[1] 269/16; *Bíni va flǫm!* (Bine v-am găsit!) Pap M[2] 55/1; *Bíni viníș.* (Bine ai venit.) Cap[2] 117/23, Dms s.v.; *Bíni viníț*! (Bine ați venit!) Cerna A/ Supl.

Var.: **bíne** (Wild h. 248/1, 2, 5, 6).

Et.: lat. ***bene***.

biniflǫ́m *s.m.* Dms. Poreclă dată celui care vine des și nepoftit în casă și care, ca să preîntâmpine refuzul, se adresează cu „Bine v-am găsit!"

Et.: ***bini va flǫ́m***.

binivréc vezi **bărnăvéc**.

binlí *adv.* Cap 39 s.v. *bíni*; Dms. Cu adevărat. *Di túnțęa nțilęásiră că ra binlí dómnu.* (De atunci înțeleseră că era cu adevărat Dumnezeu.) Cap[2] 99/12.

Et.: tc. ***benli***.

birbát *adj. invar*. Dms. Murdar. *Birbát si fęási.* (Se murdări.) Dms s.v.

Et.: tc. ***berbat*** (mac., bg. ***berbat***).

birbătlǫ́ac vezi **birbătlǫ́c**.

birbătlǫ́c, *pl.* **birbătlǫ́ți** *s.n.* Dms. Murdărie. *Birbătlǫ́ac că lă ģupț.* (Murdărie ca la țigani.) Dms s.v. F i g. Corupție.

Var.: **birbătlǫ́ac**.

Et.: din ***birbát*** + ***-lǫ́c***.

birbéc vezi **birbę́ți**.

birbę́c vezi **birbę́ți**.

birbér, *pl.* **birbér** *s.m.* Pap[1] 34; Pap[2] 58; Can[1] 189; Cap 40; ALR II, s.n., 2, h. 511/012; Cerna A/262; ALDM I, h. 205/1–7; Dms. Bărbier, frizer. *Cása lor ra carșí cu cása la un birbér.* (Casa lor era peste drum de casa unui frizer.) Cap[2] 69/39; *Birbéru aų vizú fęáta și aų arisí mult.* (Bărbierul văzu fata și o plăcu mult.) Cap[2] 69/39; *Únă zúųă la lo birbįắru s-la bričáscă.* (Într-o zi începu bărbierul să-l bărbierească.) MP 198/31.

Var.: **berbér** (ALDM I, h. 205/7), **berbír** (Pap[2] 58), **bérbir** (Pap[1] 34), **birbįắr**, **birbįér** (ALDM I, h. 205/2, 3).

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: tc. ***berber*** (mac., bg. ***berber***).

birbérniță, *pl.* **birbérniți** *s.f.* Cap 40 s.v. *birbér*; Dms. Frizerie.

Var.: **birbirníță** (Cap 40 s.v. *birbér*).

Et.: mac., bg. ***berbernica***.

birbéți, *pl.* **birbéț** *s.m.* Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 39; Wild h. 320/3-7; Cerna A/899, 2290; Dms. Berbec. *Ț̦ástă f̦átă […] va si la júngl'um tísta birb̦áți̦li.* (Fata asta […] vrea ca eu să înjunghii berbecul acesta.) Cap[2] 81/3; *Dú-ti să l̦e̦i un birbéți și dó-la-u ț̦éstă cárti la picurár.* (Du-te să iei un berbec şi dă-le scrisoarea asta ciobanilor.) Cap[2] 51/13; *Am un birbéc mári cári ă̦i licuitór.* (Am un berbec mare care e vindecător.) Cap[2] 141/21; *Frigúr̦a la lăsó birbécu.* (Gerilă dădu drumul berbecului.) Cap[2] 69/3; *Birbéți čucăit*. (Berbec întors, batal.) Can[1] 189 s.v.

Var.: **bărbéc** (Wild h. 320/5), **birb̦áți**, **birbéc**, **birb̦éc** (Wild h. 320/6), **birbi̯ắți** (Kats 96/33).

Et.: lat. ***berbex***, ***-ecem***.

birbi̯ắr vezi **birbér**.

birbi̯ắți vezi **birbéți**.

birbicár, *pl.* **birbicár** *s.m.* Can[1] 189; Cap 40 s.v. *birb̦áți*; Dms. Cioban care paşte berbecii.

Et.: din ***birbéc*** + ***-ár*** sau lat. ****berbecarius***.

birbičóc, *pl.* **birbičóț** *s.m.* Can[1] 189; Cap 40 s.v. *birb̦áți*; Dms. Berbecuț. *Fičóru s-duț̦á lă páștiri cu c̦o̦átva birbičóț.* (Băiatul se ducea la păscut cu câțiva berbecuți.) Dms s.v.

Et.: din ****berbéče*** (forma anterioară a lui ***birb̦áți)*** + ***-óc***.

birbi̯ér vezi **birbér**.

birbíl vezi **birbíl'**.

birbíl', *pl.* **birbíl'** *s.m.* Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 40; Dms. Privighetoare. *Am un birbíl' cári sári țo̦átă zúu̯a, di pri un múnti pri ț̦éla lant.* (Am o privighetoare care sare toată ziua, de pe un munte pe altul. [Ghicitoare: Briciul].) Pap M[2] 49/6; *Bilbíl'u iș̦ót-ă̦u̯ din căféz năfără, zăstătút-ă̦u̯ pri únă v̦c̦á̦jcă di prun ăn triúșă.* (Privighetoarea a ieşit afară din colivie şi stătea pe o ramură de prun în curte.) AtaM 380/7.

Var.: **bilbíl** (Cap 40), **bilbil'**, **birbíl** (Cap 40).

Et.: tc. ***bülbül*** (mac. ***bilbil***).

birbirníță vezi **birbérniță**.

birbiț̦o̦ncă, *pl.* **birbiț̦o̦nki** *s.f.* Cerna A/1152. Bărbuță. P. e x t. Mustăți ale mărului.

Et.: din ****birbúță*** (dim. de la ***bárbă***) + ***-o̦ncă***.

bir carár vezi **bir cărár**.

bir cărár *adv.* Can[1]189; Dms. Mereu, întruna. *Și bir carár lúmę prindé̦u̯ și lánti [lumino̦r] pri la so̦mț.* (Şi oamenii aprindeau mereu şi alte [lumânări] pe la icoane.) Can T[1] 280/5.

Var.: **bir carár**.

Et.: tc. ***bir karar*** 'invariabil' (turcism).

bircui̯és, **bircuíri**, **bircuí̯i**, **bircuít** *vb.* IV. *Tranz.* Dms. (Despre cereale, fructe) A aduna, a culege (spic cu spic, bob cu bob etc.) ceea ce a mai rămas după strângerea recoltei; a lua. *Si dúsiră lă bircuíri spíți.* (Se duseră să adune spice.) Dms s.v.; *Pui̯mo̦áini s-nă dúț̦im să bircuím căsto̦áńă.* (Poimâine o să ne ducem să adunăm castane.) Dms s.v.; *Nu prijúnsim să bircuím úu̯ă.* (N-am ajuns la timp ca să culegem struguri.) Dms s.v.; *Ț̦éstă gărnínă ă̦i bircuítă.* (Mirişteа aceasta este culeasă spic cu spic.) Dms s.v.; *Lă bircuíră din bi'úcu di oi̯.* (Îl luară din turma de oi.) Dms s.v.; *Din drum lă bircuí.* (L-a luat [l-a «cules»] de pe drum.) Dms s.v.

Et.: bg. ***berkuvam;*** cf. şi mac. ***paberkuva***.

bírda *adv.* Cap 40; Dms. Iar, din nou. *E săptămo̦nă vin̦á cásă și bírda fuz̦á lántă zúu̯ă.* (În fiecare săptămână venea acasă şi iar pleca în ziua următoare.) Cap[2] 78/28; *Iș̦o̦ántru i̯el' bírda.* (Ieşi din nou în faţa lor.) Cap[2] 35/35; *Tămán ardicát și caz bírda.* (Abia te-ai ridicat şi cazi iar.) Cap[2] 68/15; *Bírda să viń.* (Să vii din nou.) Dms s.v.; *Bírda lă spársi lúcru.* (Iar a stricat treaba.) Dms s.v.

Et.: tc. ***birda*** (Cap 40); cf. şi tc. ***birden,*** mac. ***birden***.

biriḱát *adv.* Dms. Noroc (cu), mulțumesc; slavă. *Nu v̦c̦au̯ cu ți s-lă príndă [căndíl'u], biriḱát lă mai̯ mícu fráti, că flo̦ ăn ğep şpirt.* (Nu aveau cu ce să aprindă [candela], noroc cu fratele mai mic, că găsi în buzunar chibrit.) DP 46/34; *Biriḱát că scăpái̯.* (Noroc că scăpai.) Dms s.v.; *Biriḱát și di co̦áta.* (Mulțumesc şi

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

pentru atât.) Dms s.v.; *Birikát la dómnu.* (Slavă Domnului.) Dms s.v.; *Cum scăpáį nu antribáț, birikét la ț́éla cu crívili co̯árni!* (Nu mă întrebați cum am scăpat, noroc cu cel cu coarnele strâmbe!) Pap M[2] 162/1.

Var.: **birikét**[1].

Et.: tc. ***bereket*** (mac. ***beriket***, bg. ***bereket***).

birikátvirsin *invar*. Dms. Bogdaproste.

Et.: tc. ***bereket versin*** (turcism).

birikét[1] vezi **birikát**.

birikét[2], *pl.* **birikétur** *s.n.* Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 40; Dms. Câștig, belșug; recoltă. *Lámńa la mănáncă birikétu.* (Balaurul mănâncă câștigul.) Can T[1] 269/14; *Lo̯ táti un̯éc birkét di cóla.* (Tata a luat ceva câștig de acolo.) Cerna T; *Şi Dómnu nu da mo birikét cum dădé năínti.* (Și Dumnezeu nu mai dă acum belșug așa cum dădea înainte.) Can T[1] 276/26; *Ágrili din comčúc cári sa mult bun catáti [...] dau̯ mult bun birikét.* (Ogoarele din câmp care sunt foarte bine îngrijite [...] dau recoltă foarte bună.) Can T[1] 262/21; *Ştiptám s-lă dunǫ́m birikétu di vc̯ára şi să căț́ǫm ără si ărǫ́m.* (Așteptam să adunăm recolta de vară și să începem iar să arăm.) AtaM 371/9; *Níți ágru nu si ără*, *níți birikétu nu si fáți.* (Nici ogorul nu se ară, nici recolta nu se face.) DP 45/2.

Var.: **birkét**.

Et.: vezi ***birikát***.

birikitlíi̯ă, *pl.* **birikitlíi̯** *adj.* Dms. (Despre terenuri de cultură) Fertil, roditor. *Birikitlíi̯a pimínt ăi̯ năntinéscu.* (Terenul din *Nǫ́nti* este roditor.) Dms s.v.; *Báfča di čărníț tribu̯ášti să-u̯ săpǫ́m ántru i̯árnă*, *díntru că nc̯áua și plói̯li s-la fácă lócu birikitlíi̯ă.* (Grădina de duzi trebuie să o săpăm înainte de iarnă, pentru ca zăpada și ploile să facă locul roditor.) Cap[1] 52/40; *Lócur birikitlíi̯.* (Terenuri fertile.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bereketli*** (mac. ***beriketlija***, bg. ***bereketlija***).

biringí vezi **biringíi̯ă**.

biringíi̯ă, *pl.* **biringíi̯** *adj.* Dms. Cel dintâi; de frunte; de calitate. *Biringíi̯ă ra el.* (El era cel dintâi.) Dms s.v.; *Biringí ăskér.* (Ostaș de frunte.) Dms s.v.; *Biringí rúbă.* (Haine de calitate.) Dms s.v.*; Biringí tăcǫ́m.* (Costum de calitate.) Dms s.v.

Var.: **biringí**.

Et.: tc. ***birinci*** (mac. ***biringjija***).

Bírislav vezi **Birísl̆av**.

Birísl̆av *n.pr.* Can[1] 189; Cap 40; Dms. Numele uneia dintre cele opt comune locuite de meglenoromâni.

Var.: **Bírislav** (Cap 40).

Et.: sl. ***Borislav*** *n.pr.* (cf. *Bolislav*, BER I 65)

birkét vezi **birikét**[2].

birnivéc vezi **bărnăvéc**.

bíru *interj.* Cap 40; Dms. Exclamație admirativă cu sensul „voinicule!” *O, bra bíru*, *bra!* (Ei, măi voinicule, măi!) Dms s.v.; *De*, *bíru*, *de!* (De, măi voinicule, de!) Cap[2] 167/43.

Et.: mac. ***biro***.

bisălíi̯ă, *pl.* **bisălíi̯** *adj.* Dms. De încredere, de cuvânt. *Virués că sam u̯om bisălíi̯ă.* (Cred că sunt un om de încredere.) DP 77/29; *S-ti viru̯éș ăn ț́éla că-i̯ bisălíi̯ă.* (Să ai încredere în acela fiindcă este [om] de cuvânt.) Dms s.v.

Et.: mac. ***besalija***.

bisc̯árică vezi **băsc̯árică**.

bíser, *pl.* **bíser** *s.m.* Perlă, mărgăritar, nestemată. *Fi̯ăta con zărădi̯c̯á*, *ăi̯ căd̯i̯ău̯ trindáfil' din ru̯ăst*, *ără con plănd̯i̯c̯á*, *ăi̯ curáu̯ bísi̯ăr din u̯ócl'i.* (Când fata râdea, îi cădeau trandafiri din gură, iar când plângea, îi curgeau mărgăritare din ochi.) MP 122/24; *Aș fóst-au̯ vrínă fc̯átă cári con plănd̯c̯á*, *an loc di lócrum*, *ai̯ căd̯c̯áu̯ bíser din ócl'i.* (Era odată o fată căreia, când plângea, în loc de lacrimi, îi cădeau nestemate din ochi.) DP 208/14.

Var.: **bísi̯ăr**.

Et.: mac., bg. ***biser***.

bisérică vezi **băsc̯árică**.

bisc̯árică vezi **băsc̯árică**.

bísi̯ăr vezi **bíser**.

bisimi̯ắt-cámin vezi **bisinét-cámen**.

bisinét-cámen *s.f.* Cap 40; Dms. Piatră prețioasă, mărgăritar. *Du̯ắu̯ă cu̯ắlbi di bisimi̯ắt-cámin.* (Două brățări de mărgăritar.) MP 34/17.

Var.: **bisimi̯ắt-cámin**.

Et.: mac. ***bescenet kamen***.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bisiricós, **bisiricǫ́să**, *pl.* **bisiricǫ́ş**, **bisiricǫ́si** *adj.* Can[1] 189; Cap 35 s.v. *băsc̦árică*; Dms. Bisericos, evlavios. *Lunc̦ínéţiĺ să şi mult bisiricǫ́ş*. (Locuitorii din *Lúnc̦íń* sunt şi foarte bisericoşi.) Can T[1] 263/1.

Et.: din ***bisc̦árică*** + ***-ós***.

bismáki *s.pl.* Boabe de strugure; ciorchine. *[Fičóru] antrc̦ázi bismákili li ăngĺítă.* ([Feciorul] înghite boabele de struguri întregi.) DP 212/10.

Et.nec.

bisminíţă vezi **besminíţă**.

Bístriţa *n.pr.* Pap M[2] 173/27; Cap 40. Nume de râu în *Nǫ́nti*.

Et.: sl. ***Bistrica***.

bístru, **bístră**, *pl.* **bíştri**, **bístri** *adj.* Pap[1] 32; Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 40; ALR II, s.n., 3, h. 834/012; Cerna A/2164; Dms. Limpede; senin. *Tári úbavă ápu*, *bístră şi ráţi.* (Apă atât de bună, limpede şi rece.) Cap[2] 101/27; *Ţéĺa fičóriĺ biu̯úră di la bístra céşmă.* (Feciorii băură de la fântâna cea limpede.) Cap[2] 48/26; *Ju̯ bęu̯ ápă ráţi din izvǫáră bístri.* (Eu beau apă rece din izvoare limpezi.) Cerna T; *Ţéru ra bístru şi plin di stc̦áli.* (Cerul era senin şi plin de stele.) DP 84/26; *Óclí bíştri.* (Ochi limpezi.) Dms s.v.; *Vin bístru.* (Vin limpede, ravac.) Cerna A/2164.

Et.: mac. ***bistar*** (***bistra***), bg. ***bistăr*** (***bistra***).

biş, *pl.* **biş** *s.m.* Cap 40; Dms. Insectă de culoare albastru închis; gândac, bondar. *Biş vc̦árdi.* (Gândac verde; căţelul frasinilor.) Cap 40 s.v.; Kats 99/15; *Biş din báligă.* (Gândac de balegă.) Cap 40 s.v.; *Biş ămpuţót.* (Gândac puturos.) Cap 40 s.v.; *Mai ăncóla flǫ únă bubáĺcă şi un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de balegă şi un bondar.) Cap[2] 91/37; *Mǫ́ntiza*, *ca li urdinǫ́ u̯ómu fc̦átili*, *viní şi bíju.* (Dimineaţa, când puse omul fetele în rând, veni şi bondarul.) Cap[2] 92/43.

Var.: **bij**.

Et. cf. alb. ***bishë*** .

bişănós, **bişănǫ́să**, *pl.* **bişănós**, **bişănǫ́si** *adj.* Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 40; Dms. Băşinos. F i g. Obraznic. *Bişinós măgár!* (Măgar băşinos! [= despre un copil] Obraznic.) Dms s.v.

Var.: **bişinós**.

Et.: din ***bişǫ́nă*** + ***ós***.

bişătúră, *pl.* **bişătúr** *s.f.* Can[1] 189; Cap 38 s.v. *bes*, 40; Dms. Băşină.

Et.: din ***bişǫ́s*** (s.v. ***bes***) + ***-ătúră***.

bíşcă, *pl.* **bíşki** *s.f.* Cap 40; Dms. **1**. Con de brad sau de pin. **2**. Minge făcută din conuri de brad sau coceni de porumb care se foloseşte la jocul de copii numit *poarca*.

Et.: mac., bg. ***bíška***.

bişícă vezi **bişǫ́că**.

bişicós, **bişicǫ́să**, *pl.* **bişicós**, **bişicǫ́si** *adj.* Can[1] 189; Cap 40 s.v. *bişǫ́că*; Dms. Plin de băşici, băşicat.

Et.: din ***bişǫ́că*** + ***-ós***.

bişíkičcă, *pl.* **bişíkički** *s.f.* Can[1] 189; Cap 40 s.v. *bişǫ́că*; Dms. Băşicuţă.

Var.: **bişikíčcă** (Cap 40 s.v. *bişǫ́că*).

Et.: din ***bişǫ́că*** + ***-íč(că)***.

bişikíčcă vezi **bişíkičcă**.

bişínă vezi **bişǫ́nă**.

bişinós vezi **bişănós**.

bişǫánă vezi **bişǫ́nă**.

bişócă vezi **bişǫ́că**.

bişónă vezi **bişǫ́nă**.

bişǫ́că, *pl.* **bişǫ́ţ** şi **bişǫ́ki** *s.f.* Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 40; ALR II, 1, Supl 5 /012; ALR II, s.n., 3, h. 833/012; Dms. Băşică. *Scǫáti bişǫ́ţ.* ([Apa] face băşici.) ALR II, s.n., 3, h. 833/012; *Bişócă di pişát.* (Băşica udului.) ALR II, 1, Supl 5 /012; *Bişícă di porc.* (Băşica porcului.) Dms s.v.; *Bişíţ di pc̦áşti.* (Băşica peştelui.) Dms s.v.; *Bişíţ di plǫáju̯ă.* (Băşici de ploaie.) Dms s.v.

Var.: **bişícă**, **bişócă**.

Et.: lat. ***ves(s)ica***.

bişǫ́čcă, *pl.* **bişǫ́čki** *s.f.* Dms. Băşicuţă.

Et.: din ***bişǫ́că,*** prin substituţia finalei ***-ǫ́că*** cu ***-ǫ́čcă***.

bişǫ́nă, *pl.* **bişǫ́ń** *s.f.* Pap[2] 59; Can[1] 189; Cap 40; Dms. Băşină. *Bişǫ́ńli ca răzvrăjǫ́ră*, *si fę́siră şǫáriţ.* (Băşinile dacă se vorbiră, se făcură şoareci.) Pap M[2] 139/4. F i g. *pl.* Palavre, baliverne. *Bişǫ́ń gǫáli.* (Simple palavre, minciuni.) Cap[2] 218/11.

Bişóna lisíţăĺă. Băşina vulpii [= un fel de ciupercă otrăvitoare]. Can[1] 190 s.v.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

♦ *Cu bişǫ́ńi nu si ámplĭă stómna.* (L i t. Cu băşini nu se umple ulciorul. = Nu se realizează nimic cu baliverne.) Dms s.v.

Var.: **bişínă** (Can[1] 189), **bişónă**.

Et.: lat ***bissina***.

bişǫ́s vezi **bes**.

bitărnác, **bitărnáčcă**, *pl.* **bitărnáţ**, **bitărnáčki** *adj.* şi *s.m.f.* Pap[1] 34; Dms. Bătrâior; bătrânel. F i g. Flăcău tomnatic.

Et.: din ***bitǫ́rn*** + ***-ác***.

bitărnẹ́áşti vezi **bitărnẹ́şti**.

bitărnẹ́áţă vezi **bitărnẹ́ţă**.

bitărnés, **bitărnéscă**, *pl.* **bitărnéşt** *adj.* Can[1] 190; Cap 40 s.v. *bitǫ́rn*; Dms. Bătrânesc; vechi.

Var.: **bitărnésc** (Can[1] 190; Cap 40 s.v. *bitǫ́rn;* Dms).

Et.: din ***bitǫ́rn*** + ***-ésc***.

bitărnẹ́şti *adv.* Can[1] 190; Cap 36, 40 s.v. *bitǫ́rn*; Dms. Bătrâneşte.

Var.: **bătărnẹ́áşti** (Cap 36, 40 s.v. *bitǫ́rn*).

Et.: din ***bitǫ́rn*** + ***-ẹ́şti***.

bitărnẹ́ţă, *pl.* **bitărnẹ́ţ** *s.f.* Can[1] 190; Cap 36, 40 s.v. *bitǫ́rn*; Cerna A/508; ALDM I, h. 451/1,3,7; Dms. Bătrâneţe. *La vi̯ẹ́a fat múm-sa ăn bitărni̯ắţă.* (Îl născuse mamă-sa la bătrâneţe.) MP 12/3; *Bitărnẹ́áţa-i̯ măncǫ́ásă.* (Bătrâneţea este grea.) Cap[2] 187/16; *Cǫn vẹr si trăi̯éş rău̯, ăn tiniré́ţă íli ăm bitrănẹ́ţă?* (Când vrei s-o duci rău, la tinereţe sau la bătrâneţe?) Cerna T; *Mi júnsi bitărnẹ́ţa.* (Mă ajunse bătrâneţea.) Cerna A/508.

♦ *Dúnă ăn tinirẹ́áţă ca si-ţ ţi áflă la bătărnẹ́áţă.* (Adună la tinereţe ca să ai ce găsi la bătrâneţe.) Cap[2] 167/22.

Var.: **bătărnẹ́áţă** (Cap 40 s.v. *bitǫ́rn*), **bitărnẹ́áţă**, **bitărni̯ắţă**, **bătrănẹ́áţă**, **bitrănẹ́áţă** (ALDM I, h. 451/1, 7), **bitrănẹ́ţă, bitrăni̯ắţă** (ALDM I, h. 451/1), **bitrinẹ́áţă** (ALDM I, h. 451/3).

Et.: din ***bitǫ́rn*** + ***-ẹ́ţă***.

bitărni̯ắţă vezi **bitărnẹ́ţă**.

bitărníčac vezi **bitărničác**.

bitărničác, *pl.* **bitărničáţ** *adj.* Can[1] 190; Cap 41 s.v. *bitǫ́rn*; Dms. Bătrâior.

Var.: **bitărníčac** (Cap 41 s.v. *bitǫ́rn*).

Et.: din ***bitǫ́rn*** + ***-ičác***.

bitărničós, **bitărničǫ́să**, *pl.* **bitărničǫ́ş**, **bitărničǫ́si** *adj.* Dms. Bătrânicios, cu înfăţişare de om bătrân. *Bitărničósa nọástră múmă [ári óclĭ lu dẹ́ádu].* (Mama noastră cea bătrână [are ochii bunicului].) DP 65/28; *Ah! bătărničós vămpír, tu la făséş ţísta lúcru.* (Ah! vampir bătrân, tu făcuşi lucrul acesta.) Cap[2] 136/43.

Var.: **bătărničós**.

Et.: din ***bitǫ́rn*** + ***-ičós***.

bitărními *s.f.* Can[1] 190. Bătrâneţe.

Et.: din ***bitǫ́rn*** + ***-ími***.

bitér *adv.* Dms. Rău. *Cum si trẹ́ăc! Di bitẹ́ắr ma̯i bitẹ́ắr.* (Cum s-o duc! Din rău în mai rău.) MP 234/21.

♦ *Bitér pri álbă vidẹ́álă.* (L i t. [Să-ţi fie] rău pe lumina zilei. = De rău să ai parte în viaţă.) Dms s.v.

Var.: **bitẹ́ắr**.

Et.: tc. ***beter*** (mac., bg. ***beter***).

bitẹ́ắr vezi **bitér**.

bitliğán vezi **pitliğán**.

bitórn vezi **bitǫ́rn**.

bitǫ́rn, **bitǫ́rnă**, *pl.* **bitǫ́rń**, **bitǫ́rni** *adj.* Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 40; ALR I, 2, h. 201/012, 013; ALR II, s.n., 4, h. 1084/012; Cerna A/506, 507; ALDM I, h. 449/1–7, h. 450/1–7; Dms. Bătrân. *Să spúnim noi̯ că im romăń, mic cu mári, tínir, bitǫ́rń.* (Să spunem noi că suntem români, cu mic cu mare, tineri, bătrâni.) Pap M[1] 29/21; *Júnsi la únă cásă i̯úndi ra únă bábă bitǫ́rnă.* (Ajunse la o casă unde era o babă bătrână.) Pap M[2] 149/40; *La prind fócu fičóriĭ, i̯es la foc şi ǵmiń bitǫ́rń şi si ncresc la foc tǫ́tă nǫ́ptę.* (Tinerii aprind focul, ies la foc şi oameni bătrâni şi se încălzesc la foc toată noaptea.) Can T[1] 268/11; *Górniţu la flai̯ şi i̯o, áma ra mult bitórn.* (Părul sălbatic l-am apucat şi eu, dar era foarte bătrân.) DP 223/32.

Var.: **bitórn**, **bitrắn** (ALDM I, h. 449/1, 7, h. 450/ 1, 7).

Et.: lat. ***betranus*** (=***veteranus***).

bitrắn vezi **bitǫ́rn**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bitrănţeáţă vezi **bitărnéţă**.

bitrănéţă vezi **bitărnéţă**.

bitrănţăţă vezi **bitărnéţă**.

bitrinţeáţă vezi **bitărnéţă**.

Bítuľă *n.pr.* Can[1] 190. Oraşul Bitolia.

Et.: sl. ***Bitola***.

bi̯uc vezi **biľúc**.

bívol vezi **bívul**.

bívul[1], *pl.* **bívuľ** *s.m.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 40; Cerna A/861; Dms. Bivol. *Tăľără trei̯ bívuľ.* (Tăiară trei bivoli.) Cap[2] 110/41; *Upínţli aş li dără o̧míńiľ di cǫjă di bou̯, di cal şi di bívul.* (Oamenii îşi fac opincile din piele de bou, de cal şi de bivol.) Can T[1] 265/11; *Bun, i̯o s-ti duc an disúpra lúmi, ámă să áfliş doi̯ fóiľur di bívuľ.* (Bine, eu o să te duc în lumea de sus [= în lumea celor vii], dar să găseşti [= să faci rost de] două burdufuri de bivoli.) Pap M[2] 149/10; *Noi̯ putém s-ti scǫátim di u̯a ţúpră, áma si áfli cárni di nu̯áu bívoľ.* (Noi putem să te scoatem de aici [în lumea de] deasupra, dar să faci rost de carne de la nouă bivoli.) DP 213/1.

♦ *Mănáncă cǫt un bívol.* (L i t. Mănâncă cât un bivol. = Mănâncă fără măsură.) Cap[2] 168/7.

Var.: **bívol**.

Et.: mac., bg. ***bivol***.

Bívul[2] *n. pr.* Pap M[2] 173/28; Cap 41 s.v. *bívul*. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: **bívul**[1].

bivulčác, *pl.* **bivulčáţ** *s.m.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 40 s.v. *bívul*; Dms. Bivol tânăr.

Et.: din ***bívul*** + ***-čác***; cf. şi mac., bg. ***bivolče***).

bivulíţă, *pl.* **bivulíţi** *s.f.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 41 s.v. *bívul*; Cerna A/862; Dms. Bivoliţă.

Var.: **bivuľíţă** (Pap[2] 59).

Et.: mac., bg. ***bivolica***.

bivuľíţă vezi **bivulíţă**.

bizés, **bizéşcă**, *pl.* **bizéşt** *adj.* Dms. Care aparţine beiului, boieresc. *Di ágrili bizéşt niţicári nu si čăpnţá.* (De ogoarele boiereşti nu se atingea nimeni.) Dms s.v.

Var.: **bizésc** (Dms).

Et.: din ***beg*** + ***-ésc***.

bizésc vezi **bizés**.

bizirisés, **bizirisíri**, **bizirisíi̯**, **bizirisít** *vb.* IV. *Intranz.* ALR I, 2, h. 283/013. A i se urî, a se sătura. *Áń ţi bizirisí cu bănár i̯a.* (Mi s-a urât cu viaţa.) ALR I, 2, h. 283/012.

Et.: tc. ***bezdirmek***.

blagoslovés vezi **bluguvisés**.

blagoslovít vezi **blugusuvít**.

blagusluvés vezi **bluguvisés**.

blagusuvés vezi **bluguvisés**.

blagusuvít vezi **blugusuvít**.

Blaguvéţ *s.m.* ALR II, 1, h. 202/012. Sărbătoare religioasă creştină; Buna Vestire, Blagoveştenie.

Et.: mac., bg. ***Blagovec***.

blaguvisés vezi **bluguvisés**.

blánă, *pl.* **blǫń** *s.f.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 41. **1**. Scândură groasă, blană de lemn. **2**. *Pl.* Baliverne; minciuni. *Că cu fǫárfiţili táľă blǫń.* (L i t. Taie scânduri de parcă le-ar tăia cu foarfecele. = Îndrugă minciuni; îndrugă verzi şi uscate.) Cap[2] 168/11; *N'-turéşti blǫń.* (Îmi toarnă baliverne.) Pap M[2] 63/7.

Et.: bg. ***blana***.

blánăv, **blánăvă**, *pl.* **blánăv**, **blánăvi** *adj.* şi *s.m.f.* Cap 41 s.v. *blánă*; ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. **1**. Fără gust. *Mánğă blánăvă.* (Mâncare fără gust.) Dms s.v.; *Ápu blánăvă.* (Apă fără gust, sălcie.) ALR II, s.n., 4, h. 1129/012. **2**. (Despre mâncare) Grasă, grea. Cap 41 s.v. *blánă*. **3**. (Substantivat) Mincinos. *Blánăvu blǫań spúni.* (Mincinosul spune minciuni.) Dms s.v.

Var.: **blănáv** (Cap 41 s.v. *blánă*).

Et.: bg. ***blanav***.

blástim, **blăstimári**, **blăstimái̯**, **blăstimát** *vb.* I. *Tranz.* Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 41; ALR II, s.n., 7, h. 1881/012, h. 1882/012, h. 2046/012; Cerna A/1882; Dms. A blestema. *Lámńa [...] si anvirinǫ şi i̯a blăstimǫ.* (Balaurul [...] se supără şi îi blestemă.) Cap[2] 151/9; *i̯a i̯a blăstimǫ.* (Ea îi blestemă.) Cap[2] 100/14.

Et.: lat. ***blastemare***.

Bláţa *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Nǫónti*.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: sl. ***Blaca*** (der. de la ***blato*** ‘baltă’)

Bláța Mári *n.pr.* Cap 41 s.v. *Bláța*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: din ***Bláța*** + ***mári***.

Bláța Mícă *n. pr.* Cap 41 s.v. *Bláța.* Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: din ***Bláța*** + ***mícă***.

blazéi *adv.* Pap[2] 59; Cap 41; Dms. Ferice. *Blazéi-l' la țísta u̯om.* (Ferice de acest om.) Cap 41 s.v.; *Bra*, *fărtáti*, *búnă zúu̯ă! Țe-i̯ țísta raát to̯u̯? Blăzéi̯ ăț bra!* (Măi, frate, bună ziua! Ce-i cu liniștea asta pe tine? Ferice de tine, măi!) Pap M[2] 160/18.

Var.: **blăzéi**.

Et.: mac., bg. ***blaze***.

blazéinit vezi **blăzéinic**.

Blădíță *n.pr.* Cap 41. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: cf. bg. ***Bledica*** (der. de la ***bled*** ‘palid, spălăcit’) (BER I 55).

blăgúnă, *pl.* **blăgúń** s.f. Kats 89/9. Ghindă.

Et.: mac., bg. ***blagun***.

blăgusóf vezi **blugusóv**.

blănáv vezi **blánăv**.

blănés, **blăníri**, **blăníi̯**, **blănít** *vb.* IV. *Tranz.* Can[1] 190; Cap 41 s.v. *blánă*; Dms. A minți, a spune minciuni.

Et.: de la ***blană*** **(2.)**.

blăsnés, **blăsníri**, **blăsníi̯**, **blăsnít** *vb.* IV. *Intranz.* Dms. (Despre soare) A răsări, a lumina.

Et.: mac. ***blesne***, bg. ***blesna***.

blăsníri, pl. ***blăsnír*** s.f. Cerna A/1589. Răsărit. *Ăltáru cútru blăsnírę̯a lu so̯árli ăi̯ zănvărtít.* (Altarul întotdeauna e orientat spre răsărit.) Dms s.v. *altár*; *La blăsnírę sǫ́rli.* (La răsăritul soarelui.) Cerna A/1589.

Et.: vezi ***blăsnés***.

blăstém, *pl.* ***blăstę́mi*** *s.n.* Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestem. *Si pugudí blăstému că Ștefán*, *cu ra fę́tă*, *si fę́si fičór.* (Se nimeri blestemul, ca Ștefan, dacă era fată, se făcu băiat.) Cap[2] 151/11.

Fac blăstém. A blestema. *Cáru*, *an drúmu țísta co̯a*, *pri múnti*, *si spársi și țéla túnțę̯a fę́si blăstém.* (Carul, pe drumul dincoace, pe munte, se rupse și atunci acela a blestemat.) Pap M[2] 156/39.

♦ *Blăstę́mili lu fakíru pri uscát nu cad.* (L i t. Blestemele săracului nu cad pe uscat. = Blestemele săracului nu se duc în vânt.) Pap M[2] 63/5.

Et.: der. postverbal de la ***blástim*** (***blăstimári***).

blăstimát, **blăstimátă**, *pl.* **blăstimáț**, **blăstimáți** *adj.* și *s.m.f.* Pap[2] 59; Cap 41 s.v. *blástim*; Dms. Blestemat. *Blăstimátă di lúmi și di Du̯ómnu*, *L'umníța căților*, *căților ăș mo̯ári.* (Blestemată de lume și de Domnul, *L'umníța* încet, încet se stinge.) AtaM 378/2; *Blăstimát sat.* (Ceas rău.) Dms s.v. (Substantivat) Rău, neliniștit; blestemat. *Taț*, *bre blăstimátuli*, *dósta plǫ́nsiș!* (Taci, măi blestematule, destul ai plâns!) Pap M[2] 61/8.

Et.: vezi ***blástim***.

blăzéi vezi **blazéi**.

blăzéinic, **blăzéinică**, *pl.* **blăzéiniț**, **blăzéiniți** *adj.* Cap 41 s.v. *blazéi*; Dms. Fericit. *Blăzę́á̯iniț sa tătǫ́ńil' cu fičór pricupsíț.* (Fericiți sunt părinții cu copii pricopsiți.) Cap[2] 207/16.

Var.: **blazéinit** (Cap 41 s.v. *blazéi*).

Et.: din ***blazéi*** + ***-nic***.

blicnés, **blicníri**, **blicníi̯**, **blicnít** *vb.* IV. *Tranz. și intranz.* Can[1] 190; Cap 41; Wild 437/4, 6, 7; Dms. **1**. A zvâcni, a țâșni, a izbucni. *Lisíța că blicní și au̯ vizú [gúva]*, *op*, *di pri lup ăș si năpicăí ăn gúvă.* (Vulpea când zvâcni și o văzu [gaura], hop, de pe lup [= sări de pe lup] și se băgă în gaură.) Cap[2] 118/28; *Blicní lă vumári.* (A izbucnit în vomat.) Dms s.v.; *Blicní gno̯i̯ din čirę́á̯i̯.* (A țâșnit puroi din furuncul.) Dms s.v. **2**. (Despre apă) A inunda. *Éza dúpu plǫ́á̯ iă gărdína ăi̯ blicnítă.* (Întotdeauna după ploaie grădina e inundată de apă.) Dms s.v.

Var.: **plecnés** (Wild h. 437/ 4, 6, 7).

Et.: mac. ***blikne***, bg. ***blikna***.

bliznác, **bliznácă**, *pl.* **bliznáț**, **bliznáți** *adj.* și *s.m.f.* Pap[2] 59, 196; Can[1] 190; Cap 42; ALR I, 2, h. 210/012, 013; Cerna A/544; Wild h. 462; ALDM I, h. 487/ 1-7; Dms. **1**. Geamăn.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Cumşi̯ica săldi bliznáț rudę́áşti. (Vecina naşte numai gemeni.) Dms s.v.; *Fraț bliznáț.* (Fraţi gemeni.) Cap 42 s.v.; *Prúnă bliznácă.* (Prună care creşte lipită de altă prună.) Cap 42 s.v. **2**. Model de broderie care se face pe mânecile cămaşilor.

Var.: **pliznác** (Pap[2] 196).

Et.: mac., bg. ***bliznak***.

blíznă *s.f.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 42; Cerna A/1856; Dms. Oţel, fier. *Dáră un cunác di er şi cu úşa di blíznă.* (Face un palat de fier şi cu uşa de oţel.) DP 59/23; *Čóru bǫ́ru, dǫ-ń un [dínti] di blízna, na-ț un di os.* (*Čǫ́ru bǫ́ru* [= tu cioară şi tu vântule], dă-mi un [dinte] de fier, na-ţi un [dinte] de os.) Pap M[2] 47/18; *Om júni ca blízna.* (Om voinic ca oţelul.) Cap 42 s.v.

Et.: mac. ***bliznа***, bg. ***bliznа́***.

bliznés, **blizníri**, **blizníi̯**, **bliznít** *vb.* IV. *Tranz.* Cerna A/544. A naşte gemeni. *Muľárę blizní.* (Femeia a născut gemeni.) Cerna A/544.

Et.: mac. ***bliznі***.

blǫ́ndă vezi **blǫ́ndă**.

blǫ́ndă *s.f.* Can[1] 190; Cap 42; Dms. Blândă, urticarie.

Var.: **blǫ́ndă** (Dms).

Et.: lat. ***blanda***.

blor, *pl.* **blor** *s.m.* Pap[2] 59; Cap 42; Dms. Nume de plantă erbacee.

Et.: mac. ***blor*** (Cap 42).

bluguslovés vezi **bluguvisés**.

blugusluvít vezi **blugusuvít**.

blugusóv, *pl.* **blugusǫ́vi** *s.n.* Can[1] 190; Cap 42 s.v. *bluguvisés*; Dms. Binecuvântare. *„Ţivá nu voi̯”, zísi u̯ómu, „túcu un blugusóv să-ń dai̯”.* („Nimic nu vreau”, zise omul, „numai o binecuvântare să-mi dai”.) DP 30/7; *Si dúsi áră la ţéla dę́du ţi vę sirbít anaínti s-ai̯ da blugusóv.* (Se duse iar la bătrânul pe care îl slujise înainte ca să-i dea binecuvântarea.) Cap[2] 26/7; *Dúpu blăgusóf, la sărútă tíniru an frúnti.* (După binecuvântare, îl sărută pe tânăr pe frunte.) Can T[2] 122/6.

Var.: **blăgusóf**.

Et.: mac. ***blagoslov***.

blugusuvés vezi **bluguvisés**.

blugusuvít, **blugusuvítă**, *pl.* **blugusuvíţ**, **blugusuvíti** *adj.* Pap[2] 59; Cap 42 s.v. *bluguvisés*; Dms. Blagoslovit, binecuvântat. *Blagusuvít si i̯eş.* (Binecuvântat să fii.) Cap[2] 102/29; *Blugusluvítă si i̯eş di Dómnu.* (Binecuvântată să fii de Dumnezeu.) Cap[2] 38/29; *An blugusuvít.* (An blagoslovit.) Cap 42 s.v. *bluguvisés*; *Cuţitáşu ra blagoslovít.* (Cuţitaşul era blagoslovit.) Pap M[2] 166/7.

Var.: **blagoslovít**, **blagusuvít** (Pap[2] 59), **blugusluvít**, **bluguvisít** (Cap 42 s.v. *bluguvisés*).

Et.: vezi ***blugusuvés*** (s.v. ***bluguvisés***).

bluguvisés, **bluguvisíri**, **bluguvisíi̯**, **bluguvisít** *vb.* IV. *Tranz.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 42; Wild h. 243; Dms. A blagoslovi, a binecuvânta. *Au̯ bluguvisí ápa şi unău̯ără si fę́si ápa bluguvisítă raḱi̯ă.* (Binecuvântă apa şi deodată apa binecuvântată se făcu rachiu.) Cap[2] 53/3; *Nápcum ľa blagosloví şi ľa zísi: creştiţ şi iţ muľ̡ţ [şi va fáţiţ muľ̡ţ].* (Apoi îi blagoslovi şi le zise: creşteţi şi vă înmulţiţi [şi vă faceţi mulţi].) Pap M[2] 147/34; *Ţísta dę́ądu ra Dómnu şi, că-u̯ blugusloví ápa, di̯u̯nă̯ără prucurǫ́ čéşma răḱi̯ă.* (Bătrânul acesta era Dumnezeu şi, dacă binecuvântă apa, dintr-odată începu să curgă rachiu din fântână.) DP 39/6.

Var.: **blagoslovés**, **blagusluvés** (Cap 42 s.v.), **blagusuvés** (Cap 42), **blaguvisés** (Cap 42 s.v.), **bluguslovés**, **blugusuvés** (Cap 42 s.v.).

Et.: sl. ***blagosloviti***.

bluguvisít vezi **blugusuvít**.

bl̓uzéi̯ s. Pap[1] 34. Mac; floare asemănătoare macului.

Et.: cf. mac., bg. ***blazé***.

bo *interj.* Exclamaţie prin care se exprimă mirarea; măi, ei. Dms. *Bo, cáfcu lúcru!* (Măi, ce mai treabă!) Dms s.v.

Et.: onomatopee (cf. gr. ***μπο***, alb. ***bobó*** DDA 280 s.v. ***bobó***).

bǫ́adnic vezi **bǫ́dnic**.

bǫ́ans, *pl.* **bǫ́anş** *s.m.* Dms. Bucată de pământ. *S-nă dúţim s-lă dărǫ́ám i̯ázu şi să purtǫ́ám bǫ́anş.* (Să mergem să facem iazul şi să cărăm bucăţi de pământ.) Dms s.v.

Et. nec.

boár vezi **buaré**.

bǫ́ără vezi **bǫ́ri**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bo̯ári[1] vezi **bó̯ri**.

Bo̯ári[2] *n.pr.* Pap M[2] 173/36. Nume de munte în Meglenia.

Et.: **bó̯ri**.

bo̯áșă vezi **boș**.

bob *s.m.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 42; Cerna A/1130; Dms. **1**. Bob, grăunte. **2**. Fasole. *Bob di minútu, bob cămpunésc.* (Fasole măruntă, fasole de câmp). Can[1] 190; *Áți la le̯u treĭ cărbúń, treĭ gărnúță di bob și treĭ cățóĭ di aĭ.* (Apoi se iau trei cărbuni, trei boabe de fasole și trei căței de usturoi.) Pap M[2] 106/6; *Bob si zíți la făsulíe.* (Bob se zice la fasole.) Cerna T; *Că ișá bóbu, ăl prășám priúnă cu gărnișóru.* (Când răsărea fasolea, o prășeam împreună cu porumbul.) AtaM 358/12; *La príma prășíri […] si sădés bóbu și tícfili.* (La primul prășit […] se sădesc fasolea și dovlecii.) AtaM 350/24; *Ań am únă bábă, bob sémină.* (Am o babă, seamănă fasole. [Ghicitoare: Capra].) Can T[1] 273/15; *Bob róși.* (Fasole roșie.) Pap[2] 59 s.v.; *Bob șarcót.* (Fasole pestriță.) Pap[2] 59 s.v.; *Bob div.* (Fasole sălbatică.) Pap[2] 59 s.v. *Bob di măccátu.* (Bob, plantă leguminoasă cu păstăi și boabe mari. (Can[1] 190.)

♦ *Anvițắt po̯ip la ĭert bob.* (L i t. Popă învățat la fasole fiartă. = S-a obișnuit ca ursul la miere.) Pap M[2] 80/8.

Et.: mac., bg. ***bob***.

Bóba *n.pr.* Cap 42. Nume de capră.

Et.. vezi ***bob***.

bobăréc vezi **búbric**.

bóbcă vezi **bópcă**.

bóčfă, *pl.* **bóčfi** *s.f.* Cap 43; Dms. Butoi.

Var.: **bóčvă** (Cap 43).

Et.: mac. ***bočva*** (bg. ***bačva***).

bóčvă vezi **bóčfă**.

bod, *pl.* **bódur** și **bó̯di** *s.n.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 42; ALR II, 2, h. 284/012; ALR II, s.n., 4, h. 1173; Wild h. 36/1; Cerna A/1336; ALDM I, h. 109/3. Ac; ghimpe; țepușă. *Bod di albínă.* (Ac de albină.) Cap 42 s.v.; *Bod la kĭrkél.* (Ac de cataramă.) Cap 42; *La lo pičúru și cu suflárca, cu suflárca ăĭ la scu̯ădsi cu ácu bu̯ádu.* (Îi apucă piciorul și, ușurel-ușurel, îi scoase ghimpele cu acul.) MP 92/24; *Măgáru si nțápă cu bódu.* (Pe măgar îl împungi [= îl îmboldești] cu țepușa.) Cap 42 s.v.

Bódu din gărtlán. Omușor. ALDM I, h. 109/3.

♦ *Am un bod lă buríc.* (A avea un ghimpe la inimă.) DP 229/15; *Anvițắtura nu si nșáră cu bódu-n cap.* (Învățătura nu o înșiri [= nu o vâri] cu acul în cap.) Cap[2] 192/18.

Var.: **but**[1] (Wild h. 36/1).

Et.: mac., bg. **bod**.

bodéș vezi **budéj**.

bóeră vezi **bó̯ri**.

bogát, **bogátă**, *pl.* **bogáț**, **bogáti** *adj.* Cap 43. Bogat.

Et.: mac., bg. ***bogat***.

bogățíĭă *s.f.* Cap 43 s.v. *bogát*. Bogăție. *Júnili cu fcáta tricúră vcácu cu bogățíĭă.* (Tânărul și fata au trăit în bogăție.) Cap[2] 132/34.

Et.: din ***bogát*** + ***- íĭă***.

Bogoródiță vezi **Buguródiță**.

bói *s.f.* Statură. *Mult umizéș cu Cráli Márca lă kept[...] túcu și lă bói.* (Mult semeni cu *Cráli Márca* la piept [...] precum și la statură.) DP 81/30.

Et.: tc. ***boy***.

bóie̯ră vezi **bó̯ri**.

Bója *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Nćonti*.

Et.: bg. ***Bož́a*** (‘mac sălbatic’).

Bójigrob *s.n.*Mormântul Domnului, Sfântul Mormânt. *Fcáta [...] vca țirút izín di la tát-su să si dúcă la Bójigrob.* (Fata [...] ceruse permisiune de la tată-su să se ducă la Sfântul Mormânt.) DP 134/11.

Et.: bg. ***Bož́i grob***.

bólen, bólnă, *pl.* **bólńă, bólni** *adj*. Cap 43; ALDM I, h. 368/7, 369/7. Bolnav.

Var.: **bólno** (ALDM I, h. 368/7).

Et.: mac., bg. ***bolen***.

Bóliglav *n.pr.* Can[1] 190; Can T[2] 107/17. Nume de loc între *L'umníță* și *Cúpă*.

Et.: mac. ***Boliglav*** (cf., ca tip de formație, bg. *Boli vrăh* ‘vârful cel mai de sus’, BER I 65).

bólno vezi **bólen**.

bólniță, *pl.* **bólniți** *s.f.* Cerna A/432, 433; ALDM I, h. 375/1, 4. Spital. *Si pugudí să si ănlo̯áșă Cráli Márcu și să zácă prin bólniți.*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

(Se nimeri să se îmbolnăvească *Cráli Márcu* şi să zacă prin spitale.) DP 80/1; *Şi căzúi̯ lu̯oş şi ram la nusucumíu, la bu̯ólniță, şi mi feş inhírişi.* (Şi am căzut bolnav şi eram la *nusucumíu*, la spital, şi mi-au făcut operație.) AtaM 392/7.

Var.: **bu̯ólniță**.

Et.: mac., bg. ***bolnica***.

Bolován *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óşiń*.

Et.: bg. ***Bolovan*** (‘stâncă’) (BER I 29).

bóľcă, *pl.* **bóľĸi** *s.f.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 43; Dms. Durere, suferință; supărare, necaz, păs. *Şi di ţéstă ti plo̯nd, ampiráti? Sáldi ţésta să-ţ íă bóľcă!* (Şi de asta te plângi, împărate? Numai acesta să-ți fie necazul!) Pap M[2] 165/29.

Et.: mac., bg. ***bolka***.

bombărés vezi **bumbărés**.

bópcă, *pl.* **bópĸi** *s.f.* Pap[2] 59, 60; Can[1] 190; Cap 42 s.v. *bob*; Cerna A/1385, 1483; ALDM I, h. 67/1, h. 382/2, 3; Dms. **1**. Bob, grăunte. *Bắbĸi álbi.* (Boabe albe de porumb.) ALR II, s.n., 4, h. 1115/012. F i g. Prichindel. **2**. Boboc (de floare) Cap 241; fruct al unor arbuşti. *Işó lúpu an urmán şi măncó vrínă i̯árbă şi vrínă bu̯ắpcă di căzbín.* (Ieşi lupul în pădure şi mâncă ceva iarbă şi ceva boabe de ienupăr.) MP 86/21; *Bóbĸi di smărc̦ácă.* (Fructe de ienupăr.) Cap 42 s.v. *bob*. **3**. Nasture. *Li cusúi̯ bópĸili lă cămc̦áşă.* (Am cusut nasturii la cămaşă.) Dms s.v. **4**. Pastilă. **5**. Model de broderie. **6**. Numele unei flori de culoare violetă.

Bópcă di vidc̦álă. Pupila ochiului. ALDM I, h. 67/1.

Var.: **bóbcă** (Cap 42 s.v. *bob*), **bu̯ắpcă**, **bu̯ópcă** (Cerna A/1483, ALDM I, h. 382/2, 6).

Et.: din ***bob*** (**1**.) + ***-că***.

Bórcă *n.pr.* Cap 43. Nume de loc în *Óşiń*.

Et.: sl. ***Borka*** (cf. bg. *borika* ‘pin alb’, BER I 67).

bo̯r *s.* Wild h. 49/3. Pin.

Et.: mac., bg. ***bor***.

boré vezi **buaré**.

borğ, *pl.* **bórğur** *s.n.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 43; Cerna A/1835. Datorie (în bani). *Spríčca [...] i̯o-u̯ ded la ămpirátu pri borğ.* (Bănuțul [...] îl dădui împăratului pentru datorie.) DP 130/29; *Bába-ş vę borğ la ampirátu.* (Baba avea datorie la împărat.) Pap M[2] 136/11; *Na, i̯u̯ă si-ţ la plătu̯ắs bu̯ắrğu ţi̯ắla.* (Na, eu o să-ți plătesc acea datorie.) MP 170/14.

♦ *Bórğu ắi mitíl' la u̯om.* (Datoria e ca gălbeaza [= boală] la om.) Can T[2] 110/20.

Var.: **bu̯ắrğ**.

Et.: tc. ***borç***.

borğilíi̯ă vezi **burğlíi̯ă**.

borğlíi̯ă vezi **burğlíi̯ă**.

borğilíu̯ vezi **burğlíi̯ă**.

boş[1], *pl.* **bó̦şă** şi **bó̦şi** *s.n.* Pap[1] 34, Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 43; ALR II, 1, MN 4874; Dms. **1**. Testicul. **2**. Nume de floare.

Bóşu cucótului̯. Varietate de struguri, razachie. Cap 43 s.v.

♦ *Al' dędi bo̯áşili.* (L i t. I-a dat boaşele. = Nu i-a dat nimic.) Pap M[2] 63/17; *Şţétă la rę́ti să-l' cádă bo̯áşili.* (L i t. Aşteaptă să-i cadă boaşele berbecului castrat. = La paştele cailor, niciodată.) Pap M[2] 63/14; *Ca co̯n la căţó Dómnu di bo̯áşă.* (L i t. Ca şi când l-a apucat pe Dumnezeu de testicule. = Ca şi când l-a apucat pe Dumnezeu de un picior.) Cap[2] 178/24.

Et.: formă de sg. refăcută de la pl. ***bó̦şă*** (***bó̦şi***) < lat. ***bursa*** (DLRM).

boş[2] *s.m.* Cap 43. Cetină. *Boş di pin.* (Cetină de brad.) Cap 43 s.v.

Et.: ***boş***[1].

bóşnic, *pl.* **bóşniţ** *s.m.* Cap 43; ALR II, s.n., 4, h. 1168/012; Cerna A/1515; Dms. Pliu la fustă; clin la mâneca de cămaşă. *Bóşnic di cămc̦áşă.* (Clin la mâneca de cămaşă.) ALR II, s.n. 4, h. 1168/012.

Et.: bg. ***bočnik***.

Bóţă *n.pr.* Cap 43. Nume de fântână în *Óşiń*.

Et.: mac., bg. ***Boca*** (‘vadră, găleată’).

Bóţắľa *n.pr.* Cap 43 s.v. *Bóţă*. Nume de loc în *Óşiń*.

Et.: ***Bóţă***, *gen.*

bóţcă, *pl.* **bóţĸi** *s.f.* Dms. Excrescență; vârf, țeapă. *Brúca ári bóţcă.* (Buba are vârf.) Dms. s.v.; *Čičócu ári bóţĸi.* (Spinul are țepi.) Dms s.v.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: mac., bg. ***bocka***.

boụ, *pl.* **boi̯** *s.m.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 43; Cerna A/857; Wild h. 314/1–7; Dms. **1**. Bou. *Upínțli aș li dáră o̧míńi' di cọ́jă di boụ, di cal și di bívul.* (Oamenii își fac opincile din piele de bou, de cal și de bivol.) Can T[1] 265/11; *G'iį̯ám cu nęc ágri, cu nęc stụócă, vęm cápri, vęm ụoi̯, bụoi̯, vaț.* (Trăiam din puțin pâmânt, cu puține vite, aveam capre, oi, boi, vaci.) AtaM 398/4; *Ăn tọámna si ărắụ ágrili cu bóiĭ̯ și cu ărát.* (Toamna se arau ogoarele cu boii și cu plugul.) AtaM 350/16; *Doi̯ fur fę́siră laf ca să fúră bóiĭ̯.* (Doi hoți se înțeleseră ca să fure boii.) Pap M[1] 26/3; *Ámi bóiĭ̯ ụ́ndi ț-ai̯?* (Dar unde-ți sunt boii?) Cap[2] 55/6; *Am un boụ roș, ụ́ndi si cúlcă i̯árbă vę́rdi nu i̯ási.* (Am un bou roșu, unde se culcă iarbă verde nu răsare. [Ghicitoare: Focul].) Cap[2] 155/12; *Viț́ól viní la míni, boụ să fúgă, țivá nu nviț́ó, că ári cap fắră criél.* (Vițel a venit la mine, bou o să plece, nimic nu a învățat, că are cap fără minte.) Pap M[1] 20/35; *Ai̯, bóuli, să o bęi̯ válca.* (Hai, boule, să bei râul.) W 75/22; **2**. **Boi̯**, *pl. art.* **Bóiĭ̯** Pap[2] 59; Cap 43 s.v.; Dms. Constelația Carul-Mare. *Bóiĭ̯ i̯es lă dárca zórĭ̯i.* (Carul-Mare răsărea la ivirea zorilor.) Cap 43 s.v. *boụ*; *Dęádiră Bóiĭ̯ únă struminári.* (A răsărit Carul-Mare la [o înălțime de] o strămurare [=prăjină].) Dms s.v.

Bóu Dómnului̯. Taurul lui Dumnezeu, specie de gândac. Cap 43 s.v. *boụ*; **Boụ-di-báltă**. Zimbru, bour. Cap 43 s.v. *boụ*; **Cu ụ́ocĭ̯'u bóului̯**. Joc de copii. Pap M[2] 91/1.

♦ *Di cọárnili bói̯lor.* (L i t. De coarnele boilor [se ține]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap[2] 185/9; *Di fúnca bóului̯.* (L i t. De funia boului [trage]. = Se ocupă cu agricultura.) Cap[2] 185/9; *Óclu stăpónului̯ ĭ'-angrášă bóiĭ̯.* (Ochiul stăpânului îngrașă boii.) Can T[2] 112/23; *Axénu boụ túcu mai̯ gras ắi̯.* (Boul străin întotdeauna este mai gras.) Cap[2] 168/18; *Cári fúră un ụoụ fúră ș-un boụ.* (Cine fură un ou, fură și un bou.) Can T[2] 111/26; *Aĭ̯ si fitó bóu.* (L i t. Îi născu boul. = Se spune despre cineva care se bucură fără motiv.) Pap M[2] 63/11; *Cu boi̯ĭ̯ nu si trácți.* (L i t. [Nici] cu boii nu-l tragi. = Nu-l scoți nicicum dintr-ale lui.) Cap[2] 168/21.

Var.: **bụắụ** (Cap 43 s.v. *boụ*).

Et.: lat. ***bovus***.

boụčác vezi **boụčúc**.

boụčúc, *pl.* **boụčúț** *s.m.* Can[1] 190; Cap 43 s.v. *boụ*, Dms. Boulean; bou tânăr.

Var.: **boụčác** (Dms).

Et.: din ***boụ*** + ***-čúc***.

boụi̯és vezi **bunắi̯és**.

boụréụ vezi **buaré**.

boz[1], *pl.* **boj** și **bózi** *s.m.* și *n.* Cap 43. **1**. Soc. **2**. Fructul platanului. *Ancărcọ́ boj di i̯ávur ăn loc di căstọ́ńă.* (Încărcă fructe de platan în loc de castane.) Cap[2] 45/19. **3**. Os de pește. *Con aụ ardicára mi̯ắsa, bụắzili di pi̯ắști i̯a turíră dúpu cásă.* (Când strânseră masa, oasele de pește le aruncară după casă.) MP 124/11; *An čitíi̯ă s-nu ti pucáț, că ári bụắz și s-nu-ț cádă ăn ụócĭ̯i'.* (În tavan să nu te uiți, că sunt oase de pește și să nu-ți cadă în ochi.) MP 82/21.

Var.: **bụắz**.

Et.: mac., bg. ***boz***.

Boz[2] *n.pr.* Cap 44. Numele unei mahalale în *Nọ́nti*.

Et.: vezi ***boz***[1].

bóză *s.f.* Can[1] 190; Cap 44; Dms. **1**. Bragă. *Bi̯ụ́i̯ únă bóză.* (Băui o bragă.) Dms s.v. **2**. Tărâțe opărite care se dau la animale, mai ales la porci; uruială. *Bóza li ăngrášă vítili.* (Uruiala îngrașă animalele.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. ***boza*** (tc. ***boza***).

bọ́dnic, *pl.* **bọ́dniț** *s.m.* Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 42; Dms. **1**. Buștean care se pune pe foc în ajunul Crăciunului. *Barbátu [...] lę treį̯ lę́mni, dóụă supț́ór și un gros, cári li zíț́im bọ́dnic, li púni pri foc.* (Bărbatul [...] ia trei lemne, două subțiri și unul gros, căruia îi zicem *bọ́dnic*, le pune pe foc.) Can T[2] 105/27. **2**. Ajunul Crăciunului. *La noi̯ vem adét dirép Cărčún, la Bọ́dnic, fac muĭ̯érli un puclón*. (Noi avem un obicei înainte de Crăciun, în ajunul Crăciunului femeile fac un plocon.) Can T[2] 105/20.

Var.: **bọ́ádnic** (Cap 42; Dms).

Et.: bg. ***bădnik***, mac. ***badnik***.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bǫ́ri, *pl.* **bor** *s.f.* Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 190; Cap 42; ALR II, s.n., 3, h. 792/012, h. 793/012; Wild h. 11/1, 2, 4-7; Cerna A/Supl; Dms. Vânt puternic care bate dinspre nord; vijelie, viscol; vânt. *Cǫn mi zasúflă bǫ́ârʒa, pimíntu nu mi ancápi şi i̯o sirumá mi fac di nivizút.* (Când începe să mă sufle vântul, nu mă mai ţine pământul şi eu, sărmanul, mă fac nevăzut.) Pap M[2] 139/24; *Ácu nu na călsi̯ắş [la núntă], si zăbubutím únă bu̯ắri sílnică.* (Dacă nu ne pofteşti [la nuntă], vom isca un vânt puternic.) MP 36/11; *Ắi nă vrʒámi cu bǫ́ări.* (E o vreme cu vânt.) ALR II, s.n. 3 h. 792/012; *Bǫ́ări nʒágră.* (Vijelie.) Cap 42 s.v.; *Bǫ́ări cu nʒáu̯ă.* (Vânt cu zăpadă; viscol.) Cap 42 s.v.; *Bǫ́ârʒa cu nʒáu̯ă báti di cútru Cujúc*. (Viscolul bate dinspre [muntele] *Cujúc*.) Cap 42 s.v.; *Bǫ́ări di Zǫ́na.* (Vânt care bate dinspre [muntele] *Zǫ́na.*) Cap 42 s.v. P. e x t. Punct cardinal; nord. *Di cútru bǫ́ri di cătún ắi un múnti*. (În partea dinspre nord a satului e un munte.) Can T[1] 261/25; *Ampirátu bórilor.* (Împăratul vânturilor [se numeşte vântul puternic care suflă vara, în *Lúnʒíń* şi *Birísläv*, dinspre muntele *Zǫ́na*].) Pap M[2] 40/9.

♦ *Pri bǫ́ări-l ziţ.* (L i t. În vânt îi spui. = Vorbeşti în vânt.) Cap[2] 168/16; *Cum ti turí bǫ́ârʒa?* (L i t. Cum te-a trântit vijelia? = Ce vânt te-a adus?) Cap[2] 70/12.

Var.: **bǫ́ără** (Pap[2] 59), **bǫ́ări**, **bóeră** (Wild h. 11/1), **bói̯eră** (Wild h. 11/1), **bu̯ắri**.

Et.: lat. ***boreas*** (DLRM); cf. gr. ***μπόρα*** (pentru forma **bǫ́ără, bǫ́ră**).

bra vezi **bre**.

bra-bíc *adv*. Nici una, nici două; iute, repede. *Márca, că si ănvirinǫ́, bra-bíc, di l'a lǫ di urʒéc'i di că l'a tutcắi, tutcắi cap ăn cap, şlóscă l'ă fʒási.* (*Márca*, dacă se supără, nici una nici două, îi luă de urechi, îi pocni zdravăn cap în cap, chisăliţă îi făcu.) DP 76/29.

Et.: onomatopee.

bracazúm vezi **brăcăzúm**.

brádăvíţă vezi **brădăvíţă**.

bradivíţă vezi **brădăvíţă**.

bráduviţă vezi **brădăvíţă**.

brádvă, *pl*. **brádvi** *s.f.* Cap 44; Dms. Bardă.

Var.: **brávdă** (Cap 44 s.v.)

Et: mac., bg. ***bradva***.

brad, *pl.* **braʒ** *s.m.* Cap 44. Brad.

Et.: cf. alb. ***bredh***.

Braʒ di čiréş n.pr. Pap M[2] 173/39; Cap 44. Nume de loc în *Lúnʒíń*.

Et.: ***braʒ*** + ***di*** + ***čiréş***.

bráně, *pl*. **bráni** *s.f.* Cap 44. Grapă, boroană.

Et.: mac., bg. ***brana***.

brásliveţ vezi **brăslăvéţ**.

braţ, *pl*. **bráţă** şi **bráţi** *s.n*. Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 191; Cap 44; ALR II, 1, h. 48/012; ALR II s.n., 2, h. 592/012; Cerna A/323, 2326; Wild h. 165/1, 3, 5. **1**. Braţ. *Ắş punę́ un criştín cu pári să lă ţǫ́nă măxǫ́mu ăn bráţă şi să lă bátiză.* (Punea un creştin cu bani să ţină pruncul în braţe şi să-l boteze.) Can T[1] 263/35; *I̯el, zăngonisít, lu lǫ măxǫ́mu ăn bráţă.* (El, foarte grăbit, luă pruncul în braţe.) Cap[2] 77/14; **2**. Cantitate de obiecte care poate fi cuprinsă cu cele două braţe; unitate de măsură de lungimea unui braţ. *La flără fičóru, di i̯úndi ra ca di trei̯ ań, la flără ca di şápti ań, ăn fúrnă şi cu un braţ di cǫrţ ántru i̯el.* (Găsiră feciorul, de unde era de vreo trei ani, îl găsiră ca de şapte ani, în cuptor, şi cu un braţ de cărţi înaintea lui.) Cap[2] 99/8; *Un braţ di lʒámni.* (Un braţ de lemne.) ALR II s.n., 2, h. 592/012; *Tu̯órtu nu̯oi̯ lă mirím cu bráţu.* (Noi măsurăm tortul cu braţul.) AtaM 387/13.

Et.: lat. ***brachium***.

Bráţe *n.pr*. Pap M[2] 173/40; Cap 44 s.v. *braţ.* Nume de loc în *Úmă*.

Et.: ***braţ***.

brávdă vezi **brádvă**.

brávu *interj*. Dms. Bravo.

Et.: mac., bg. tc. ***bravo,*** gr. ***μπράβο***.

brázdă, *pl*. **brǫ́jd**, **brǫ́jdur** (**brắjdur**) şi **brázdi** *s.f.* Can[1] 191; Cap 44; ALR II s.n., 3, h. 865/012; Cerna A/997, 1626; Wild h. 22/1, 4–6, h. 24/1, h. 408/1, 2, 4–6; Dms. **1**. Brazdă, fâşie de pământ răsturnată de plug. *Lúdi […] trăgní únă brázdă*. (*Lúdi* […] trase o brazdă.) MP 232/13; *Răstupʒá-ti-n brázdă!* (Ascunde-te în brazdă!) Cap[2] 19/2; *Ráriţa, pri i̯úndi trʒáţi, brázdă dáră.* (Plugul, pe unde trece, face brazdă.) Dms s.v. P. e x t. Bucată mică de pământ. *Cu únă brázdă di loc va si ʒi̯áscă.* (Cu o bucată mică de pământ vrea să trăiască.) Dms s.v. **2**. Jgheab; pârâiaş; şanţ de irigaţie;

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

ogaș. *Pișím brázda să uu̯ dărǫ́m și nápcum să vădím.* (Mai întâi să facem șanțul de irigație și apoi să udăm.) Dms s.v.; *Brázdă di car*. Ogaș de car [= care rămâne în urma carului.] ALR II s.n., 3, h. 865/012.

♦ *Lă púsiră ăn brázdă*. (L-au dat pe brazdă.) Dms s.v.; *Ca s-ti lu̯a válu̯a, și brázda ti pǫ́ártă.* (L i t. Dacă te ia râul la vale, te duce și pârâiașul. = Când îți pierzi considerația la cei mari, te iau peste picior și cei mici.) Cap[2] 215/15; *Nu ștíi̯ă níți úná brázdă*. (L i t. Nu știe nici o brazdă [să tragă]. = Nu e bun de nimic.) Cap[2] 168/34.

Et.: sl. ***brazda*** (mac., bg. ***brazda***).

bră vezi **bre**.

brăc vezi **bărǫ́că**.

brắcă vezi **bărǫ́că**.

brăcăi̯és, brăcắiri, brăcắii, brăcắit *vb.* IV. *Tranz*. și *refl*. Dms. **1**. A (se) băga, a pune; a (se) înfige. *Uu̯ lǫ língura, ău̯ brăcní ăn čórbă și al' la púsi ăn rost cum ți̯erǫ́á.* (Luă lingura, o băgă în ciorbă și i-o puse în gură cum trebuia.) DP 115/19; *Disúpră di cápu lui̯, ăn zid, ăi̯ brăcnítă călǫ́čca lui̯ pắnă lă mănér.* (Deasupra capului lui, în zid, e înfipt paloșul lui până la mâner.) DP 89/21; *Măi̯á și si brăcnǫ́á ăn mulțími.* (Lovea și se băga în mulțime.) DP 68/17; *Ắș li brăcní mǫ́ńli ăn lǫ́tu din căpistǫ́ári.* (Își înfipse mâinile în aluatul din căpistere.) Dms s.v.; *Ắl' la brăcní zǫ́i̯istu ăn ócl'.* (Îi băgă degetul în ochi.) Dms s.v.; *Li brăcní cămǫ́șli. (*A băgat cămășile [= le-a pus la înmuiat.]) Dms s.v.; *Brățnǫ́á-la ștícu!* (Înfige baioneta!) Dms s.v. *brățnés.* F i g. A se amesteca (unde nu este nevoie). *Nu ti brăcnǫ́á ăn ți̯or lúcri.* (Nu te amesteca în astfel de lucruri.) Dms s.v. **2**. A se murdări, a se mânji. *Fičóril' sa că pórțil', mult si brăculés.* (Copiii sunt ca porcii, mult se murdăresc.) Dms s.v.

Var.: **brăcnés**, **brăculés** (Dms s.v.), **brățăi̯és** (Dms s.v. *brățnés*), **brățnés** (Dms), **bruculés** (Wild h. 441/5).

Et.: mac. ***brknuva***, bg. ***brăkvam***.

brăcăzúm, *pl.* **brăcăzúmur** *s.n*. Pap[1] 34; Pap[2] 59; Can[1] 191; Cap 44; ALR II s.n., 4, h. 1172/012, h. 1174/012, h. 1175/012; Dms. Sfoară sau șiret cu care se strâng izmenele în jurul mijlocului; brăcinar. *Brăcuzúnu [...] trǫ́ți prin șáu̯a di izmǫ́ni, alíz pri crúți*. (Brăcinarul […] trece prin betelia izmenelor, chiar pe șale.) Can T[1] 264/18; *Izmǫ́nili [...] si lǫ́gă cu brăcuzúnu.* (Izmenele […] se leagă cu brăcinarul.) Can T[1] 264/17; *Túnțe la scǫ́si brăcăzúmu și al' la púsi la mrǫ́jă și cățíǫ́ un pǫ́ști.* (Atunci scoase brăcinarul, îl puse la mreajă și prinse un pește.) Cap[2] 55/15; *Șáu̯a di izméni ăn cári ántră brăcăzúnu*. (Betelia izmenelor în care intră șiretul.) ALR II s.n., 4, h. 1175/012; *Brăcăzúnu di brănivéc.* (Cureaua bernevecilor.) ALR II s.n., 4, h. 1172/012.

Var.: **bracazúm** (Pap[1] 34; Pap[2] 59), **brăcăzún**, **brăcuzúm** (Can[1] 191), **brăcuzún**, **brucuzúm** (Dms s.v.).

Et.: gr. ***μπρακαζούνι*** (Cap 44), ***βρακαζῶνι*** (DDA 1007, s.v. *prăcăzon*).

brăcăzún vezi **brăcăzúm**.

brăcnés vezi **brăcăi̯és**.

brăculés vezi **brăcăi̯és**.

brăcuzúm vezi **brăcăzúm**.

brăcuzún vezi **brăcăzúm**.

brắčcă, *pl.* **brắčki** *s.f.* Can[1] 191; Cap 44. Zbârcitură; cută.

Et.:mac. ***brčka***, bg. ***brắčka***.

brắčcăv, **brắčcăvă**, *pl*. **brắčcăv**, **brắčcávi** *adj*. Cerna A/95, 152; Dms. Zbârcit; cutat.

Var.: **zbrắčcăv** (Dms s.v.).

Et.: mac. ***brčkav***, bg. ***brắčkav***.

brădăvíță, *pl*. **brădăvíțur** și **brădăvíți** *s.f*. Can[1] 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 51/012, 013; Wild h. 149/4; ALDM I, h. 220/1, 6, 7; Dms. **1**. Neg. **2**. Pistrui.

Var.: **bărdăvíță** (ALR I, 1, h. 51/013), **brádăvíță** (Can[1] 191), **bradivíță** (Dms s.v.), **bráduviță** (Can[1] 191)**, brăduvíță** (Cap 44 s.v.)**, părăduvíță** (Wild h. 149/4).

Et.: mac., bg. ***bradavica***.

Brădét *n.pr*. Pap M[2] 172/12; Can[1] 191; Cap 44 s.v. *brad*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Bărdét** (Pap M[2] 172/12).

Et.: din ***brad*** + ***-ét***.

brăduvíță vezi **brădăvíță**.

brăjdár vezi **brăzdár**.

brăn vezi **brǫn**.

brắnă vezi **brǫ́nă**.

brắnză vezi **brǫ́nză**.

brănés vezi **bărnui̯és**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

brănčél, *pl.* **brănčáľă** *s.n.* Pap[1] 34; Can[1] 191; Cap 44, 72 s.v. *clóput*; Dms. Clopoţel de aramă care se atârnă la gâtul caprelor, cailor etc. *Zăsunáu cáľiľ, cári cu brănčáľă, cári cu clópuţ.* (Începeau să sune [= să se audă] caii, care cu clopoţei, care că tălăngi.) Can T[1] 276/2; *Uzám brănčáľăli cum dăngărgáu pri dúpu cása nóastră.* (Auzeam clopoţeii cum sunau în spatele casei noastre.) Dms s.v.

Et.: bg. ***brămčilo*** (BER I 83); cf. şi mac. ***brmči*** 'a răsuna'.

brăscăi̯és vezi **prăscăi̯és**.

brăslăvéţ, **brăslăvéţă** *pl.* **brăslăvéţ**, **brăslăvéţi** *adj.* şi *s.m.f.* Cerna A/7. Locuitor al comunei *Birílăv*. *Nu̯oi̯, cọn ram fičṷór, lă păştém bṷóiľ şi nă burvém cu brăslăvéţiľ.* (Noi, când eram copii, păşteam boii şi ne amestecam cu cei din *Birílăv*.) Ata M 398/12.

Var.: **brásliveţ** (Cerna A/7), **brislivéţ** (Cerna T).

Et.: din ***Birílăv*** + ***-éţ***.

brăsnés, **brăsníri**, **brăsníi̯**, **brăsnít** *vb.* IV. *Refl.* Pap[2] 59; Can[1] 191; Cap 44. A se repezi, a se opinti. *L'-u dọádi birbéţili la lup cu cọárnili pri spọţ, lúpu s-brăsní să i̯éşă [din cásă].* (Îl lovi berbecul pe lup cu coarnele în spate, lupul se repezi să iasă [din casa].) Pap M[2] 161/31.

Var.: **bărsnés** (Cap 44 s.v.).

Et.: mac. ***prsne,*** bg. ***prăsna*** (cf. Cap 44 s.v.).

brăsóg̑ăr vezi **bărsóg̑ir**.

brăşlẹ́án[1], *pl.* **brăşlẹ́ń** *s.m.* Pap[2] 59; Can[1] 191; Cap 44; Dms. Arbust asemănător iederei, din ale cărui frunze, permanent verzi, se împletesc cununi de mireasă.

Et.. bg. ***brăšljan*** (mac. ***bršlan***).

Brăşlẹ́án[2] *n.pr.* Dms. Nume de loc în *Lúnçdiń*.

Et.: **brăşlẹ́án**[1].

brăţăi̯és vezi **brăcăi̯és**.

brăţişor, *pl.* **brăţişọ́ri** *s.n.* Can[1] 191; Cap 44 s.v. *braţ*; Dms. Brăţişor, braţ mic.

Et.: din ***braţ*** + ***-işór***.

brăţnés vezi **brăcnés**.

brăzdár, *pl.* **brăzdár** *s.m.* Dms. Persoană care sapă şanţuri de irigaţie. *Brăjdáru si punẹá săldi ăn vẹára, căn ra văcắtu di vădírẹa, undói meş.* (*Brăzdáru* era angajat numai vara, când era vremea de udat, câteva luni.) AtaM 355/201. *Brăjdáru ń-u tăľó ápa.* (*Brăzdáru* mi-a oprit apa.) Dms s.v.

Var.: **brăjdár**.

Et.: din ***brázdă*** + ***-ár***.

brăzdés, **brăzdíri**, **brăzdíi̯**, **brăzdít** *vb.* IV. *Tranz.* Can[1] 191; Cap 44 s.v. *brázdă*; Dms. A parcela. *Ắṷ brăzdím gărdína ăn leş.* (Am parcelat grădina în sferturi de pogon.) Dms s.v.

Et.: mac. ***brazdi*** sau de la ***brázdă***.

bre *interj.* Pap M[1] 26/5; Pap[2] 59; Can[1] 191; Cap 44; ALR I, 2, h. 198/013; Cerna A/1994; Dms. Bre, măi, mă. *Bre, ţi dúlţi cárni!* (Bre, ce carne dulce!) W 73/16; *Catọ́ ansús cọ́tru ţer şi ziţẹ́: „bre! ţi mári čúdă"*! (Se uita în sus, spre cer, şi zicea: „măi, ce mare minune!") Pap M[1] 26/5; *Árdiţ, bra, fúrna, árdiţ di nọ́u or să íi̯ă bun ársă!* (Aprindeţi măi, cuptorul, aprindeţi-l de nouă ori, ca să fie bine încins!) Pap M[2] 138/9; *Bri, ómuli, nu ń-u spárzi cása!* (Mă omule, nu-mi strica casa!) Cap[2] 25/5; *Bră, ṷámiń, con ram ăn cávgă, víni un fičṷắr ca ángăl.* (Măi, oameni buni, când eram în război, veni un tânăr ca [un] înger.) MP 28/20*; I̯ăl an ṷă, bra!* (Vino încoace, măi!) ALR I, 2, h. 198/013; *Nu vidéţ, bra, că ţẹástă muľári ai̯ lúdă şi nu ştíi̯ă ţe zburáşti!* (Nu vedeţi, măi, că femeia asta e nebună şi nu ştie ce vorbeşte!) DP 182/32.

Var.: **bra, bră, brei̯** (Cerna A/1994), **bri** .

Et.: tc. ***bre*** (mac., bg., sb., alb. ***bre***, gr. ***μπρε***).

brẹ́ag, *pl.* **brẹ́águr** *s.n.* Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 191; Cap 44; Dms. **1**. Deal, pantă, coastă. *Si púsi pri brẹg şi aṷ flọ pọ́árta di rai̯ dişcľísă.* (Se sui pe deal şi găsi poarta raiului deschisă.) Cap[2] 23/27; *Tricú diţíndẹa di brẹ́ag.* (Trecu dincolo de deal.) Dms s.v.; *La breg púsiră grănşór sirumáşi.* (Pe coastă puseră [= semănară] porumb cei săraci.) Cerna/T; *Răpili li truculẹáu pri brẹ́ag.* (Pietrele le rostogoleau pe deal [= din deal].) AtaM 351/27. **2**. Raft pe care se păstrează obiecte de menaj. Pap[1] 34.

La scot brẹ́águ. A o scoate la capăt [= A depăşi impasul] Dms s.v. *scot.* **Lẹáṷ di brẹ́ag**. A o lua la sănătoasa. *Ţéla cu birbẹ́ţili isfrís işọ́ din cásă şi̯-u lọ di brẹ́ag.* (Cel cu berbecul fript ieşi din casă şi o luă la sănătoasa.) DP 54/12.

♦ *Si upărọ́şti di zort ca măgáru la brẹg.* (L i t. Se opinteşte din greu ca măgarul la

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

deal. = Se străduieşte din greu.) Pap M^2 75/9 (cf. şi Cap^2 212/9).

Var.: **breg**, **brẹg**.

Et.: bg. ***brjag***, mac. ***breg*** (pentru varianta **breg**.).

brẹas vezi **brẹaz**.

brẹast vezi **brẹst**.

brẹaz, **brẹ́ază**, *pl*. **brej**, **brẹ́ázi** *adj*. Can^1 191; Cap 44; ALR I, 1, h. 65/013; Dms. (Despre un animal) Breaz, cu un smoc de păr alb în frunte; (despre un om) cărunt. *Ắń am un boụ brẹaz ăn frúnti.* (Am un bou breaz în frunte.) Cap^2 159/2; *La bitrắńíľă ắń a'lgí pérlu; brẹas.* (La bătrâneţe mi-a albit părul; cărunt.) ALR I, 1, h. 65/013.

♦ *Brẹaz măgár*. (L i t. Măgar breaz. = Om prost.) Dms s.v.

Var.: **brẹas**.

Et.: bg. ***brjaz*** (cf. şi mac. ***brez***).

Brẹ́áznic *n.pr*. Pap M^2 173/41; Cap 44 s.v. *brẹaz*. Nume de loc în *Úmă*.

Var.: **Brịáznic** (Pap M^2 173/41).

Et.: sl. ***Brjaznik*** (‘mestecăniş’, BER I 76).

breg vezi **brẹag**.

brẹg vezi **brẹag**.

brei̯ vezi **bre**.

brem vezi **bárim**.

brest vezi **brẹst**.

brẹst, *pl*. **breşt** *s.m*. Pap^1 34; Pap^2 60; Can^1 191; Cap 44; Dms. Ulm. *Ţísta brẹast ra ăn únă cọástă.* (Acest ulm era pe o coastă [de deal].) Cap^2 77/39; *Si púsi pri un brẹst*. (Se sui într-un ulm.) Cap^2 44/40; *Să ti duţ pri ţéla brẹ́stu să vez*. (Să te sui în ulmul acela ca să vezi.) Cap^2 45/5; *Scọ́ási fúńli di la măgár, li ligọ́ di vrắu brẹástului.* (Scoase funiile de pe măgar, le legă de vârful ulmului.) Cap^2 77/41.

Var.: **brẹast**, **brest**.

Et.: mac. ***brest***, bg. ***brjast***.

bri vezi **bre**.

Brịáznic vezi **Brẹáznic**.

brič, *pl*. **bríčur** *s.n*. Pap^1 34; Pap^2 60; Can^1 191; Cap 45; ALDM I, h. 206/1-7; Dms. Brici. *Bríču si fẹ́ási un múnti di rọp tă'lă'tọ́si.* (Briciul se făcu un munte de pietre ascuţite.) Pap M^1 14/23; *Dú-ti si fur di cásă un káptin şi un brič.* (Du-te să furi din casă un pieptene şi un brici.) Cap^2 105/7; *Fičórlu lăsắ dúpu i̯el bríčlu.* (Feciorul lăsă [= aruncă] briciul în urma lui.) Cap^2 105/17.

♦ *Pri brič cálcă*. (L i t. Calcă pe brici. = Se spune despre cineva care merge ţanţoş.) Cap^2 168/28.

Et.: mac., bg. ***brič***.

bričés vezi **bričọ́s**.

bričọ́ri *s.f*. Can^1 191. Bărbierit. *Dúpu bričọ́rẹ tínirluị fac unẹ́c gắmbúş.* (După bărbieritul mirelui fac o mică petrecere.) Can T^2 118/19.

Et.: vezi **bričọ́s**.

bričọ́s, **bričọ́ri**, **bričọ́i̯**, **bričọ́t** *vb*. IV. *Tranz*. şi *refl*. Pap^1 34; Can^1 191; Cap 45; ALDM I, h. 203/1–7, h. 204/1–7; Dms. A (se) bărbieri. *Si dúnă toţ fărtáţi'l' că s-lă bričáscă tíniru*. (Se adună toţi fârtaţii să-l bărbierească pe mire.) Can T^2 118/17; *Únă zúụă la lo birbi̯ắru s-la bričáscă şi s-la túndă*. (Într-o zi îl luă bărbierul să-l radă şi să-l tundă.) MP 198/30.

♦ *S-ń-u bričọ́ş!* (L i t. Să mi-o razi [bárba]! = Nu-mi pasă!) Dms s.v.

Var.: **bričés** (Cap 45 s.v. *brič*).

Et.: mac. ***bričí,*** bg. ***brička*** sau de la ***brič***.

Bri-mi̯él *n.pr*. Pap M^2 173/2. Nume de loc în *Cúpă*.

Et.: din ***bri*** (s.v. *bre*) + ***mi̯el*** (s.v. *ńel*).

brinivéc vezi **bărnăvéc**.

Bri-purári *n.pr*. Pap M^2 173/3. Nume de loc în *Cúpă*.

Et. : din ***bri*** (s.v. *bre*) + ***burắri*** (s.v. *burọ́ri*, cu disimilare *b-b* > *b-p*).

brislivéţ vezi **brăslăvéţ**.

brọánză vezi **brọ́nză**.

brọáscă, *pl*. **brọáşti** şi **brọáski** *s.f*. Pap^2 60; Cap 45; ALR I, 1, h. 41/013, h. 113/013; ALR II s.n., 1, h. 116/012; Wild h. 132/1, 6; Dms. **1**. Broască. *Si dúsi cụắla şi flo únă brụắscă şi u lo.* (Se duse acolo şi găsi o broască şi o luă.) MP 152/6; *I̯a nu ra brọáscă, că ra únă fẹ́tă din tọáti mai̯ úbăvă*. (Ea nu era broască, era o fată din toate mai frumoasă.) Cerna T; *Brọáscă cu samár*. (Broască ţestoasă.) Pap^2 60 s.v.; *Brọáscă din apu.* (Broască de apă.) Pap^2 60 s.v., Kats 95/8; *Brọáscă din uscát*. (Broască de uscat.) Pap^2 60 s.v.; *Brụáscă din ţáră.* (Broască de uscat.)

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Kats 95/7; *Brǫ́ască vḗrdi.* (Broască verde, care trăieşte în iarbă.) Pap[2] 60 s.v. **2**. (La roata morii) Bucată de lemn scobit pe care se învârteşte capul grindeiului; broască. ALR II s.n., 1, h. 116/012. **3**. Inflamaţie a ganglionilor limfatici la gât şi subsuoară; uimă. ALR I, 1, h. 113/013. **4**. Cocoaşă. ALR I, 1, h. 41/013. **5**. Un model de broderie la ciorapi. Pap M[2] 35/12.

♦ *Brǫ́asca-n uscát nu (s)crăcăi̯áşti.* (L i t. Broasca pe uscat nu orăcăie. = Fiecare [individ] se manifestă, se realizează în mediul său natural.) Pap M[2] 63/18; Can T[2] 110/20.

Var.: **brǫ́că** (Wild h.132/6), **brǫ́scă** (Wild h. 132/1), **brǫ́zgă** (Wild h. 132/1), **bru̯áscă**.

Et.: lat. ****brosca***.

brǫátăc vezi **brǫátic**.

brǫátic, *pl.* **brǫátiţ** *s.m.* Pap[2] 60; Cap 45; Wild h. 132/6; Dms. **1**. Brotac. P. e x t. Copil mic. **2**. Broască.

Var.: **brǫátăc** (Cap 45 s.v.), **brǫ́tec** (Wild h. 132/6), **brǫ́tică** (Wild h.137/7).

Et.: lat. ***brotachus***.

broi̯, *pl.* **brói̯ur** *s.n.* Dms. Număr, măsură. *Ţa cămḗşă ra to̯u broi̯.* (Cămaşa aceea era măsura ta.) Dms s.v.

♦ *Nu ti púsiră ăn broi̯.* (L i t. Nu te-au pus la număr. = Nu te-au luat în considerare.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. ***broj***.

brok s.n. Dms. Plantă din a cărei rădăcină de culoare roşie se extrage o substanţă folosită la vopsitul lânii, bumbacului.

Et.: bg. dial. ***brokj*** (BER I 80).

brombés, **brombíri**, **brombíi̯**, **brombít** *vb.* IV. *Tranz.* Cap 45. (La croitorie) A tivi.

Et.nec.

bron vezi **brǫn**.

brǫ́că vezi **brǫ́scă**.

brǫn, *pl.* **brǫ́ni** *s.n.* Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. **1**. Brâu; cingătoare. *Unḛ́ac mai̯ dipárti flárã un om tamán ăn vrắstă cu tufḗc şi cu piştól an brǫn.* (Puţin mai departe întâlnirã un om în vârstă, cu puşcă şi cu pistol în brâu.) Pap M[1] 18/19; *Nu na minčúnă că s-ti ăngĺítă pimíntu păn di bron.* (Nu ne minţi că o să te înghită pământul până la brâu.) MP 150/18; *Bárba [ăĺ'ra] pắnă la bron.* (Barba [îi era] până la brâu.) MP 14/29; *Ca ăntrǫ́ ăn bunár, ăi̯ la tăĺ'ără brónu şi i̯el căzú ăn lúmḛa di sub pimínt.* (Când intră în fântână, îi tăiară cingătoarea şi el căzu în lumea de sub pământ.) DP 212/30; *Únă sútă di fraţ, ăn un brǫn ănčínş.* (O sută de fraţi, legaţi într-un brâu [Ghicitoare: Gardul].) Cap[2] 156/3. **2**. Talie, mijloc. *Ári supţǫ́ri brǫn.* (Are talie subţire.) Dms s.v. **3**. (La casă) Dungă, brâu. *Zídu di la udái̯ă ári brǫn.* (Zidul camerei are dungă.) Dms s.v.

♦ *Di brǫn ti port tíni.* (L i t. De brâu te duc. = A juca pe cineva pe degete.) Cap[2] 168/32.

Var.: **brăn** (Can[1] 191), **bron**.

Et.: cf. alb. ***brez***.

brǫ́nă, *pl.* **brǫ́ni** *s.f.* Can[1] 191; Cap 45; Cerna A/700; Dms. Bârnă.

Var.: **brắnă** (Can[1] 191).

Et.: sl. ***brŭvĭno***.

brǫ́nḑă vezi **brǫ́nză**.

brǫ́nză *s.f.* Pap[1] 34; Can[1] 191; Cap 45; Cerna A/911, 2345, 2366; Dms. Brânză. *Că si dustricurá [strígla], ăn ţădílă rămănḑá brǫ́nza.* (Când se termina de strecurat [străgheaţa], în strecurătoare rămânea brânza.) AtaM 399/22; *Si nvărtoşáşti brắnḑa.* (Se întăreşte brânza.) Can T[2] 126/19; *La toţ sa lă dau̯ lápti şi brǫánză.* (La toţi o să le dau lapte şi brânză.) DP 39/15; *Brǫ́nză mǫ́li.* (Caş.) Pap[1] 34 s.v., Can[1] 191 s.v.; *Áţi aĺ'fḛási şi únă túrtă cu brǫ́nză mǫáli.* (Şi făcu şi o turtă cu caş.) Cap[2] 82/24; *Brǫ́nză bătútă.* (Brânză fermentată.) Pap[1] 34 s.v., Can[1] 191 s.v., Cerna A/912; *Brǫ́nză tumnátică.* (Telemea.) Pap[1] 34 s.v., Can[1] 191 s.v.; *Brǫ́nḑă mai̯ slábă.* (Brânză mai puţin grasă.) Cerna A/2366; *Brǫ́nḑă prǫ́spătă.* (Caş proaspăt.) Cerna A/911, 2345; *Brǫ́nḑă sărátă.* (Telemea.) Cerna A/911.

Săptămǫ́na di brǫ́nză. Săptămâna brânzei, prima săptămână din postul Paştelui. Cap 45 s.v.

Var.: **brắnḑă**, **brǫánză**, **brǫ́nḑă**.

Et. nec.

brǫ́scă vezi **brǫáscă**.

brǫ́scu vezi **brǫáscă**.

brǫ́tec vezi **brǫátic**.

brǫ́tică vezi **brǫátic**.

brǫ́zgă vezi **brǫáscă**.

bru̯áscă vezi **brǫáscă**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bru̯ášl̥ea *s.f. art.* Cap 45. Barba ursului. (Nume de plantă).

Et.: cf. ***brăşl̥ín***[1].

brúcă, *pl*. **bruț** *s.f.* Cap 45; ALR II, 1, h. 39/012; ALR II s.n., 6, h. 1629/012; ALDM I, h. 93/1, 5, 7; h. 199/1, 7; Dms. **1**. Bubă, bubuliță. *Ắț iș̥ó úną brúcă la z̥a̯íst.* (Ți-a ieșit o bubă la deget.) ALR II s.n., 6, h. 1629/012; *Brúca ắi̯ di múlti turlíi̯: brúca vínătă, brúca n̥á̯gră, brúca dúlți.* (Buba e de mai multe feluri: buba rea, buba neagră, buba dulce.) Dms s.v. **2**. *Pl.* Zăbale (la gură). *Brúmḱi álbi la gúră.* (Zăbale albe la gură.) ALDM I, h. 199/1, 7.

♦ *Brúca pri límbă!* (Pușchea pe limbă!) ALR II, 1, h. 39/012.

Var.: **brúmcă** (pl. **brúmḱi**).

Et.: mac. ***bruka*** (***bronka***).

brucăvlív, **brucăvlívă**, *pl*. **brucăvlív**, **brucăvlívi** *adj*. Bubos. *Áncălicó pri un cal brucăvlív.* (Încălecă pe un cal bubos.) DP 68/7; *Rădé̯u di ḱeléșu cári áncă clincă̯íă pri bruclícăvu cal.* (Râdeau de chelul care încă galopa pe calul bubos.) DP 68/15.

Var.: **bruclícăv**.

Et.: din ***brucă*** (cf. mac. ***bronkav***).

bruclícăv vezi **brucăvlív**.

bruculés vezi **brăcă̯és**.

brucuzúm vezi **brăcăzúm**.

brudés, **brudíri**, **brudíi̯**, **brudít** *vb*. IV. *Tranz* și *refl*. Dms. A (se) nimeri, a (se) brodi. *Lă brudíră lócu.* (Nimeriră locul.) Dms s.v.; *Si brudí cóla să íi̯ă.* (Se nimeri să fie acolo.) Dms s.v.

Et.: mac. ***brodi***, bg. ***brodja***.

bru̯níță și **bru̯níți** *s.f. pl*. Cap 45; Dms. Mătănii. *Si-l' ț̥er di la táti úną cutíi̯ă, úną zăgíi̯ă di bru̯níță și úną călo̯ccă.* (Să ceri de la tata o cutie, o pereche de mătănii și un paloș.) Cap[2] 125/3; *Con si vidéț că cúră sọ́ndí din bru̯níță […] i̯o si sam mort.* (Când o să vedeți că din mătănii curge sânge […] eu o să fiu mort.) Cap[2] 125/33.

Et.: mac. ***brojnici*** (pl.), bg. ***brojnica***.

Brumár *s.m.* Dms. Numele lunii noiembrie.

Et.: lat. ****brumarius*** (atestat ***brumaria***).

brúmă *s.f.* Pap[2] 60; Can[1] 191; Cap 45; Cerna A/1614; Dms. **1**. Brumă. *Níști or brúmă cádi și lă ávgust*. (Uneori cade brună și în august.) Cap 45 s.v.; *Brúma nă li spársi gărdíńurli.* (Bruma ne-a stricat grădinile.) Dms s.v. **2**. Chiciură. Cerna A/1614.

♦ *Sta co̯t brúma ắntru so̯ári.* (L i t. Stă [= ține, durează] cât bruma în fața soarelui. = Totul e trecător.) Pap M[2] 63/20.

Et.: lat. ***bruma***.

brúmcă vezi **brúcă**.

brumós, **brumo̯să**, *pl*. **brumóș**, **brumo̯si** *adj*. Can[1] 191; Cap 45 s.v. *brúmă*; Dms. Brumat, acoperit de brumă.

Et: lat. ***brumosus***.

brus vezi **bruz**.

brusác vezi **brusnác**.

brusnác *s.n*. Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 191; Cap 45; Dms. Pădure mică de pini; loc unde a fost o pădure de pini.

Var.: **brusác** (Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 191; Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. ***brusnak***.

brust vezi bruz.

bruș̥líi̯ă vezi **burg̑líi̯ă**.

bruvinéc vezi **bărnăvéc**.

bruz, *pl*. **brúzur** *s.n.* Cap 45; Wild h. 350/2. Gresie de ascuțit coasa; cute.

Var.: **brus** (Wild h. 350/2); **brust** (Cap 45 s.v.).

Et.: mac., bg. ***brus***.

buaré, *pl*. **buaré̯ur** *s.n.* Pap[2] 60; Can[1] 191; Cap 43; Wild h. 409/1, 3; Dms. Partea inferioară a hornului, care captează fumul din cămin. P. e x t. Horn, coș la casă.

Var.: **boár** (Wild h. 409/3), **boré** (Cap 43), **bo̯uré̯u** (Cap 43 s.v. *boré*), **buré̯u** (Wild h. 409/1).

Et.: tc. ***buhar***.

buăi̯és vezi **bunăi̯és**.

bu̯ắpcă vezi **bópcă**.

bu̯ắrg̑ vezi **borg̑**.

bu̯ắri vezi **bo̯ri**.

bu̯ắu̯ vezi **bo̯u̯**.

bu̯ắz vezi **boz**.

bubáľcă, *pl*. **bubo̯ľț** *s.f.* Pap[2] 60; Can[1] 191; Cap 45 s.v. *búbă*; Dms. Gândac de băligar. *Mai ắncóla flo̯ úną bubáľcă și un bij.* (Mai încolo întâlni un gândac de băligar și un cărăbuș.) Cap[2] 91/37; *Bubáľca Dómnului*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

(Nume de insectă, vaca Domnului.) Pap^{2} 60 s.v., Can^{1} 191, Cap 45 s.v.

♦ *Ļel ăļ bubáľca lu Dómnu*. (L i t. El e vaca Domnului. = E un om blând, mielul lui Dumnezeu.) Pap M^{2} 68/28.

Et.: mac., bg. ***bubalka***; cf. şi bg. ***bubalka božija*** (Gerov I 80)**,** mac. ***božja bubalka***, pentru *Bubáľca Dómnuluį*.

bubár, *pl*. **bubár** *s.m*. Can^{1} 192; Cap 45; s.v. *búbă*; Dms. Persoană care se ocupă cu creşterea viermilor de mătase; sericicultor. *Ļel' să toţ čifč şi bubár.* (Ei sunt toţi plugari şi crescători de viermi de mătase.) Can T^{1} 262/5.

Et.: din ***búbă*** + ***-ár*** (cf. şi mac., bg. ***bubar***).

búbă, *pl*. **búbi** *s.f.* Pap^{2} 60; Can^{1} 191; Cap 45; Dms. Vierme de mătase. *Lǫ únă frǫńdă di čarníc plínă cu búbi şi-ų dúsi o̧a.* (Luă o frunză de dud plină cu viermi de mătase şi o aduse aici.) Pap M^{2} 152/8; *Búbili li dús-aų un năntę́n din askér.* (Viermii de mătase i-a adus un locuitor din *Nǫ́nti* din armată.) Pap M^{2} 152/7; *L'umničáńil' sirbés […] maį mult cu búbili.* (Locuitorii din *L'umníţă* se ocupă […] mai mult cu viermii de mătase.) Can T^{2} 113/13; *Búba si fáţi pipirúgă.* (Viermele de mătase se face fluture.) Dms s.v.; *Noį cu búbili ni răním.* (Noi cu viermii de mătase [= de pe urma lor] ne hrănim.) Dms s.v.; *Samár ári, cal nu-į; cǫárni ári, boų nu-į; ca búba lăzę́şti şi búbă nu-į.* (Samar are, nu e cal; coarne are, nu e bou; ca viermele de mătase se târăşte şi nu e vierme de mătase. [Ghicitoare = Melcul.] Pap M^{2} 52/11.

♦ *Ca búba mǫártă*. (L i t. Ca viermele de mătase mort. = Galben, palid ca un mort.) Pap M^{2} 63/23.

Et.: mac., bg. ***buba***.

bubălíţă vezi **bubulícă**.

bubătárnic, *pl*. **bubătárniţi** *s.n.* Dms. Flacără mare, vâlvătaie. *Nǫ-am vizút tári bubătárnic.* (N-am văzut asemenea vâlvătaie.) Dms s.v.

Var.: **bubutárnic** (Dms s.v.).

Et.: cf. mac. ***bubotenje***, bg. ***bubotenie*** (Gerov I 81).

bubilíţă vezi **bubulícă**.

bubótă, *pl*. **bubóti** *s.f.* Cerna A/Supl; Dms. Turtă de mălai, cu grăsime şi zahăr, coaptă în cuptor; mălai.

Et.: mac. ***bubota,*** gr. ***μπομπότα*** (cf. şi ar. ***bubótă***).

bubrę̨ác vezi **búbric**.

bubréc vezi **búbric**.

búbric, *pl*. **búbriţ** *s.m.* W 49; Pap^{1} 34; Pap^{2} 60; Can^{1} 192; Cap 46; Cerna A/322; ALDM I, h. 265/1–7. **1**. Rinichi. **2**. Plămân.

Var.: **bărbrę̨ác** (ALDM I, h. 265/3), **bobăréc** (ALR I. h. 48/012), **bubrę̨ác** (ALDM I, h. 265/4), **bubréc** (Pap^{2} 60; Cap 46 s.v. *bubríc;* ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **bubríc** (Pap^{1} 34), **búbrig** (ALDM I, h. 265/1, 6), **buburéc**[1] (W 49; Pap^{2} 60; Cap 46 s.v. *bubríc;* ALR I, 1, h. 48/012; Wild h. 178/2), **buburį̨ắc** (ALDM I, h. 265/2).

Et.: mac. ***bubreg***, bg. ***bubreg*** (***bubrek***).

bubríc vezi **búbric**.

búbrig vezi **búbric**.

bubučés vezi **bubutés**.

bubúk̨ă vezi **băbúk̨ă**.

bubuléč *s.m.* Dms. Fiinţă imaginară, de care se sperie copiii mici; baubau. *Taţ că víni bubuléču.* (Taci că vine baubau.) Dms s.v.

Et.: cf. bg. ***buboleča***.

bubulícă, *pl*. **bubulíţi** *s.f.* Pap^{2} 60; Cap 46 s.v. *búbă*; Cerna A/ 2058; ALDM I, h. 93/1; Dms. **1**. Gândac, gânganie. *Nu putúį să zădórm di bubulíţi.* (N-am putut să adorm din cauza gândacilor.) Dms s.v. **2**. Coş pe obraz sau pe piele. **3**. Vierme de mătase.

Var.: **bubălíţă** (Dms s.v.), **bubilíţă** (Cerna T), **bubulígă** (Can^{1} 192; Cap 46 s.v. *búbă*), **bubulíţă (neagră)** (Cap 46 'gărgăriţă de pâine'; Cerna A/2058; Dms).

Et.: bg. ***bubolika*** (Can^{1} 192), cf. bg. ***bubolečka***, ***bubulečka*** (Gerov I 80; BER I 85).

bubulígă vezi **bubulícă**.

bubulíţă vezi **bubulícă**.

buburéc vezi **búbric**.

buburį̨ắc vezi **búbric**.

bubuşárcă, *pl*. **bubuşǫ́rţ** *s.f.* Cerna A/119. Ardei gras.

Et.: ***búbă*** + ***-úş*** + ***-ár(că)*** (cf. dr. ***gogoşar***).

bubutárnic vezi **bubătárnic**.

bubutés, **bubutíri**, **bubutį̨**, **bubutít** *vb*. IV. *Intranz.* Cap 46; ALR II s.n., 5, h. 1466/012; Wild h. 16/1; Dms. **1**. A bubui. *Tópu bubuţą́şti*. (Tunul bubuie.) ALR II s.n., 5, h. 1466/012. **2**. A urla. F i g. A alerga, a

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

umbla grăbit; *Bubuteá ăcu nu ti dor pičórli.* (Aleargă dacă nu te dor picioarele.) Dms s.v.

Var.: **bubučés** (Wild h. 16/1).

Et.: mac. ***buboti*** (***baboti***), bg. ***bubotja*** (Gerov I 81).

búcă, *pl*. **buţ** şi **búkĭ** *s.f.* Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 46; Dms. (La moara de apă) Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mişcare roata morii; scoc, uluc. *S-dúsi la búca di mo̯ără şi al slumní sácu ăn búcă. (*Se duse la scocul mării şi azvârli [= goli] sacul în scoc.) Cap[2] 114/11; *Luvíi̯ ţíşte peşt di lă mo̯ră, di sub búcă.* (Prinsei peştii ăştia de la moară, de sub uluc.) Can T[1] 281/1; *Ápa prin i̯az vineá la bătáńă si prin búcă căde̯á pri lóstu.* (Apa venea la vâltoare prin iaz şi prin uluc cădea pe bară.) AtaM 350/6; *Búţli rau̯ distupáti şi vínu curá că din búcă.* (Butoaiele erau destupate şi vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/3.

Et.: mac., bg. ***buka*** (Gerov I 82).

bucădárnic vezi **băcădárnic**.

bucăi̯és, **bucăíri**, **bucăíi̯**, **bucăít** *vb*. IV. *Refl*. Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 38 s.v. *bic*, 46; Cerna A/2161; Dms. (Despre porci) A se împerechea. *Pórţiľ si bucăi̯és.* (Porcii se împerechează.) Pap[2] 60 s.v.; *Po̯árca au̯ duş lă bucăíri.* (Am dus scroafa la împerecheat.) Dms s.v.; *Po̯árca ra bucăítă, vea şi purţéľ, ără noi̯ ştitám Cărčúnu să u̯ jungľóm.* (Scroafa era împerecheată, avea şi purcei, însă noi aşteptam Crăciunul ca să o tăiem.) Dms s.v.

Et.: bg. ***băkvam***.

búcfă vezi **búfcă**.

búclă, *pl*. **búcli** *s.f.* Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 46; Cerna A/801; Dms. Vas de lemn în care se păstrează apă sau vin; fedeleş. *Búcla ţo̯ni ápa ráţi.* (Fedeleşul păstrează apa rece.) Dms s.v.

Var.: **buclíi̯ă** (Can[1] 192).

Et.: bg. ***bukla,*** mac. ***buklija*** (pentru varianta **buclíi̯ă**).

buclíi̯ă vezi **búclă**.

buclo̯c, *pl*. **buclo̯ţi** *s.n*. Dms. Obiect neînsemnat, fără valoare.

Et.: tc. ***bokluk*** (***bukluk***), mac., bg. ***bokluk***.

bucľíc vezi **bucľíţă**.

bucľíčcă, *pl*. **bucľíčkĭ** *s.f.* Dms. Fedeleş mic.

Et.: din ***búclă*** + ***-íčcă)***.

bucľíţă, *pl*. **bucľíţi** *s.f.* Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 46 s.v. *búclă*; Dms. Fedeleş mic.

Var.: **bucľíc** (Pap[2] 60; Cap 46 s.v. *búclă*).

Et.: din ***búclă*** + ***-íţă***.

bucǫ́i *s. pl.* Can[1] 192; Cap 46; Dms. Piedică de fier care se pune la picioarele din faţă ale calului, pentru a-l imobiliza. P. e x t. Lanţuri la picioare; cătuşe. *Ăn ăpţănă, cu bucǫ́i̯ stătea.* (În închisoare stătea cu lanţuri la picioare.) Dms s.v.

Et.: bg. ***bukai*** (cf. mac. ***bukagii***, tc. ***bukaği***).

búcur, **bucurári**, **bucurái̯**, **bucurát** *vb*. I. *Refl*. Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 46; ALR II s.n., 7, h. 2027/012; Dms. A se bucura. *Máma ăn fáţă mi cătá şi si bucurá.* (Mama mă privea în faţă şi se bucura.) AtaM 377/13; *Co̯n viníră frénc̦iľ, noi̯ nă bucurám.* (Când au venit francezii, noi ne bucuram.) Can T[1] 276/6; *Fičóriľ, ca-u̯ vizúră po̯i̯nca şi cárnca, si bucuráră.* (Copiii, când văzură pâinea şi carnea, se bucurară.) W 68/7; *Con la vizúră [fičóru], láldi múmă-sa si bucuráră mult.* (Când îl văzură [pe băiat], neamurile mamei se bucurară mult.) Cap[2] 120/44.

Et.: cf. alb. ***bukur***.

bucuríi̯ă vezi **bucuríľă**.

bucuríľă, *pl*. **bucuríľ** *s.f.* Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 46 s.v. *búcur*; ALDM I, h. 555/2–6; Dms. Bucurie; petrecere. *Si ampľáră di bucuríľă.* (Se umplură de bucurie.) W 68/7; *Co̯n si fé̯si núnta, so̯árli rădea, nóriľ plăndea u̯ şi bo̯árca căntá di mári bucuríľă.* (Când se făcu nunta, soarele râdea, norii plângeau şi vântul cânta de mare bucurie.) Pap M[2] 139/38; *Fé̯ta, di bucuríľă, si dúsi şi aľ spúsi ţe̯ ţi fé̯si picuráru lor.* (Fata, de bucurie, se duse şi îi spuse ceea ce a făcut ciobanul lor.) Cap[2] 149/43; *Di bucuríi̯ă, cálu din nu̯ăr scuti̯éá fum.* (De bucurie, calul scotea fum din nări.) MP 42/16; *Lámţa viní lago̯ndără şi-ľ lo̯ din múnti ápu di múltă bucuríľă.* (Balaurul veni alergând şi, de mare bucurie, îi luă [= aduse] apă din munte.) Cap[2] 91/29; *Si dăro̯m únă bucuríi̯ă ástăz.* (Astăzi o să facem o petrecere.) MP 18/24.

♦ *S-pişo̯ di bucuríľă.* (L i t. S-a pişat de bucurie. = Se spune când cineva e cuprins de o bucurie de nedescris.) Cap[2] 195/37.

Var. : **bucuríi̯ă**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Et.: din ***búcur*** + ***-íţă***.

bucurós, **bucurósă**, *pl.* **bucuróş**, **bucuróşi** *adj.* Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 46 s.v. *búcur*; Dms. Bucuros. *Fičóru, bucurós, bucurós, únăş̦u̯nă s-dúsi di l'a lo̯.* (Băiatul, bucuros nevoie mare, imediat se duse de-i luă.) DP 65/40; *Tátă-su, bucuru̯ắs, dăşcl'ísi d̦u̯núă u̯ară pu̯árta.* (Tată-su, bucuros, deschise îndată poarta.) Cap[2] 120/6; *Țo̯a bábă, bucuro̯ásă, si dusi di la ásă-ásă*. (Baba, bucuroasă, se duse din casă în casă.) Cap[2] 87/1; *Fuzíră bucuru̯ắş că scăpară di i̯el.* (Plecară bucuroşi că au scăpat de el.) Cap[2] 119/17.

Var.: **bucuru̯ắs**.

Et.:din ***búcur*** + ***-ós***.

bucuru̯ắs vezi **bucurós**.

bucuvál'că, *pl.* **bucuvó̯l'ţ** şi **bucuvál'ki** *s.f.* Can[1] 192; Cap 46; Dms. Băţ cu care se bate laptele închegat pentru extragerea untului; mâtcă. *Con si-u̯ čucnéş [me̯ásа] cu únă bucuvál'că, ţi ver si-ţ i̯ásă.* (Când o să o atingi [masa] cu o mâtcă, o să apară ceea ce vrei.) Cap[2] 89/28.

Et.: cf. bg. ***bărkalka*** (BER I 103), alb. ***bukëvale***.

bučálă, *pl.* **bučó̯l'** şi **bučáli** *s.f.* Pap[1] 34; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 51 s.v. *bučó̯s;* Dms. Parte a cimpoiului care ţine hangul; burduf.

Var.: ***bučóńă*** (Cap 43 s.v. **bučó̯s**).

Et.: mac., bg. ***bučalo***.

búčáu̯ă vezi **bútţe̯áu̯ă**.

Bučáva *n.pr.* PapM[2] 173/4; Cap 51. Nume de loc în *Báruviţa.*

Et.: mac. ***Bučava*** (‘vacarm, tumult’).

búčăm vezi **búčum**.

búčăn vezi **búčum**.

búčés vezi **búčó̯s**.

bučfár, *pl.* **bučfár** *s.m.* Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 43 s.v. *bóčvă*; Cerna A/1751; Wild h. 371/4, 6, 7; Dms. Dogar. *Bučfáru l'-u dăró pútina.* (Dogarul îi făcu putina.) Dms s.v.

Var.: **bufčár** (Cerna A/1751).

Et.: mac. ***bočvar*** (bg. ***bačvar***).

bučfárnic, *pl.* **bučfárniţ** *s.m.* Wild h. 371/5. Dogar.

Et.: din ***bučfár*** + ***-nic***.

bučfărló̯c, *pl.* **bučfărló̯ţi** *s.n.* Dms. Dogărit, dogărie.

Et.: **din** ***bučfár*** + ***-ló̯c***.

bučkíi̯ă vezi **bičkíi̯ă**.

búčimi vezi **búčum**.

bučimígă vezi **bučumígă**.

bučó̯l'ă vezi **băčó̯l'ă**.

bučóńă vezi **bučálă**.

bučó̯ri, *pl.* **bučó̯r** *s.f.* Pap[2] 60; Can[1] 192; Dms. Zgomot. *Cápu ăń lă ănfláş di bučó̯ri.* (Mi-ai umflat [= mi-ai împuiat] capul de [atâta] zgomot.) Dms s.v.

Et.: vezi ***bučó̯s***.

bučó̯s, **bučó̯ri**, **bučó̯i̯**, **bučó̯t** *vb.* IV. *Intranz.* Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 51; ALR II s.n., 5, h. 1460/012, h. 1461/012; ALDM I, h. 262/7; Dms. A face zgomot, a vâjâi, a vui, a bubui, a răsuna; [despre şarpe] a sâsâi; [despre burduful cimpoiului] a ţine hangul; [despre maţe] a chiorăi. *Únă că si pruk̦ó di múnti, uzo̯ i̯úndi bučáşti ca vint.* (Cum se apropie de munte, auzi că vâjîie ca vântul.) Cap[2] 91/27; *Túnţe-u̯ vidé̯u̯ Túna; co̯n bučá, toţ si zătrimuráu̯.* (Atunci vedeau Dunărea; când vuia, toţi se cutremurau.) Can T[1] 275/11; *Pădúre̯a bučáşti di furtúnă*. (Pădurea vuieşte de furtună.) ALR II s.n., 5, h. 1461/012; *Am un cupiláş răsidít dinzúr-ăn-zur tot cu răvól şi tot bučáşti.* (Am un flăcău împodobit de jur împrejur numai cu revolvere şi tot bubuie. [Ghicitoare: Roata morii.]) Cap[2] 154/11; *Únă tămbúră an bučó̯ şi cmo si uzo̯.* (O tambură a răsunat anul trecut şi acum s-a auzit. [Ghicitoare: Naşterea.]) Pap M[2] 53/6; *Si ud cum bučó̯s tópur.* (Se aude cum bubuie tunuri.) Dms. s.v.; *Co̯n víni búra, válo̯a bučáşti.* (Când vine puhoiul, valea vuieşte.) Dms s.v.; *Şárpi bučáşti, calamár̦i̯a sco̯ácă.* (Şarpe[le] sâsâie, sepia sare [=joacă]. [Ghicitoare = Rodanul; roată de depănat firele de pe scul pe ţevie sau pe mosor]. Pap M[2] 53/2; *Bučála bučáşti*. (Burduful cimpoiului ţine hangul.) Dms s.v.

Var.: **bučés** (ALDM I, h. 262/7).

Et.: mac. ***bučі,*** bg. ***buča***.

bučó̯t, *pl.* **bučó̯tur** *s.n.* Dms. Vuiet, bubuitură. *Di şa njos si uzó̯ un bučó̯t*. (De din jos se auzi un vuiet.) Dms s.v.

Et.: vezi **bučó̯s**.

búčum, *pl.* **búčumi** *s.n.* şi **búčum** *s.m.* Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 51; Dms. **1**. Buştean,

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

butuc. *Lọ un búčum, la zăviu̯ cu pucróvu şi fuzí u̯el.* (Luă un buştean, îl înveli cu velința şi se duse.) Cap[2] 140/34; *Cóla am un búčimi.* (Acolo am un buştean.) MP 92/4; *Lă nămistí ără búčămu pri pat.* (Iarăşi aşează buşteanul pe pat.) Can T[1] 283/13. **2**. Instrument cu piepteni cu care se scarmănă lâna; ragilă. *Búčămu ári doi káptiń [= palamórț] cu cári si trupeáşti lọ́na.* (Ragila are doi piepteni cu care se scarmănă lâna.) Cap 52 s.v. **3**. Scaun de cioplit, bedreag.

Var.: **búčăm**, **búčăn** (Cap 52 s.v.), **búčimi**.

Et.: lat. ***bucinum***.

bučumígă, *pl*. **bučumíz** *s.f.* Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 52; Dms. Buciniş, cucută. *Bučumíga miruseáşti úbăv şi creáşti pri lócur căpinọási.* (Cucuta miroase frumos şi creşte prin locuri cu mărăcini.) Cap 52 s.v.

Var.: **bučimígă** (Can[1] 192); **bučunígă** (Cap 52 s.v.)

Et.: din ***búčum*** + ***-ígă*** (cf. dr. ***buciniş***).

bučunígă vezi **bučumígă**.

bud *s.m*. Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 46; Dms. Floare de câmp, de culoare galbenă, cu miros plăcut. *Búdu-i gálbin şi miruseáşti úbăv.* (*Búdu* e galben şi miroase frumos.) Cap 46 s.v.

Et.: mac. ***bud;*** vezi şi **budimeáncă, budláncă**.

budalá vezi **budălá**.

budalái̯ vezi **budălá**.

budalắ vezi **budălá**.

budalọ́ vezi **budălá**.

budamíi̯ă, *pl*. **budamíi̯** *s.f.* Pap[1] 35; Pap[2] 60. Cuvertură subțire, folosită, de obicei, în timpul verii.

Et.: cf. bg. ***bắhtjanie***; cf. şi ar. ***bătaníe***.

budăi̯és, budăíri, budăíi̯, budăít *vb*. IV. *Tranz* şi *intranz*.Can[1] 192; Cap 47; Dms. **1**. (Despre cai) A îmboldi, a stârni ca să pornească (la fugă, într-o întrecere etc). *Víni zúu̯a ţea ţi s-ľa bădăi̯áscă cáiľ.* (Veni ziua aceea când să-i stârnească pe cai [să pornească la fugă].) MP 30/18. **2**. A porni (alergând, în galop), a o lua la fugă, a galopa, a alerga; a se grăbi. *Si diştitọ́ şi budní şi el dúpă číčă-sa.* (Se trezi şi o luă şi el la fugă după unchiul său.) Cap[2] 78/15; *S-lă scu̯ol fičúoru meu si budneáscă şi, că-u ştíi̯ă víńa, să dúnă mai curọ́n úu̯ă.* (O să-l scol pe băiatul meu, să se grăbească şi, fiindcă cunoaşte via, o să adune mai repede struguri.) AtaM 396/5; *Cọn keléşu buduí̯á cu cálu prin grădínă, feáta lu ămpirátu cătá di lă pinğércă.* (În timp ce chelul galopa cu calul prin grădină, fata împăratului se uita de la fereastră.) DP 66/14; *Z-dúsara tu̯ăţ cráiľ şi bădăi̯áu̯.* (Se duseră toți împărații şi galopau [cu caii].) MP 30/19; *Túnţea Ştefán si turí pri el [= pri cal] şi cálu căţọ́ si budăi̯áscă; că budăí, budăí [...], vizú că nu putú să la cádă Ştefán di pri el.* (Atunci Ştefan se aruncă pe el [= pe cal] şi calul începu să alerge; dacă alergă ce alergă [...], văzu că nu a putut să-l facă pe Ştefan să cadă de pe el.) Cap[2] 150/18; *Ca ancălicáră şimindóiľ şi ca budníră ţéľa cáiľ, uneọc si ardicáră pri vint.* (Dacă încălecară amândoi şi dacă începură caii să alerge, se ridicară puțin pe vânt.) Cap[2] 136/26.

Var.: **budnés, buduiés**.

Et.: mac. ***bodnuva,*** bg. ***bodvam***.

budăíndăra adv. Dms. În galop; galopând. *Ca ncălicọ́ pri el, fuzí budăíndăra şi la júnsi.* (Dacă încălecă pe el, porni galopând şi el ajunse [din urmă.]) Cap[2] 128/29; *Cọn si pruḱọ́ di grădínă, buduíndurlẹa [...], rúpsi curọ́n únă ľúbiniţă.* (Când se apropie de grădină, galopând […], rupse repede un pepene verde.) DP 146/25.

Var.: **budăíndurlẹa** (Dms), **buduíndurlẹa**.

Et.: din ***budắnda*** (*ger.* de la **budăi̯és**) + ***ăra***, ***-urlea***.

budăíndurlẹa vezi **budăíndăra**.

budălá, **budălái̯că,** *pl*. **budălái̯, budălái̯ḱi** *adj*. şi *s.m.f.* Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 47; ALR I 1, h. 64/012, 013; Dms. Neghiob, prost; idiot. *Lisíţa sări di pri lup şi-ľ zísi: „Ái̯di, cu sănătáti, budaláu̯ulẹa”! şi ăntrọ́ an gáură.* (Vulpea sări de pe lup şi-i zise: „Hai, [rămâi] cu sănătate, neghiobule”! şi intră în gaură.) Pap M[1] 24/38; *Bre, budălái̯, Síngur ăľ ra númẹa lă ţéla ómu ţi ra u̯a.* (Măi, neghiobilor, *Síngur* era numele acelui om care era aici.) DP 54/21; *L'ártă-mi că mi ugudí budalá!* (Iartă-mă că mi s-a întâmplat [să fiu] prost!) MP 120/27; *Ţísta-i budălá, greşáşte*. (Acesta-i idiot, uită.)

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

ALR I, 1, h. 64/012; *Budălá, múltu gărşeşte.* ([E] idiot, uită mult.) ALR I, 1, h. 64/013.

♦ *Maį bun si aį un duşmán crielát dicót un priátiI' budălá.* (Mai bine să ai un duşman deştept decât un prieten prost.) Pap M^2 69/34; *Budălău budălóț spúni*. (Prostul spune prostii.) Cap^2 167/14; *Įel ăį jimitáti di budalá.* (El e pe jumătate prost.) Pap M^2 63/24; *Sămuvíla, budăláįcă.* (Zâna cea rea, neghioabă.) DP 73/37; *„Cum ti fiséş curbağíįa?"; „Mi flaį ăn budaláį"* („Cum ai ajuns bogat?"; „M-am pomenit printre proşti". = Se spune despre cei care se imbogăţesc pe seama proştilor.) Cap^2 168/34.

Var.: **budalá** (Cap 47 s.v.), **budaláį**, **budalắ** (Pap^2 60), **budalǫ́** (Cap 47 s.v.), **budăláį**, **budălắ** (Cap 47 s.v.), **budulá** (Cap 47 s.v.).

Et.: tc. ***budala***.

budăláį vezi **budălá**.

budălắ vezi **budălá**.

budălălǫ́c vezi **budălǫ́c**.

budălǫ́c, *pl*. **budălǫ́ț** *s.n*. Can^1 192; Cap 47 s.v. *budalá;* Dms. Neghiobie, prostie. *Budălắu budălǫ́ț spúni*. (Prostul spune prostii.) Cap^2 167/14; *Cǫ́ta budălălǫ́c pri tíni, mulțári!* (Câtă prostie [e] pe tine, femeie!) Dms s.v.

Var.: **budălălǫ́c** .

Et.: tc. ***budalalık***.

budărlív, **budărlívă**, *pl*. **budărlív**, **budărlívi** *adj*. şi *s.m.f.* Dms. Ascuţit, ţepos. F i g. Intrigant.

Var.: **budlíf** (Kats 89/13).

Et.: vbg. ***bădîrlivŭ*** (BER I 62).

budéj, *pl*. **budẹ́jă** şi **budéjur** *s.n.* ALDM I, h. 240/1, 3-7; Dms. Junghi, durere. *Įo, cu meu budéj, nu pot s-mi zămíčcum.* (Eu, cu junghiul meu, nu pot să mă mişc.) Dms s.v.; *Budéju s-lă mǫ́ară.* (Durerea o să-l omoare.) Dms s.v.

Var.: **bodéş** (ALDM I, h. 240/7).

Et.: mac., bg. ***bodež***.

budimẹ́ncă, *pl*. **budiménț** şi **budimẹ́nki** *s.f.* Pap^1 35; Pap^2 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. **1**. Floare de grădină de culoare galbenă, cu miros pătrunzător; crăiţă. **2**. Model de broderie la cămăşi. Pap M^2 34/19.

Var.: **budumẹ́ncă** (Pap^1 35; Pap^2 60; Cap 47 s.v. *bud*; Dms.)

Et.: mac. ***budimenka*** (Cap 46 s.v. *bud*); vezi şi **bud, budláncă**.

budír vezi **putír**.

budláncă, *pl*. **budlǫ́nț** şi **budlánki** *s.f.* Pap^2 60; Can^1 192; Cap 47 s.v. *bud*; Dms. Iederă. *Sẹ́árta, cắri si ti cúlță, si lẹ́aį únă budláncă.* (Seara, când o să te culci, să iei o [= un fir de] iederă.) Cap^2 115/30.

Et.: bg. ***bodlanka*** (Can^1 192); cf. mac. ***bodlika,*** bg. ***bodilka*** (BER I 62); vezi şi **bud**, **budimẹ́ncă**.

budlíf vezi **budărlív**.

budnésvezi **budăįés**.

buduįés vezi **budăįés**.

buduíndurlẹ́a vezi **budăíndăra**.

budulá vezi **budălá**.

budumẹ́ncă vezi **budimẹ́ncă**.

Buduváki *n.pr*. Pap M^2 173/6; Cap 47. Nume de loc şi de fântână în *Óşiń*.

Et.: bg. ***Buduvaki*** (de la ***bodliv*** ‘ţepos, care înţeapă’; cf. ***bodlivo trăne*** ‘scai măgăresc’ BER I 61).

Buduvláki, **Rǫ́pa di** ~ *n.pr*. Cap 47. Nume de loc în *Óşiń.*

Et.: din ***rǫ́pă*** + ***Buduváki***.

búẹ́ă vezi **búză**.

buẹ́á vezi **buįá**.

buf, *pl*. **buf** *s.m*. Pap^1 60; Can^1 192; Cap 47; Cerna A/1394; ALR II s.n., h. 648/012; h. 712/012; Dms. **1**. Bufniţă. *Búfu ăį că uluvẹ́áįcă.* (Bufniţa e ca o cucuvea.) Dms s.v. **2**. Smoc de păr; păr.

Įarbă di buf. (Colilie.) ALR II s.n., 3, h. 648/012.

♦ *Din buf sucól şi din sucól buf.* (L i t. Din bufniţă [face] vultur şi din vultur [face] bufniţă. = Face pe dracul în patru.) Pap M^2 63/26; Can T^2 107/20; *Búfu ắń la nălbí*. (L i t. Părul mi l-a albit. = Mi-a scos peri albi.) Cap^2 167/17.

Et.: cf. mac. ***buv***, alb. ***buf,*** gr. ***μπούφος.***

búfcă, *pl*. **bufț** şi **búfță** *s.f.* Pap^1 35; Pap^2 60; Can^1 192; Cap 47 s.v. *buf*; Dms. **1**. Moţ, smoc de păr sau de pene. *Ári únă búfcă ăn vrắu di cap.* (Are un moţ în vârful capului.) Cap 47 s.v. *buf*. **2**. Floare de grădină de culoare roşie. *Kítcă di búfț.* (Buchet de flori roşii). Pap M^2 128/2; **3**. Pătlagină.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Var.: **búcfă** (Dms).

Et.: din ***buf*** (**2**.) + ***-că***; cf. ar. ***bufcă*** ‘moț’ și alb. ***bufkë*** ‘ciucure’.

bufčár vezi **bučfár**.

bufnés, **bufnír**i, **bufníi̯**, **bufnít** vb. IV. *Intranz*. Cap 47; Dms. A da în foc (la fiert.) *Láptili bufnca̯ști*. (Laptele dă în foc.) Cap 47 s.v.

Et.: mac. ***buvne***, bg. ***buhna***.

búfniță, *pl*. **bufníți** *s.f.* Cap 47 s.v. *buf*. Dms. Bufniță.

Et.: din ****búfnă*** + ***-iță***; cf. dr. ***bufniță***.

bugár, **bugárcă**, *pl*. **bugár**, **bugárki** *s.m*. și *f*. Pap[1] 35; Pap[2] 60; Can[1] 192; Cap 47; Cerna A/22; Dms. Bulgar. *Si anturčóră bugárilʼțe rau̯ oa.* (Bulgarii care erau aici s-au turcit.) Pap M[2] 156/3; *Bugári cóntă din țibúlcă.* (Bulgarii cântă la vioară.) Cerna T.

Et.: mac. ***bugari*** (pl. de la ***bugarin***).

bugărcáști vezi **bugărésti**.

bugărés, **bugăréscă**, *pl*. **bugărést** *adj*. Can[1] 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgăresc. *Bătú di un cătún bugărésc*. (Dădu de un sat bulgăresc.) DP 42/33; *„Na dúsim ăn Cușínova”, zísi, „tot un cătún bugărésc”.* („Ne-am dus în *Cușínova*”, zise, „tot un sat bulgăresc.”) Cerna T; *Si disfcésiră ăn comp, pri cătúni bugărést.* (Coborâră la câmpie, prin sate bulgărești.) Can T[2] 101/21; *Cóla si fățé u̯or, si jocácă u̯órur și di nóastri și bugărést.* (Acolo se făcea horă, se joacă hore și de-ale noastre și bulgărești.) Cerna T.

Var.: **bugărésc**.

Et.: din ***bugár*** + ***-ésc***.

bugărésc vezi **bugărés**.

bugărésti *adv*. Can[1] 192; Cap 47 s.v. *bugár*; Cerna A/49; Dms. Bulgărește, în maniera bulgarilor. *Lafém cóla gărțésti și bugărésti.* (Acolo vorbeam și grecește și bulgărește.) Cerna A/49.

Var.: **bugărcáști** (Dms).

Et.: din ***bugár*** + ***-ésti***.

Bugăríi̯a *n.pr.* Cap 47 s.v. *bugár*; Dms. Bulgaria.

Et.: mac. ***Bugarija***.

bugăsíi̯ă, *pl*. **bugăsíi̯** *s.f.* Dms. Stofă de bună calitate, întrebuințată, mai ales, pentru căptușeală; bogasiu.

Et.: mac., bg. ***bogasija*** (< tc. ***boğası***).

búglă, *pl*. **búgli** *s.f.* Dms. Grijă, atenție, îngrijire. *Búgla nă-i mai mult di fcátă.* (Grijă ne e mai mult de fată.) Dms s.v.; *Nu-ári múltă búglă*. (N-are [nevoie] de multă îngrijire.) Dms s.v.

Et.: mac. ***bugla***.

buglés, **buglír**i, **buglíi̯**, **buglít** *vb*. IV. *Tranz*. Cap 47; Dms. A îngriji, a avea grijă. *Ampirătíța [...] tu̯ătă zú̯a ra cásă; ăș la bugli̯cá fičúru.* (Împărăteasa […] era acasă toată ziua; avea grijă de copil.) MP 140/10; *Con trit̯ă̯u pri cu̯ăla ax̯ă̯ni lúmi, i̯ăl l'a bugli̯cá.* (Când treceau pe acolo oameni străini, el avea grijă de ei.) MP 142/5; *Si dúsi lăngă mu̯ășu di s-la bugli̯áscă, că ra și lu̯ăș și vi̯ea pri i̯ăl roń.* (Se duse lângă bătrân ca să-l îngrijească, pentru că era și bolnav și avea pe el răni.) MP 198/19; *Tu țiválant s-nu faț; sáldea fičúru s-la bugli̯ă̯ș.* (Tu să nu faci nimic altceva; numai de băiat să ai grijă.) MP 140/6; *Búbili, ăcu nu li buglés, rămóń fără i̯áli.* (Viermii de mătase, dacă nu-i îngrijești, rămâi fără ei.) Dms s.v.; *Sfáca zú̯ă căti unca̯ți búbi avém di buglíri.* (În fiecare zi avem de îngrijit puțini viermi de mătase.) Cap 47 s.v.; *Vítili li ári buglíti*. (Vitele îi sunt [bine] îngrijite.) Dms s.v.

Et.: mac. ***bugli***.

Bugurădiță vezi **Buguródiță**.

Buguródiță *n.pr*. Pap[2] 59; Can[1] 192; Cap 48; ALR II, 1, h. 206/012; Dms. Maica Domnului, Născătoare de Dumnezeu; sărbătoare religioasă a Sfintei Marii. *La prínsi mulʼáre-sa căndílʼu la Băgărúdița.* (Nevastă-sa a aprins candela la Maica Domnului.) MP 188/24; *Că si punca̯ [pórcu] snágă, di pri la Bugurădiță, nápcum ăi dădcám luțól, făríně.* (După ce [porcul] punea carne pe el, de pe la Sfântă Mărie, apoi îi dădeam aluat, făină.) AtaM 383/25; *Băgăródița Mícă.* (Sfânta Maria mică, sărbătoare religioasă celebrată pe 8 septembrie.) ALR II, 1, h. 206/012.

Var.: **Băgăródiță**, **Băgărúdiță**, **Bogoródiță** (Pap[2] 59; Cap 48 s.v.), **Bugurădiță**, **Bugurúdiță** (Cap 48 s.v.).

Et.: mac., bg. ***Bogorodica***.

Bugurúdiță vezi **Buguródiță**.

buğác, *pl*. **buğáți** și **buğácur** *s.n.* Pap[1] 60; Can[1] 192; Cap 47; Dms. Loc din imediata

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

apropiere a vetrei focului, unde se poate sta sau dormi; loc de onoare în casă, rezervat, de obicei, bătrânilor; vatră. *Ļel şăzú la cúru fóculuį, pri gol loc, ără ļel' la púsiră ăn buğác.* (El se aşează la marginea focului, pe loc gol, însă ei îl aşezară în *buğác* [= lângă vatră, la loc de onoare].) Cap[2] 98/43; *Mămúşu, cum ăį priminít cu nóuli rúbi, tot ăn alp, şádi ăn buğác.* (Naşul, cum e îmbrăcat cu hainele cele noi, tot în alb, stă lângă vatră.) Can T[2] 122/22; *Ăş şizú an buğác şi con căţó disúpră di par, aų vizú ţęa tămbúră.* (Se aşează pe vatră şi, când se uită deasupra parului, văzu tamburina.) Pap M[2] 144/22; *Fičóru si nămistí ăn buğác să zărăpǫśă unęc.* (Flăcăul se aşează bine pe vatră să se odihnească puţin.) DP 50/20.

Et.: tc. ***bucak*** (mac., bg. ***buğak***).

buğănác vezi **băğănác**.

buğăníc vezi **băğiníc**.

buğeníc vezi **băğiníc**.

buğiníc vezi **băğiníc**.

buğuníc vezi **băğiníc**.

buįá, *pl*. **buįǫ́ur** *s.f.* Pap[1] 35; Can[1] 192; Cap 48; Dms. Vopsea, culoare. *Ţárlu măntręá cári ăį măręít di buįáų̯ă vínătă.* (Împăratul se uita cine e murdărit cu vopsea albastră.) Cap[2] 108/35; *Aų prăscăí cu buįá vínită cása ų́ndi stătęá fęáta.* (Stropi cu vopsea albastră casa unde stătea fata.) DP 95/32; *Ămpirátu vęa úná mult úbăvă grădínă, amplínă cu turlíį poámi úbăvi, cu mult úbăvi kítĸi cu turlíį buįǫ́ur.* (Împăratul avea o grădină foarte frumoasă, plină cu fel de fel de fructe frumoase, cu tufe de flori foarte frumoase, în fel de fel de culori.) DP 166/3; *Ų́áų̯li li văpsím cu buįá róşi.* (Ouăle le vopsim cu vopsea roşie.) Dms s.v.

Var.: **buęa** (Pap[1] 35).

Et.: tc. ***boya*** (mac., bg. ***boja***).

buįağíįă vezi **buįăğíįă**.

buįăğíįă, *pl*. **buįăğíį** *s.m*. Can[1] 193; Cap 48 s.v. *buįá*; Dms. Boiangiu.

Var.: **buįağíįă** (Can[1] 193; Cap 48 s.v. *buįá*).

Et.: mac., bg. ***bojağija*** (tc. ***boyacı***).

buįdisés, **buįdisíri**, **buįdisíį**, **buįdisít** *vb*. IV. *Tranz*. şi *refl*. Cap 48; Wild h. 400/7; Dms. A(se) vopsi, a (se) păta de vopsea. *Vérdi lă buįdisíş gárdu*. (Ai vopsit gardul în verde.) Dms s.v.; *Tot ti buįdisíş.* (Te-ai pătat tot de vopsea.) Dms s.v.

Et.: mac. ***bojadisa,*** bg. ***bojadisam*** (tc. ***boyadı,*** aor. de la ***boyamak***).

buįés vezi **bunăįés**.

buįmáčǫt vezi **buįmăčǫ́t**.

buįmăčǫ́t, **buįmăčǫ́tă,** *pl*. **buįmăčǫ́ţ**, **buįmăčǫ́ţi** *adj*. Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 48; Dms. Buimac, buimăcit. *Cútru scăpitátu sǫáriluį putú să si scǫálă fičóru şi, buįmăčǫ́t cum ra di son, si zălăgǫ́ cútru úşă.* (Pe la asfinţit putu feciorul să se scoale şi, buimac cum era de somn, alergă spre uşă.) Pap M[2] 164/5; *Buįmăčǫ́t cum ra di son, sprăsní di cóla şi că curşúmu viní la an*. (Buimac cum era de somn, o zbughi de acolo şi veni glonţ la han.) DP 135/23; *Ra ca buįmăčǫ́t di mult drum ţe vęa fat.* (Era ca buimăcit de drumul lung pe care îl făcuse.) Cap 48 s.v.

Var.: **buįmáčǫ́t** (Can[1] 193).

Et.: tc. ***büyülemek, büyülenmek***.

buirdisés, **buirdisíri**, **buirdisíį**, **buirdisít** *vb*. IV. *Tranz*. Can[1] 193; Cap 48 s.v. *búįrum*; Dms. A invita. *Lă disfác di pri cal şi lă buiridisés ănúntru ăn cásă.* (Îl dau jos de pe cal şi îl invită înăuntru în casă.) Can T[2] 120/11.

Et.: tc. ***buyurmak***.

búįrum *invar*. Cap 48; Dms. Poftеşte [= vino], poftiţi [= veniţi]; formulă de politeţe. *„Ăn ų́aspíţ si viním"!; „Búįrum"! zísi ţéla ţe vigľá.* („O să venim în vizită [= ca musafiri]!"; „Poftiţi!" zise cel care păzea.) Cap[2] 79/42; *Con si-ţ ducurăscă, búįur şi cu táįfa!* (Când o să-ţi vină la îndemână, poftеşte şi cu familia!) MP 250/6.

Var.: **búįur**.

Et.: tc. ***buyur***.

buįúc vezi **biľúc**.

búįur vezi **búįrum**.

bujáncă, *pl*. **bujǫ́nţ** şi **bujánki** *s.f.* Pap[1] 61; Can[1] 194; Cap 48; Dms. Mac.

Et.: bg. ***božanka*** (BER I 62)

bujúr vezi **băjúr**.

bul, *pl*. **búlur** *s.n.* Voal de mireasă. *La nivį́ăstă ăį fuzí búlu din cap.* (Miresei îi fugi [= îi alunecă] voalul de pe cap.) MP 38/28.

Et.: mac., bg. ***bulo***.

búlgur vezi **bălgúr**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

bulnicáv, **bulnicávă**, *pl*. **bulnicáv**, **bulnicávi** *adj*. ALDM I, h. 370–371/1,2. Bolnăvicios.

Et.: mac. ***bolnikav*** (cf. şi bg. ***bolnik*** BER I 65).

buluván[1], *pl*. **buluváń** şi **bulvǫ́ń** *s.m*. Can[1] 193; Cap 48; ALR II s.n., 1, h. 33/012; Dms. Bolovan. *Flǫ níşti fičór lắngă níşti bulvóń*. (Întâlni nişte copii lângă nişte bolovani.) Cap[2] 94/27; *Cu un buluván ăl' lă pruvulí cápu.* (Îi găuri capul cu un bolovan.) Dms s.v. *Buluván íli gruş di pimínt.* (Bolovan sau bucată de pământ.) ALR II s.n., 1, h. 33/012.

♦ *Sfáca ǫ́ră válę bulvǫ́ń nu dúți.* (L i t. Râul nu aduce de fiecare dată bolovani. = Afacerea nu îți aduce totdeauna profit.) Can T[2] 107/37.

Var.: **bulván** (Can[1] 193; Cap 48 s.v.; Dms s.v.).

Et.: bg. ***bolovan*** (BER I 29); cf. şi bg. ***balvan***, mac. ***balvan***, pentru varianta **bulván**.

Buluván[2] *n.pr*. Pap M[2] 173/8, 9 ; Cap 48 s.v. *buluván*. Nume de loc în *Óşiń*. *Art. Buluvánu n.pr.* Nume de loc în *Óşiń*. *Pri Buluváń n.pr.* Nume de loc în *Nǫ́nti*.

Var.: **Bulváń** (Cap 48 s.v. *buluván*).

Et.: **buluván**[1].

bulván vezi **buluván**[1].

Bulváń vezi **Buluván**[2].

búl'că, *pl*. **búlķi** *s.f*. Pap M[2] 37/2; Can[1] 193; Cap 48. Broboadă (de obicei, albă) purtată de femeile bătrâne; năframă. *Ei, gídi, bábă mǫ́ášă, búl'că álbă, nu-ń spuń drúmu i̯índi i̯ási?* (Ei, măi, babă bătrână, [tu] broboadă albă, nu-mi spui unde duce drumul?) Cap[2] 144/36; *Li̯únca trubui̯ášti să-ş cáță di gúşi un şiştác mári […] şi un cățǫ́l di aĭ di búl'că.* (Lăuza trebuie să-şi agațe de gât un ban mare de aur sau de argint […] iar de năframă, un cățel de usturoi.) Pap M[2] 119/28.

Et.: mac., bg. ***bulka***.

bum *interj*. Dms. Bum, poc. *Tufę́cu fáți bum!* (Puşca face bum!) Dms s.v.

Et.: onomatopee.

bumbác *s.n.* Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 48; Dms. Bumbac. *I̯o mi culc ăn bumbác si-ń ți ănmǫ́ľă cǫ́astili*. (Eu mă culc în bumbac să mi se înmoaie costele [= să mă odihnesc bine].) Cap[2] 63/37; *[Cămę́şa] si dáră di pǫ́nță di bumbác țắsută cásă.* ([Cămaşa] se face din pânză de bumbac țesută acasă.) Can T[1] 264/16; *Bumbácu din núntru [din cǫ́rpă] spúni la ți an să trázim.* (Bumbacul dinăuntru [din batistă] arată la ce han să tragem.) Pap M[2] 163/28.

♦ *Tu la traz ăn bumbác, i̯el fúzi ăn căpínă.* (L i t. Tu îl tragi în bumbac, el fuge în spini. = Arunci mărgăritare la porci.) Pap M[2] 63/29; *Cu bumbác la bę sǫ́nțíli.* (L i t. Bea sângele prin bumbac. = Se spune despre cineva care te lucrează pe nesimțite, discret.) Pap M[2] 83/18; *Ăn bumbác criscút.* (L i t. Crescut în bumbac. = Crescut în puf.) Cap[2] 168/37.

Et.: cf. bg. ***bubak***.

búmbar vezi **búmbăr**.

búmbă, *pl*. **búmbi** *s.f.* Dms. Bombă, grenadă. *Bui̯ní búmba.* (Bomba a explodat.) Dms s.v.; *Ți̯áli răstăl'átili búmbi să mult măncǫ́asi.* (Grenadele crestate sunt foarte periculoase.) Dms s.v.

Et.: mac., bg. ***bomba***; cf. şi dr. **bombă**.

Bumbăķínă *n.pr*. Pap M[2] 173/10; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Cúpă*.

Var.: **Bumbățínă (**Cap 48 s.v. *bumbác*.)

Et.: din ***bumbác*** + ***-ínă***.

bumbăķíşti[1], *pl*. **bumbăķíşt** *s.f.* Cap 48 s.v. *bumbác*. Loc cultivat cu bumbac.

Et.: din ***bumbác*** + ***-íşti***.

Bumbăķíşti[2] *n.pr*. Pap M[2] 173/11; Cap 48 s.v. *bumbác*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: **bumbăķíşti**[1].

bumbăńisít vezi **bămbăńisít**.

búmbăr, *pl*. **búmbăr** Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 48; Cerna A/1217, 1405; Dms. **1**. Cărăbuş; gândac. *Búmbăr vę́ardi.* (Cărăbuş). Cap 48 s.v.; *Búmbăr-di-báligă* (Gândac de baligă.) Cap 48 s.v. **2**. [În stupul de albine] Trântor. *Albíńli cári nu sirbés [sa] búmbar.* (Albinele nelucrătoare [sunt] trântori.) Pap M[2] 27/30. F i g. Om leneş, trântor. *Că vrin búmbăr.* (Ca un trântor.) Dms s.v. P. e x t. *Pl.* Turci. *Búmbări' na mănáncă, búmbări' na bilés.* (Turcii ne mănâncă [de vii], turcii ne jupoaie.) Pap[2] 61 s.v.

Var.: **búmbar**.

Et.: mac., bg. ***bumbar***.

bumbărés, **bumbăríri**, **bumbăr**i̯, **bumbărít** *vb*. IV. *Intranz*. Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012;

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

Dms. A bâzâi (ca un cărăbuş). *Búmbăru bumbărẹ́şti.* (Cărăbuşul bâzâie.) Dms s.v. F i g. A bombăni.

Var.: **bambărés** (Cap 33; ALR II, 1, h. 31/012).

Et.: de la ***bumbărés***.

bumbărít, *pl.* **bumbărítur** *s.n.* Dms. Bâzâit. *Si údi bumbărít*. (Se aude [un] bâzâit.) Dms s.v.

Et.: vezi ***búmbăr***.

Bumbăţína vezi **Bumbăḱína**.

búmcă vezi **bg̑́amcă**.

bun[1], *pl.* **búni** şi **búnur** *s.n.* Can[1] 193; Cap 48; Dms. Bun; bine. *Cári la fẹ́si ţísta bun?* (Cine a făcut acest bine?) Cap[2] 27/42; *Ţi bun ţer să-ţ fac?* (Ce bine vrei să-ţi fac?) Cap[2] 28/1; *Cári čorbaǧí la fẹ́si ţísta bun cu noi̯?* (Care bogătaş făcu binele acesta cu noi [= ne făcu acest bine.]?) W 68/13; *Si nu aṷ dişl̑́z [lẹ́i̯ca] că, nápcum tu ştii̯, i̯o di tăṷ bun aţ zic*. (Să nu o deschizi [tigva] că, apoi tu ştii, eu pentru binele tău îţi zic.) Cap[2] 79/19; *Tṷắti la tíni s-rămónă, şi cunácu şi tṷắti búnili*. (Toate ţie îţi vor rămâne, şi palatul şi toate bunurile [= averea].) MP 136/1.

♦ *Di bun níţicari nu fúzi.* (De bine nimeni nu fuge.) Can T[2] 112/14; *Fọ bun si áflăş nibún*. (Fă bine ca să găseşti [= să dai de] rău.) Can T[2] 107/22; *Fọ bun şi ştẹ́tă nibún*. (Fă bine şi aşteaptă [-te] la rău.) Can T[2] 112/13.

Et.: **bun**[2].

bun[2], **búnă**, *pl.* **buń**, **búni** *adj.* Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 48; ALR II s.n., 6, h. 1641/012; Wild h. 244/3; Cerna A/Supl; Dms. **1**. Bun, cuminte; de calitate; cinstit. *Mọ́ártẹ nu ubidẹ́şti c-ăi̯ bun íli ăi̯ nibún.* (Moartea nu caută [= nu întreabă] dacă e bun sau dacă e rău.) Cap[2] 23/4; *Dăráră ţínă búnă di cárnẹa luị.* (Făcură cină bună din carnea lui.) Pap M[1] 16/21; *Táti şi mam' aţ daṷ lúcri búni di măncári*. (Tata şi mama îţi dau lucruri bune de mâncat.) Pap M[1] 14/10; *Ágrili din cọ́mcuc [...] daṷ mult bun biríkét.* (Ogoarele din câmp […] dau recoltă foarte bună.) Can T[1] 262/21; *Tu acmṷắ i̯ăş mai̯ búnu i̯om!* (Tu acum eşti omul [cel] mai bun.) MP 134/32; *Din L'umníţa i̯es ţél'a mai̯ buń cujurẹ́ţ.* (Din *L'umníţa* ies [= provin] cei mai buni gogoşi de mătase.) Can T[2] 113/13; *Fičóru lu ămpirátu aṷ priminí cu rúbi búni şi si ncurunọ́ cu i̯ẹa.* (Fiul împăratului o îmbrăcă cu haine de calitate şi se cunună cu ea.) Pap M[1] 16/15; *Fičóru [...] anţilẹ́si că nu-i̯ bun lúcru.* (Feciorul […] înţelese că nu-i bun [= cinstit] lucru.) Pap M[1] 14/12. **2**. Frumos. *Si fẹ́siră dọ́u tăpóli şi mult raṷ búni.* (Se făcură [= se transformară în] doi plopi şi erau foarte frumoşi.) Cap[2] 57/8; *Ắi̯ bun tímpu.* (Vremea e frumoasă.) Cerna A/Supl; *Cupiláşu trimẹ́ti puclón [...] şămíi̯ din ţi ăn ţi mai̯ búni*. (Tânărul trimite plocon [...] basmale foarte frumoase.) Can T[1] 274/25; *Si fẹ́si un pul' di ţél'a mai̯ buń.* (Se făcu o pasăre din cele mai frumoase.) Cap[2] 87/37. **3**. Sărbătoresc, de sărbătoare. *Di búnili zọ́li sfáca aş ári čóṷli.* (Pentru zilele de sărbătoare fiecare [om] are ghete.) Can T[1] 265/12; *Búnă zúṷă.* (Zi de sărbătoare.) Can[1] 193 s.v.; Can T[1] 274/23. În formule de salut sau de urare: *Búnă zúṷă!* (Bună ziua!) Pap M[2] 54/26, Can[1] 193 s.v.; *Búnă dimineẹ́ă!* (Bună dimineaţa!) Pap M[2] 54/25; *Búnă sẹ́ră!* (Bună seara!) Pap M[2] 54/27, Can[1] 193 s.v.; *Búnă nọ́pti!* (Noapte bună!) Can[1] 193 s.v.; *Búnă pruvidẹ́ri!* (Bună dimineaţa!) Can[1] 193 s.v.; *Curún búni!* (L i t. *Cununii bune!* = Casă de piatră!) Pap M[2] 57/3.

Alíz di búna. De-a binelea. *Ámpirátu si ănvirinọ́ alíz di búna.* (Împăratul se supără de-a binelea.) DP 132/22. **Di búnu**. Bine, de-a binelea. *Că si privizú di búnu, ḱínisíră ără.* (Când se lumină de-a binelea, porniră din nou [la drum].) DP 47/4. **Ńă-i̯ bun**. A-i plăcea. *La noi̯ na-i̯ bun vínu*. (Nouă ne place vinul.) ALR II, s.n., 6, h. 1641/012. **Sam pri búna**. A avea gânduri bune, a fi bine intenţionat. *Vẹ́ágl'ă-ti, púl'uli, că ţíşta ṷámiń nu sa pri búna.* (Păzeşte-te, băiete, căci aceşti oameni nu au gânduri bune.) Cap[2] 168/43.

Et.: lat. ***bonus***.

bun[3] *adv.* Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 48; Dms. Bine; frumos. *Cântám năínti, mo nu cọnt cọrţ, că nu ved bun.* (Citeam înainte, acum nu citesc cărţi, pentru că nu văd bine.) Cerna A/48; *Cọn ra stricurát bun [cáşlu] lă [...] punẹ́m ăn prăsúl'.* (Când era strecurată bine [brânza] o [...] puneam în saramură.) AtaM 399/29; *Cọn mi zăcát bun, únă albínă vẹ*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

ránă la gúșă. (Când mă uit bine, o albină avea rană la gât.) Cap[2] 29/40; *Ța nu-ári bun di noi.* (Aici nu e bine de noi.) Cap[2] 135/1; *Bun, ma cálu cătá túcu nsus și nu vre să bę ápu.* (Bine-bine, dar calul se uita numai în sus și nu voia să bea apă.) Pap M[1] 148/36; *Bun, ma tapóla ra grósă cot cása.* (Bine, numai că plopul era gros cât casa.) Pap M[1] 16/2; *Bun, áma cóla vę și córiń.* (Bine, numai că acolo erau și rădăcini.) Pap M[1] 24/41; *Bun, mă un fičór ți si cătá cu al ampirátu fată nu putú să la júngľă.* (Bine, dar pe un fecior care se iubea cu fata împăratului nu putu să-l omoare.) Cap[2] 25/17; *Bun, ma fičuór, tinirată, ărisí úná fată.* (Dar de! flăcău, tinerețe, se îndrăgosti de o fată.) AtaM 376/10. În formule de urare: *Măi bun!* (L i t. Mai bine. = Să te ajute Dumnezeu!) Pap M[2] 56/11; *Bun și spor la lúcru!* (Cu bine și spor la treabă!) Pap M[2] 56/5; *Dómnu di bun!* (L i t. Dumnezeu cu bine! = Să te audă Dumnezeu!) Pap M[2] 55/30; *Tot di bun!* (Numai bine!) Pap M[2] 55/30.

Di bun mai bun. Foarte bine; foarte frumos. *Fată di bun mai bun îi nărní púlíl.* (Fata îngriji foarte bine păsările.) Cap[2] 38/34; *Fičóriľ lă ăngrupără din bun mai bun, ca tátă.* (Fiii îl îngropară foarte frumos, ca tatăl.) Cap[2] 80/23; *La anviță si sfirăscă cu căfálu di bun mai bun*. (Îl învață să cânte foarte frumos cu cavalul.) W 69/7; *Noi s-nă prištată di bun mai bun*. (Pe noi o să ne întâmpine foarte frumos.) Can T[2] 106/8.

Et.: **bun[2]**.

bunáč, **bunáčcă**, *pl*. **bunáč**, **bunáčkí** *adj*. Dms. Bun, cuminte. *Tor fičór bunáč cári nu va?* (Cine nu vrea copii așa de buni?) Dms s.v.

Et.: din ***bun[2]*** + ***-áč***.

bunár[1], *pl*. **bunáră** și **bunári** *s.n.* Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 49; Cerna A/717; Wild h. 281/1-7; Dms. Puț, fântână. *Turăști únă mučcátă di cárni ăn bunár.* (Aruncă un dumicat de carne în puț.) Cap[2] 25/42; *Pisăí únă cárti și-u lipí di bunár.* (Scrise un bilet și îl lipi de fântână.) Can T[1] 281/36; *Si dúsi să bę ápu di lă bunáru lu zméiľ.* (Se duse să bea apă de la fântâna zmeilor.) Can T[1] 281/35; *Au scot la trei bunári [nivăsta], si ncľínă la trei bunári*. (O scot la trei fântâni [pe mireasă], se închină la trei fântâni.) Cerna T.

Et.: tc. ***bunar*** (mac., bg. ***bunar***).

Bunár[2] *n.pr*. Pap M[2] 173/13. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: **bunár[1]**.

Bunáru di várniță *n.pr*. Cap 49 s.v. *bunár*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.*:* ***bunár[1] + di + vrániță***.

Bunáru Nęámțăľă *n.pr*. Pap M[2] 173/14; Cap 49 s.v. *bunár*. Nume de loc în *Óșiń*.

Et.: ***bunár[1] + n. pr. Nęámțăľă*** *(gen.)*.

bunăjés, **bunăíri**, **bunăíj**, **bunăít** *vb*. IV. *Tranz*. și *intranz*. Pap[1] 35; Pap[2] 62; Can[1] 193; Cap 45, 48, 49; Dms. **1**. A lovi; [despre cai] a da bice. *Jel, ca buníră cáľiľ, [...] nu putá si ľa júngă nițicari*. (Ei, dacă dădură bice cailor, [...] nu putea să-i ajungă [din urmă] nimeni.) Cap[2] 86/4. **2**. A trage cu pușca, a împușca; [despre arme] a se descărca cu zgomot. *Picuráru [...] că la smăcní luí răvól din bron [...], bunáști úná uără*. (Ciobanul [...], dacă își smulse pistolul din brâu [...], trage o dată.) Cap[2] 94/9; *Bunești un tufec.* (O pușcă se descarcă cu zgomot.) Can T[2] 123/26; *Fătili cu nivăstili cóntă și cupiláșiľ boujés*. (Fetele și nevestele cântă și tinerii trag cu pușca.) Can T[2] 105/13; *La om aľ viní pri nas și bujní ăn sindúk.* (Omul se supără și trase cu pușca în cufăr.) DP 57/13; *Ámă s-mi duc să-l vicnés luváču, si vínă z-vă bujáscă.* (Păi o să mă duc să-l chem pe vânător, să vină să vă împuște.) AtaM 349/22; *Ca lără si bujáscă cu tufăcu, ja [făta] pugudá mai mult di ei.* (Dacă începură să tragă cu pușca, ea [fata] nimerea mai mult decât ei.) DP 198/13; *Nă ișóră níști fur și cățără să na bujáscă.* (Ne ieșiră [înainte] niște hoți și începură să tragă [cu pușca] în noi.) Cap[2] 148/10; *Am mirác si bujnés ăn țéla sindúku.* (Am chef să trag cu pușca în acel cufăr.) DP 57/9; *Buuínda.* (Trăgând cu pușca.) Pap[1] 35 s.v. *buués*. F i g. A țâșni, a se repezi. *Un om, că la vizú, că ăn váli el căzú, că ăn ápă si bujní, la júnsi și-i vicní.* (Un om, dacă-l văzu că el căzu în râu, că se repezi în apă, îl ajunse și-i strigă.) Cerna T.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

♦ *Dúpu ţi fuzí l'épurli, cọt ver bunăi̯á, nu cáţă loc.* (L i t. După ce a fugit iepurele, trage cu puşca cât vrei, e fără folos. = Dacă ai pierdut o ocazie, ea nu se mai întoarce.) Cap[2] 53/35.

Var.: **bou̯ĭés, buăi̯és** (Cap 45), **bui̯és** (Cap 48), **bunés, bu̯ĭés** (Pap[1] 35, Can[1] 194), **bu̯ĭés, bu̯nés**.

Et.: mac. ***buvnuva*** (***buvne***)**,** bg. ***buhvam*** (***buhna***).

bunărgíi̯ă, pl. **bunărgíi̯** s.m. Cap 49 s.v. *bunár*; ALR II s.n., 3, h. 848/012; Dms. Fântânar, meşter care face puţuri.

Var.: **bunărgọi̯ă** (Dms), **bunărgọi̯** (Cap 49 s.v. *bunár*).

Et.: mac., bg. ***bunarǧija,*** tc. ***bunarci*** (Cap 49 s.v. *bunár*).

bunărgọi̯ vezi **bunărgíi̯ă**.

bunărgọi̯ă vezi **bunărgíi̯ă**.

bunătáti, *pl.* **bunătọţ** *s.f.* Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 49; Dms. Bunătate; faptă bună. *Să íi̯ă gíu̯ Sultán-Amíd [...], tọtă lúmea ţi au̯ proslăvít díntru bunitátea lui̯.* (Să trăiască Sultan Hamid [...], pe care toată lumea l-a preamărit pentru bunătatea lui.) Pap M[1] 29/12; *Au̯ bíu̯ ămpirátu [ápu gíi̯ă] şi cunuscú bunitáti.* (O bău împăratul [apa vie] şi îi fu bine.) MP 26/28; *Ampiratíţa María fẹ́si bunătọţ pri la sirumáş.* (Împărăteasa Maria făcu fapte bune pentru oamenii sărmani.) Pap M[2] 143/2; *Cọ́ti stẹ́li pri ţer, cọ́ta bunitọţ z-va da Dómnu!* (Câte stele pe cer, atâtea bunătăţi [= atâta bine] să vă dea Domnul!) Can T[2] 122/6; *Nu̯ă̯i̯ vi̯ă̯m un fičṳ́ăr şi, cu cóta bunitọţ la cătóm, şi-i̯ mult gálbin.* (Noi avem un fecior şi, deşi îl tratăm cu atâtea bunătăţi, e foarte palid.) MP 186/27; *Slăgăí [...] di si puclun̯ắscă la Dṳ́ămnu di bunitọ́tli ţi ắl' vi̯ẹa dat.* (Se gândi [...] să se închine la Domnul pentru bunătăţile pe care i le dăduse.) MP 146/18; *Pẹ́ştira ra amplínă di tọáti bunitọ́tli.* (Peştera era plină de toate bunătăţile.) Cerna T.

Var.: **bunitáti**.

Et.: lat. ***bonitas, -tatem***.

bunélă, *pl.* **bunéli** *s.f.* Cap 49; ALR II s.n., 4, h. 1088/012; Cerna A/811; Wild h. 423/7; Dms. Furculiţă. *Čac! cu bucuváľca şi işọ́ră [...] bunéli, língur şi di tọáti lúcrili.* (Poc! cu mâtca şi ieşiră [= apărură] [...] furculiţe, linguri şi de toate lucrurile.) Cap[2] 89/40; *Cọn ău̯ căpní ără ţẹa mẹ́asa cu burváľca, işọ́ră [...] bunéli, língur şi tot ţi trubu̯i̯ásti.* (Când atinse din nou masa aceea cu mâtca, ieşiră [= apărură] furculiţe, linguri şi tot ce trebuie.) DP 112/32; *Ău̯ anţáp bănéla ăn cárni.* (Înfig furculiţa în carne.) ALR II s.n., 4, h. 1088/012; *Déji' nu ştii̯áu̯ ţi-i̯ ţẹ bunélă.* (Bătrânii nu ştiau ce e aceea furculiţă.) Dms s.v.

Var.: **bănélă**, **bunẹ́lă** (Wild h. 423/7).

Et.: mac., bg. ***bunela***.

bunẹ́lă vezi **bunélă**.

bunés vezi **bunăi̯és**.

buníľă *s.f.* Pap[1] 61; Can[1] 193; Cap 49 s.v. *bun*; Dms. Bunătate; fericire.

Et.: din ***bun***+ ***-íľă***.

bunitáti vezi **bunătáti**.

bunlúc *adj. invar.* Dms. Cu grămada, din belşug. *Pári bunlúc.* (Bani cu grămada.) Dms s.v.; *Smócfi bunlúc.* (Smochine din belşug.) Dms s.v.

Et.: tc. ***bölük***.

bu̯ólniţă vezi **bólniţă**.

bu̯ópcă vezi **bópcă**.

búră, *pl.* **búri** *s.f.* Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 49; Wild h. 18/2; Dms. **1**. Torent, val mare de apă, viitură, puhoi. *Viní únă búră di lă lọ ţéla fičorlácu.* (Veni un val mare de apă şi-l luă pe acel fecioraş.) DP 32/7; *Sáldi búra lă lẹ [ágru], ámă tu cátă să nu íi̯ă lắngă váli.* (Numai viitura îl ia [ogorul], însă tu ai grijă să nu fie lângă râu.) Can T[1] 263/7; *Vizúră că Sicníţa curá búră di sọ́nḑi.* (Văzură că [pe] *Sicníţa* curgea puhoi de sânge.) DP 86/29; *Búra di u̯áltăr múlti víti nicọ́.* (Viitura de alaltăieri a înecat multe vite.) Dms s.v. **2**. Baltă. Wild h. 18/2.

♦ *La lọ búra* (L i t. L-a luat valul. = L-a ajuns nenorocirea.) Pap M[2] 63/33.

Et.: mac., bg. ***bura***.

burắri vezi **burọ́ri**.

burbúză, *pl.* **burbúzi** *s.f.* Cap 49; Dms. Nevăstuică.

Et. nec.; cf. **bursúc, bărsóģir**.

burbučác, *pl.* **burbučáţ** *s.m.* ALR I, 1, h. 48/013; Wild h. 181/3. **1**. Rinichi. ALR I, 1, h. 48/013. **2**. Ficat. Wild h. 181/3.

Et.: din ***búbric*** + ***-čác***.

burčlíi̯ă vezi **burğlíi̯ă**.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

burdálnic, **burdálnică**, *pl.* **burdálniţ**, **burdálniţi** *adj*. Dms. Zburdalnic. *Nu-ári fičór burdálniţ că ţoa'.* (Nu există copii [mai] zburdalnici ca ai tăi.) Dms s.v.

Et. nec.

burc̦áti, *pl*. **buréț** *s.m*. Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 49; Dms. Ciupercă, burete. *Burc̦áti alb.* (Ciupercă albă.) Dms s.v.; *Burc̦áti bălós.* (Ciupercă băloasă, cu gust plăcut.) Dms s.v.; *Burc̦éi' cońilor* şi *Buréţ di cońilor*. (Bureţi câineşti.) Pap[1] 35, Pap[2] 61, Cap 49, Dms; *Burc̦áti dúlţi.* (Ciupercă dulce.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burc̦áti lăptós.* (Ciupercă lăptoasă.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burc̦éi' u̯óu̯lor* şi *Buréţ di u̯óu̯lor* (Bureţii oilor, un fel de mânătărci necomestibile.) Pap[1] 35, Pap[2] 61, Cap 49, Dms s.v.; *Burc̦áti pălós.* (Burete care ustură.) Cap 49 s.v.; *Burc̦áti puturós.* (Burete puturos, cu care se hrănesc insectele.) Dms s.v.; *Burc̦áti roş.* (Ciupercă roşie.) Cap 49 s.v.; Dms s.v. *Burc̦áti vínit.* (Ciupercă albastră, comestibilă.) Cap 49 s.v., Dms s.v., *Buréţ zornéşt*. (Specie de ciuperci iuţi.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burc̦áti di árbur.* (Burete de stejar.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Buréţ di călincóşi'.* (Bureţi de culoarea rodiei.) Pap[2] 61, Cap 49 s.v., Dms. s.v.; *Burc̦áti di cásă.* (Burete de casă, specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burc̦áti di u̯áscă.* (Burete de iască; babiţă.) Pap[2] 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burc̦áti di ǵíu̯l'.* (Ciuperca celor vii, specie comestibilă.) Pap[2] 61; *Burc̦áti di lújil'.* (Ciuperca nebunilor, specie necomestibilă.) Pap[2] 61, Cap 49 s.v., Dms s.v.; *Burc̦áti di nuc.* (Burete de iască.) Cap 49 s.v., Dms s.v. *Burc̦áti di zímniţă.* (Burete de iarnă; specie de ciupercă întâlnită în locuri umede.) Cap 49 s.v., Dms s.v.

♦ *Buréţ ăn tórbă.* (L i t. Bureţi în traistă. = Nicio scofală.) Cap 49 s.v.

Var.: **buréță** (Wild h. 87/4), **bur̯ắti** (Kats 91/22).

Et.: lat ****boleti***s (= ***boletus***).

buréu̯ vezi **buaré**.

buréță vezi **buréți**.

burğés, **burğóri**, **burğói̯**, **burğót** *vb*. IV. *Intranz.* A datora. *Să-ń dai̯ un irmilóc că cóta ăń burğáş.* (Să-mi dai un irmilic, că atâta îmi datorezi.) DP 154/28.

Et.: de la ***borğ***.

burğilíi̯ă vezi **burğlíi̯ă**.

burğlíi̯ă, *pl*. **burğlíi̯** *s.m*. şi *adj*. Pap[2] 59; Cap 43 s.v. *borğ*; Cerna A/1835; Dms. Dator, datornic; obligat. *Mumúşu […] ăi̯ burğilíi̯ă să dáră únă cămeşă şi únă fáşă di píjă*. (Naşul […] e dator [= are ca îndatorire, îi revine, conform obiceiului] să facă o cămaşă şi o faşă pentru prunc.) Pap M[2] 121/8; *Ţéla tíniru cári să u lea ăi̯ bruşlíi̯ă să sfărşáscă trei̯ lúcri.* (Tânărul care o va lua e dator să ducă la îndeplinire trei lucruri.) DP 83/16; *Bába ra burğlíi̯ă la ămpirátu pri virǵíi̯ă.* (Baba era datornică la împărat pentru impozite.) DP 130/26; *Borğlíi̯a di u̯úndi si lea di să-ţ da?* (Datornicul de unde să ia ca sî-ţi dea?) Dma s.v.; *Săm bruşlíi̯ă şa si fac.* (Sunt obligat să fac aşa.) Dms s.v.

♦ *La fúru toţ ă'l' im borğilíi̯.* (L i t. Hoţului îi suntem toţi datori. = Hoţul îşi revendică partea de la fiecare.) Pap M[2] 70/31.

Var.: **borğilíi̯ă, borğlíi̯ă**, **borğlíu̯** (Pap[2] 59), **bruşlíi̯ă, burčlíi̯ă** (DP 228); **burğilíi̯ă**, **burşlíi̯ă** (Cap 43 s.v. *borğ*).

Et.: mac., bg. ***borčlija*** (tc. ***borçlu***).

burǵíi̯ă, *pl*. **burǵíi̯i** *s.f.* Can[1] 193; Cap 50; Dms. Şurub.

Et.: mac., bg. ***burgija*** (tc. ***burgu***).

burǵíc, *pl*. **burǵícur** *s.n.* Pap[2] 61; Pap M[2] 30/2; Dms. Obiect de ornament, din argint, care se atârnă de *tas*.

Et. nec.

bur̯ắti vezi **burc̦áti**.

buríc, *pl*. **buríţi**, **buríţă** şi **burícur** *s.n*. Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 50; ALR II, 1, h. 116/012; ALDM I, h. 241/1, 7, h. 258/1–6; Dms. **1**. Buric. *Múma-sa rúpi un nădavác di la cusíţă şi cu i̯el la lc̦ágă mo̯áşa burícu lu mícu.* (Mamă-sa rupe un smoc din cosiţă şi cu el moaşa leagă buricul pruncului.) Pap M[2] 117/13; *Sc̦íra cu cári ă'l' lă tá'l' burícu l'-u pun lắngă píja*. (Secera cu care îi taie buricul i-o pun lângă prunc.) Can T[2] 116/16. **2**. Stomac, pântece, abdomen; organe interne. *Burícu mi nvc̦áşti ca şárpi.* (L i t. Mi se încolăceşte stomacul [de durere] ca şarpele. = Am crampe la stomac.) ALR II, 1, h. 116/012; *Mu'árc̦a ţe putnéşti trubu̯áşti să íi̯ă mo̯áşă şi mult curátă*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

[fo̯r bărbát] şi la putníri să íi̯ă mai̯ tot pri gol buríc. (Femeia care descântă trebuie să fie bătrână şi foarte curată [fără bărbat] şi la descântat să fie de tot pe burta goală [= nemâncată].) Pap M^2 104/32. F i g. Inimă; minte, gând; suflet. *La Dómnu s-na rugó̯m, soţ, cu curát buríc.* (La Domnul să ne rugăm, prieteni, cu gând curat.) Pap M^1 29/6; *Iel burícu ţiro̯á si la vo̯ádă*. (El mintea voia să î-o vadă.) Cap^2 60/28; *I mult čurbuğói̯a şi cu bun buríc.* (E foarte bogat şi cu inimă bună.) MP 250/13; *Io ţer únă nivo̯ástă cum ăi̯ meu̯ buríc, tári si íi̯ă*. (Eu vreau o nevastă cum e inima mea, aşa să fie.) Cap^2 97/39; *Si zăbucuró din tot burícu si áu̯bă un tári zíniri*. (Se bucură din tot sufletul să aibă un asemenea ginere.) DP 58/17; *Iel ăi̯ blăstimát s-nu mo̯áră níţico̯n şi să nu íi̯ă răslăbít la buríc*. (El e blestemat să nu moară niciodată şi să nu fie liniştit la suflet [= să nu aibă sufletul liniştit].) DP 89/24; *Tát-su la priştito̯ cu tu̯ăt burícu.* (Tată-su îl întâmpină cu toată inima.) MP 70/28; *Díntru că-ş didó̯si láfu, di ţo̯a al' la dé̯di din tot burícu*. (Pentru că-şi dăduse cuvântul, de aceea li-i dădu din tot sufletul.) Pap M^2 167/5; *Cráli Márca, cu mó̯nca ăn buríc, ţivá nu zito̯á, ra pirdút víkim.* (*Cráli Márca*, cu durere în suflet, nu zicea nimic, era pierdut de tot.) DP 83/35; *Iel nu putú să-ş ţó̯nă fócu pri buríc şi la spúsi tot.* (El nu putu să-şi ţină focul [= taina, durerea] în suflet şi le spuse tot.) Pap M^2 163/7; *Kínisíră cu tot burícu cútru Cósovopole să si bátă.* (Porniră cu mult curaj spre *Cósovopole* ca să se lupte.) DP 86/23.

Pun mirác la buríc. A-i veni poftă (să facă ceva), a dori cu ardoare. *Pusi miráki la buríc si z-dúcă la Dómnului Grop.* (Îşi puse cu ardoare în minte să se ducă la Mormântul Domnului.) W 69/3. **Ăń fúzi burícu**. A-i pieri curajul. Pap M^2 63/35; *Co̯n vizúră şuşlíc lă fuzí burícu.* (Când văzură, pe dată le fugi [= le pieri] curajul.) DP 64/17. **Ăń víni burícu**. A-i veni inima la loc, a se linişti. *Cráli Márca, făkíru, di u̯úndi ra că pupărít, lo̯ să-l vínă burícu şi li ărdicó̯ mó̯ńli cútru ţer.* (*Crali Márca*, sărmanul, de unde era ca opărit [= descurajat, deprimat], începu să-i vină inima la loc şi ridică mâinile spre cer.) DP 84/7. **Ăń ţi rúpi din buríc**. A-l lăsa inima (să facă sau să dea ceva.) *Ospiţil' pri únă filíi̯ă di pó̯i̯ni ănţápă că̆ti un mitilíc [...], cári co̯t lă ţi rúpi din buríc.* (Oaspeţii, într-o felie de pâine, înfig câte un bănuţ […], care cât îl lăsa inima.) Can T^2 118/22. **Mi dun la buríc**. A i se strânge inima (de grijă, de teamă). *Sălúna mult si dunó lă buríc, că nu vri̯ea cu i̯ăl si du̯ármă*. (*Sălúnei* mult i se strânse inima, căci nu voia să doarmă cu el.) MP 76/11. **Mi bat la buríc**. A se întrista. *Ămpirátu cu tri̯ăi̯ fi̯ăti z-bătú mult la buríc.* (Împăratul cu trei fete mult se întristă.) MP 64/13. **Ăń ăi̯ burícu ăn gai̯lé**. A fi trist, (întristat), a fi abătut. *Să viníţ să-l' fátiţ kéfu lu ămpirátu că mult l'-ăi̯ burícu ăn gai̯lé.* (Să veniţi să-l înveseliţi pe împărat, că e foarte întristat.) Pap M^2 144/12. **Ăń ţi nigre̯ásti burícu**. A se întrista, a fi cătrănit. *Ămpirátu, co̯n uzó că ămpirătíţa rudí un căţó̯l şi únă máţă, mult ă̆l' si nigrí burícu.* (Împăratul, când auzi că împărăteasa a născut un căţel şi o pisică, mult se întristă.) Pap M^2 143/20. **Ăń ţi lipe̯ásti di buríc**. A îndrăgi (pe cineva). *Príma u̯ără co̯n [fičóru] ă̆l' dúsi căvé̯ia lă împirátu, ă̆l' ţi lipí di buríc.* (De prima dată când [băiatul] îi aduse împăratului cafeaua, el îl îndrăgi [pe băiat].) DP 102/1. **Ăń cádi la buríc**. A îndrăgi (pe cineva), a-i cădea cu tronc. *Ă̆l' căzú la buríc lă fe̯átă că ţísta fičóru ra şi mult úbăv.* (Îi căzu cu tronc fetei, căci acest fecior era şi foarte frumos.) DP 115/29. **Ăń va burícu**. A vrea, a pofti. *Cum să-ţ [lă] laş ţísta rat, cu to̯áti nivo̯ástili lăngă tíni, ti cu̯l' cu cári ţer, ti búcur cum ăţ va burícu.* (Cum să laşi [= să părăseşti] tihna asta, cu toate nevestele lângă tine, te culci cu care vrei, te bucuri cum pofteşti.) DP 125/23. **Ăń ţé̯ri burícu**. A vrea, a pofti. *Ţa să rudé̯scă un íl' şa cum aţ ţé̯ri burícu.* (Ea va naşte un fiu aşa cum pofteşti [= îţi doreşte inima].) Pap M^1 143/10; **Ăń árdi burícu**. A-i fi sete. *Flo un trap cu ni̯ăc ápu, că ăi̯ ardi̯á mult burícu*. (Dădu de un pârâu cu puţină apă, că îi era foarte sete.) MP 118/6.

♦ *Ămbár ăi̯ la buríc.* (L i t. E generos la inimă. = Are inimă largă, e darnic.) Cap^2 217/39; *Có̯ti ári ăn buríc*. (L i t. Câte are în minte. = E inteligent şi şiret.) Cap^2 169/3; *Ăń işó di la buríc*. (L i t. Mi-a ieşit din suflet = A

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

pierdut afecțiunea mea.) Cap[2] 169/1; *Cu drácu-n buríc ámnă.* (L i t. Umblă cu dracul în gând. = Are intenții rele.) Cap[2] 168/45; *Nu-l' tă'ái̯ burícu*. (L i t. Nu i-am tăiat buricul. = Nu-l cunosc.) Cap[2] 169/5; *Că di buríc căț́át*. (L i t. Ca de buric atârnat. = E foarte slab.) Cap[2] 169/9; *[Á i̯] burícu pimíntului.* (L i t. [E] buricul pământului. = [E] centrul universului.) Can[1] 193 s.v.

Et.: lat. ****umbulicus*** (= ***umbilicus***).

buricós, **buricǫ́să**, *pl*. **buricóș**, **buricǫ́si** *adj*. Can[1] 193; Cap 50; Dms. Curajos, îndrăzneț. *Trimeą́siră un fur moș, mai̯ buricós, să veą́dă ți-i̯ pri cóla*. (Trimiseră un hoț bătrân, mai îndrăzneț, să vadă ce-i pe acolo. [= cum stau lucrurile].) DP 64/2; *G'úpți l' buricóș.* (Țiaganii curajoși.) Cap[2] 93/30; *G'upc buricós no̯-am vizút.* (N-am văzut țigan curajos.) Dms s.v.

Et.: din ***burí*c** + ***-ós***.

burnés, **burníri**, **burníi̯**, **burnít** *vb*. IV. *Intranz*. Pap[2] 61; Can[1] 187, 193; Cap 34, 50; Dms. A o lua la fugă, a se urni; a se năpusti, a năvăli. *Leą́-l'a și țíșta măgári, di ca s-ti duț la u̯oi̯, ca si bărneą́scă u̯ói̯li, si l'a trimeț́ únu pri la țeą́a párti, lántu pri la lánta, ca si li toą́rnă.* (Ia-i și pe măgarii ăștia, când o să te duci la oi, [și] dacă oile o s-o ia la fugă, să-i trimiți pe unul de acea parte, pe celălalt de cealaltă parte, ca să le aducă înapoi.) Cap[2] 102/33; *Défu si burní si si upneą́scă, ma nu putú si i̯ásă.* (*Défu* se urni să se opintească, dar nu putu să iasă.) Cap[2] 97/20; *Coṇ burníră din cutár [u̯ói̯li], únă nu rămási*. (Când [oile] o luară la fugă din țarc, una nu rămase.) Dms s.v. *cutár*; *Coṇ si burníră țóglăvi l' – s-la mănáncă di gíu̯!* (Când se năpustiră balaurii – să-l mănânce de viu!) Pap M[2] 153/37; *Fičóri l' burníră să dúnă căstǫ́ñă.* (Copiii năvăliră să adune castane.) Dms s.v.; *Burní pri noi̯.* (Se năpusti asupra noastră.) Dms s.v.

Et.: mac. ***brkne***, bg. ***brăkna***.

buríi̯ă, pl. **buríi̯** *s.f.* Dms. Trompetă, goarnă. *Buríi̯a di dipárti si údi.* (Goarna se aude de departe.) Dms s.v. P. e x t. Năvală, invazie. *Buríi̯a turțeą́scă pri u̯a tricú.* (Invazia turcească a trecut pe aici.) Dms s.v.

Et.: mac. ***burija*** (tc. ***boru***).

burǫ́ri *s.f.* Can[1] 193; Cap 50 s.v. *burǫ́s*. Luptă. *Únăș i̯únă cá'l' si p'lusníră lă burăŕea.* (De îndată caii se repeziră în luptă.) Cap[2] 129/9.

Var.: **burắri**.

Et.: vezi **burǫ́s**.

burǫ́s, **burǫ́ri**, **burǫ́i̯**, **burǫ́t** *vb*. IV. *Refl*. Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 50; Dms. A se bate, a se lupta. *Fláră ăn drum níști fičór țe să buráu̯.* (Întâlniră pe drum niște băieți care se băteau.) Pap M[2] 153/4; *Pórcu cu răslánu si buráu̯ toą́tă zúu̯a.* (Porcul cu leul se luptau toată ziua.) Cap[2] 73/28; *Ca si burǫ́ră, burǫ́ră, căzú la Cára-aráp cal.* (Dacă se luptară ce se luptară, căzu calul lui *Cára-aráp*.) Cap[2] 129/13; *I̯el si feą́si un răslán, si burǫ́ră cu pórcu toą́tă zúu̯a*. (El se făcu leu și se luptă cu porcul toată ziua.) Cap[2] 73/22; *La júnsi și si căț́ără si burăscă cu cálu lu fičóru.* (Îl ajunse [din urmă] și începu să se lupte cu calul feciorului.) Cap[2] 129/28.

Et.: mac. ***bori,*** bg. ***borja***.

Bursác *n.pr.* Pap M[2] 173/16; Cap 50. Nume de loc în *Nǫ́nti*.

Et.: vezi **bursúc**.

bursúc, *pl*. **bursúț** *s.m.* Pap[2] 60; Can[1] 193; Cap 50; Dms. Bursuc.

Et.: tc. ***borsuk*** (bg. ***borsuk, bursuk***).

burșlíi̯ă vezi **burğlíi̯ă**.

burún *s.m.* Can[1] 193; Cap 50; Dms. Deal.

Et.: bg. ***burun*** 'deal, movilă' (< tc. ***burun*** 'nas').

Burúnu-di-várniț́ă *n.pr.* Pap M[2] 173/18; Cap 50 s.v. *burún*. Nume de loc în *Úmă*.

Et.: ***burún*** + ***di*** + ***várniț́ă***.

burút vezi **bărnút**.

buruvái̯că vezi **buruvá'că**.

buruvá'că, *pl*. **buruvǫ́'ț** *s.f.* Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 50; Dms. Lingură mare, polonic. *Țe l' frați veą́u̯ únă buruvá'că, únă zăgíi̯ă di păpúță ș-un ărșín di pắnd̨ă.* (Frații aveau o lingură mare, o pereche de ghete și un cot de pânză.) Cap[2] 110/6; *Aṵ căpni meą́sa cu buruvá'ca și iș́óră scándi.* (Atinse masa cu polonicul și apărură scaune.) DP 112/29.

Var.: **buruvái̯că**, **burvá'că** (Cap 50 s.v.; DP 112/32).

Et.: mac. ***boravalka***.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

buruvés vezi **burvés**.

burvăl'că vezi **buruvăl'că**.

burvés, **burvíri**, **burvíi̯**, **burvít** *vb*. IV. *Tranz*. şi *refl*. Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 50; ALR II s.n., 4, h. 1047/012; ALR II s.n., 5, h. 1272/012; Cerna A/1419; Cerna A/2046; Dms. **1**. A mesteca, a (se) amesteca; a se asocia. *Grăbăl'ca mári cári buruvéş ăn căzán.* (Polonicul cu care mesteci în cazan.) ALR II s.n., 4, h. 1047/012; *Lă burvíi̯ bóbu s-nu si zăvărăscă.* (Am mestecat fasolea să nu se afume.) Dms s.v.; *Ţi i̯árbi ăn ţísta căzán şi cóţi la buruvíţ pri úrdini sfáca?* (Ce fierbe în cazanul acesta şi de ce îl mestecaţi pe rând fiecare?) MP 62/23; *Buruvgá-l'a córţl'i!* (Amestecă-le cărţile de joc!) ALR II s.n., 5, h. 1272/012; *L'úspili să li burvéş cu fărínă şi să-l' li daí la i̯ápă*. (Solzii să-i amesteci cu făină şi să i-i dai iepei.) DP 34/14; *L-ampl'ó un crundír di riķíi̯ă cu picmi̯ăs buruvítă di s-íi̯ă dúlţi*. (Le umplu un clondir de rachiu amestecat cu must ca să fie dulce.) MP 252/26; *Grọn burvít*. (Grâu amestecat, prin care creşte secară.) Cerna A/2046; *Ram burvít cu un urtác, cu úrdini li păşţgám ụói̯li*. (Eram asociat cu un tovarăş, păşteam oile cu rândul.) AtaM 392/4; *Pói̯a insánlu lă si mărítă di Gríva, si lọa măķidónķi […], şíţi-ụ burvíra tọátă límba nọástră*. (Apoi oamenii au început să se căsătorească cu cei din *Gríva*, să ia macedonence slave […], aşa amestecară toată limba noastră.) AtaM 366/25; *Am únă buţgáụă plínă cu vin şi cu raķíi̯ă, áma nu si burvés.* (Am un butoiaş plin cu vin şi cu rachiu, dar nu se amestecă. [Ghicitoare: Oul].) Cap[2] 162/18; *Noi̯ cọn ram fičụór, l'ă păştém bụói̯l' şi nă burvém cu brăslăvéţil'.* (Noi, când eram copii, păşteam oile şi ne amestecam cu cei din *Birísläv*.) AtaM 398/12; *La di̯ădara drum şi z-buruvíra tụătili bi̯ụţăli ăn un lụăc.* (Le dădură drumul şi se amestecară toate turmele la un loc.) MP 50/30; *Nu-i bun s-ti burvéş ăn Dómnului lúcru.* (Nu e bine să te amesteci în lucrarea Domnului.) Cap[2] 102/37. F i g. A se amesteca în vorbă. *Ţgástă tărčá că-i úbăvă, di ţgá si ănmăričăví şi burví ăn laf.* (Aceasta considera că e frumoasă, de aceea se semeţi şi se amestecă în vorbă.) DP 57/25. **2**. A răscoli; a căuta (cu atenţie). *Mára, mult ăụ burvéş ugníştę!* (Măi, mult [mai] răscoleşti vatra!) Can T[1] 274/5; *Si dusgésiră prin udọí, buruvíră că buruvíră, ăụ flără [fgéta] cóla*. (Se duseră prin odăi, răscoliră ce răscoliră, o găsiră [pe fată] acolo.) Pap M[2] 156/18; *Căţọ́ s-o burvgéscă la per; cọn u burvgé la per, şọ́rpi si dunără pri dinzúr di fgéta.* (Începu s-o caute în păr; când o căuta în păr, şerpii se adunară în jurul fetei.) Cerna T. **3**. A răsfoi. *Burvés únă cárti vlăşgáscă.* (Răsfoiesc o carte românească.) Dms s.v. **4**. (Despre vreme) A se schimba. *Si burvgésti văcọ́tu.* (Se schimbă vremea.) Dms s.v.

Var.: **buruvés**.

Et.: mac. ***boravi***, bg. ***boravja***.

burvíndara vezi **burvíndără**.

burvíndără *adv.* Cap 50 s.v. *burvés*. Amestecând. *Turím burvíndăra.* (Turnăm amestecând). Cap 50 s.v. *burvés*.

Var.: **burvíndara**.

Et.: vezi ***burvés***.

burviníţă, *pl*. **burviníţur** şi **burviníţă** s.f. Dms. Încurcătură; neînţelegere, conflict. *Nu-ń trubăi̯és tọr burviníţur.* (Nu-mi trebuie asemenea încurcături.) Dms s.v.; *Şi pri lă noi̯ ra burviníţă un văcọ́t.* (Şi pe la noi, cândva, au fost neînţelegeri.) Dms s.v.; *Túrcu cu gărcu ăụ burviníţă*. (Turcii au conflicte cu grecii.) Dms s.v.

Et.: din ****burvímă*** (cf. mac., bg. ***boravenje***) + ***-íţă*** .

burvitúră, *pl*. **burvitúr** s.f. Cap 50 s.v. *burvés*; Dms. Neînţelegere; încurcătură. *Din ţgástă burvitúră vem […] zi̯án.* (Din această neînţelegere avem […] pagubă.) Cap 50 s.v. *burvés*.

Et.: din ***burvés*** + ***-itúră***.

busi̯óc vezi **busil'úc**.

busíl'oc vezi **busil'úc**.

busil'úc *s.m*. Pap[1] 35; Pap[2] 61; Can[1] 193; Cap 51; Dms. Busuioc. *Lẹ un bărdác […], la ampl'ă di prọáspătă ápu şi la stúpă, ácu-i véră, cu únă ķítcă vérdi, ără ácu-i i̯árnă, cu un busul'úc uscát.* (Ia un urcior […], îl umple cu apă proaspătă şi îl astupă, dacă e vară, cu un bucheţel verde, iar dacă-i iarnă, cu un busuioc uscat.) Pap M[2] 117/40; *Fgítili lẹụ cắti un busíl'uc di sfáca om din cásă.* (Fetele iau câte

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

un [fir de] busuioc pentru fiecare om din casă.) Can T^2 106/32; *Ţéla u̯om curúi̯ busíl'uc ăi̯ ămpuvinít cur̨ón si m̨óră.* (Omul al cărui busuioc e veştejit, curând o să moară.) Can T^2 106/33. *Pópa da cu bá'ca di busiu̯óc.* (Popa dă [= stropeşte] cu bucheţelul de busuioc.) Cap 32 s.v. *bá'că*.

Var.: **busiu̯óc**, **busil'óc**, **busul'úc**.

Et.: mac., bg. ***bosiljok***.

busmán vezi **buţmán**.

busnés vezi **buţă̯i̯és**.

bustán[1], *pl.* **bustáń** *s.m.* Cap 51; Dms. Pepene verde. *Si dar únă báfčă ăn un drum, i̯úndi, i zúu̯ă, si tre̯ácă u̯om şi si puń bustań ăn i̯a.* (Să faci o grădină pe un drum, [pe] unde în fiecare zi o să treacă om [= oameni], şi să cultivi pepeni verzi în ea.) Cap^2 99/28; *Ácu poţ s-ti duţ si̯-au̯ le̯ai̯ un bustán, că di ţel bustán tre̯áţi me̯a luşutii̯ă.* (Dacă poţi, du-te să iei un pepene verde, căci cu acel pepene trece boala mea.) Cap^2 143/17.

Et.: tc. ***bostan***.

bustán[2], *pl.* **bustáni** *s.n.* Cap 51; Cerna A/1139; Dms. Pepenărie. *La sc̨uási ăn un bustán cu l'ubiníţă.* (Îl scoase [= duse] la o pepenărie cu pepeni verzi.) MP 154/19.

Et.: tc. ***bostan*** (mac., bg. ***bostan***).

busul'úc vezi **busil'úc**.

busumárc vezi **băsămác**.

buş, *pl.* **buşă, búşi** şi **búşur** *s.n.* Pap[1] 35; Pap^2 61; Can[1] 193; Cap 51; Cerna A/332; Wild h. 168/1-7; ALDM I, h. 275/1-7; Dms. Pumn. *Únu din i̯el' zăcáţă să da cu búşu.* (Unul dintre ei începe să dea cu pumnul.) Can T[1] 271/27; *Li pun búşili ăn úrdini, únă dúpu lántili.* (Pumnii îi aşază pe rând, unul după celălalt.) Can T[1] 271/26; *Con s-tri̯ăţ pri lăngă i̯ăl, si-i̯ dai̯ un buş ăn cap.* (Când o să treci pe lângă el, să-i dai un pumn în cap.) MP 30/23; *Lă zdruminără cu búşili.* (Îl zdrobiră cu pumnii.) Dms s.v.; *Lántu fičór, căn au̯ dădu̯á búşlu tru pimínt, cásă di h'er si dără.* (Celălalt fecior, când izbeau cu pumnul în pământ, casă de fier se făcea.) Cap^2 111/25.

Et.: cf. alb. ***mbush***, ***bush*** (Saramandu, SCL, XXXVIII, 1987, p.126 ş.u.)

but[1] vezi **bod**.

but[2] *pl.* **bútur** *s.n.* Wild h. 173/7; ALDM I, h. 339/7. But de carne, halcă de carne; şold.

Et.: tc. ***but*** (mac., bg. ***but***).

butár, *pl.* **butár** *s.m.* Pap[1] 35; Pap^2 61; Cap 51 s.v. *buti*[2]. Dogar.

Et.: din ***búti*** + ***-ár***.

bútără vezi **bútură**.

butărníc vezi **buturníc**[2].

butélnic vezi **buturníc**[2].

buterníc vezi **buturníc**[2].

búti, *pl.* **buţ** *s.f.* Pap[1] 35; Pap^2 61; Can[1] 194; Cap 51; ALR II, s.n., 1, h. 245/012; Dms. Bute, butoi. *La ăncurunări si sc̨ótiţ i̯érurli di pri búti.* (La cununie să scoateţi cercurile de fier de pe butoi.) Cap^2 76/10; *Cótiva buţ di ápu […] li púsi pri un cu̯ărb.* (Câteva butoaie de apă […] le puse pe un corb.) Cap^2 121/38; *Búţli rau̯ distupáti şi vínu curá că din búcă.* (Butoaiele erau destupate şi vinul curgea ca din scocul morii.) DP 87/13.

Et.: lat. ***buttis***.

butíčcă, *pl.* **butíčki** *s.f.* Can[1] 194; Cap 51 s.v. *búti*[2]. Butoiaş, putinică.

Var.: **bútičcă** (Can[1] 194).

Et.: din ***búti*** + ***-ič***(***că***).

bútičcă vezi **butíčcă**.

butijúni vezi **bătijúni**.

bútim, *pl.* **bútimi** *s.n.* Pap[1] 35; Pap^2 61; Can[1] 194; Cap 51 s.v. *búti*[2]; Cerna A/851, 2354; Dms. **1**. Putină, butoi. *Lámńa bi̯ú un bútim plin cu mătiníţă.* (Balaurul bău o putină mare plină cu lapte bătut.) Cap 51 s.v.; **2**. Putinei. *Ăn bútin si bat mătiníţăli.* (În putinei se bate laptele [bătut].) Cap 51 s.v.. *búti*[2].

Var.: **butím** (Pap[1] 35; Pap^2 61), **bútin** (Pap^2 61; Cap 51 s.v. *búti*[2]).

Et.: bg. ***butim*** (BER I 92), mac. ***butin***.

butím vezi **bútim**.

bútin vezi **bútim**.

bútină vezi **pútină**.

butirisés, **butirisíri**, **butirisíi̯**, **butirisít** *vb.* IV. *Tranz.* Pap[1] 35; Can[1] 194; Dms. A împinge, a îmbrânci. *Co̯n si zădo̯rmă, s-lă butrisím şi s-lă nico̯m.* (Când o să adoarmă o să-l împingem [în apă] şi o să-l înecăm.) DP 44/11; *Izmikáru ău butrisí popădi̯a ăn ápu.* (Sluga o îmbrânci pe preoteasă în apă.) DP 44/15.

Var.: **butirnisés** (Dms s.v.), **butrisés**.

Et.: mac. ***buturisa***, bg. ***butorjasam***.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

butírnic vezi **buturníc**[2].

butirníc vezi **buturníc**[1].

butirnisés vezi **butirisés**.

butişníc vezi **buturníc**[2].

butrisés vezi **butirisés**.

bútur, *pl*. **bútur** *s.m*. Pap[1] 35; Pap[2] 61; Dms. Bubă rea.

♦ *Ič nu l'-u búturu!* (L i t. Deloc nu-l prinde buba rea! = N-are nici pe dracu'!) Dms s.v.; *Búturu s-la scoţ!* (Ieşi-ţi-ar buba rea!) Pap[1] 35 s.v.

Et.: cf. bg. ***butora*** (***butor***).

buturáḱ, *pl*. **buturáḱ** *s.m.* Pap[1] 35; Pap[2] 62; Can[1] 194; Cap 52. s.v. *bútură*. Furuncul. *Răslăníţa vęa un buturáḱ şi buturáḱu fu ănţăpát di cuţót şi curǫ́n si răzlăbí.* (Leoaica avea un furuncul şi furunculul fu înţepat de cuţit şi curând cedă.) Cap[2] 74/39; *Ău pugudí ăn răbét ţúndi răslánca vęa un buturáḱ.* (O nimeri în spinare unde leoaica avea un furuncul.) DP 106/35.

Et.: bg. ***butorak***.

bútură *s.f.* Pap[2] 61; Can[1] 194; Cap 52. (La cai şi vite) Răpciugă.

♦ *Ţe ţ-ăi? bútură?* (L i t. Ce ţi-e [= ce ai]? răpciugă? = Ce tot mârâi [= fornăi]?) Pap M[2] 63/36; *Nu l'-ăi bútură.* (N-are nimic, n-are nici pe dracul) Pap M[2] 63/38.

Var.: **bútără** (Can[1] 194).

Et.: mac., bg. ***butur***.

buturníc[1] *s.m.* Cap 52 s.v. *bútură*. (La cai şi vite) Răpciugă.

Var.: **butirníc** (Cap 52 s.v. *bútură*).

Et.: din ***bútură*** + ***-níc***.

buturníc[2] , *pl*. **buturníţ** şi **buturnícur** *s.m.*şi *n*. Can[1] 194; Cap 52. Ghiont, brânci.

Dau un buturníc. A da brânci. *Vămpíru, că-l' dęádi un butirníc la úşa, au frǫ́nsi şi ntrǫ́ ăn moáră.* (Vampirul, când îi dădu brânci uşii, o sparse şi intră în moară.) DP 140/30. **Pun un buturníc**. A da brânci. *Ca si dúsi el di-l' púsi un butirníc la poártă, ţęápḱi si fęási poárta.* (Când se duse el de-i dădu brânci porţii, aşchii se făcu poarta.) Cap[2] 62/33.

Var.: **butărníc** (Can[1] 194), **butélnic** (Cerna T), **buterníc** (Can[1] 194), **butírnic** (Cerna T), **butişníc** (Cap 51).

Et.: din ***butirisés*** + ***-níc***.

buţăjés vezi **buţnés**.

buţęáuă, *pl*. **buţél'** şi **buţęáli**. *s.f*. Pap[1] 35; Pap[2] 62; Can[1] 194; Cap 51; Cerna A/1203, Supl; Wild h. 372/2, 5, 6; Dms. Butoiaş. *Lă cálcă pri picór júnili cǫn l'ă dinjúră dinjúr di buţęáuă.* (Îl calcă pe picior pe mire când îi pun să dea ocol butoiaşului.) Can T[2] 102/8; *Fęáta […] si scúnsi ăn únă buţęáuă şi-ş la púsi căpácu disúpră.* (Fata […] se ascunse într-un butoiaş şi-şi puse capacul deasupra.) DP 196/15; *[Ăń] am únă buţęáuă plínă cu vin şi cu răḱíţă.* (Am un butoiaş plin cu vin şi cu rachiu. [Ghicitoare: Oul].) Cap[2] 162/16.

Var.: **bučáuă** (Wild h. 372/6).

Et.: din ***búti*** + ***-ęáuă***.

buţilúşcă, *pl*. **buţilúşḱi** *s.f.* Pap[1] 35; Pap[2] 62; Can[1] 194; Cap 51 s.v. *búti*; Cerna A/1203; Dms. Butoiaş.

Et.: din ***buţęáli*** (pl. lui ***buţęáuă***) + ***-úşcă***.

buţmán, *pl*. **buţmáń** *s.m*. Pap[1] 35; Pap[2] 62; Can[1] 194; Cap 51; Cerna A/2141; Wild h. 64/6; Dms. Ciorchine de struguri. *Cǫn si sculără, la flără dęádu cu únă tipsíţă plínă di buţmáń.* (Când se sculară, îl găsiră pe bătrân cu o tipsie plină de ciorchini de struguri.) Cap[2] 98/17; *Ţa sa buţmáń maí măčcáţ şi maí copţ.* (Aici sunt ciorchini de struguri mai mari şi mai copţi.) DP 53/10; *Măncáí doí buţmáń di úuă.* (Am mâncat doi ciorchini de struguri.) Cap 51 s.v.

Var.: **busmán** (Cerna T).

Et.: cf. bg. ***buca*** (Can[1] 194).

buţnés, buţníri, buţníj, buţnít *vb*. IV. *Tranz*. Pap[2] 62; Can[1] 194; Cap 51; Dms. **1**. A înţepa, a înfige, a împunge. *Únă stręácl'ă că viní, di ca u buţní ţęa vácă, toátă zúua lăgắ dúpu ía.* (Dacă veni o streche, de o înţepă pe vacă, toată ziua alergă după ea.) Cap[2] 114/6; *Ía ăl'ra picáti di fičór şi nu la buţnęá cu ácu.* (Ei îi era milă de băiat şi nu-l înţepa cu acul.) Cap[2] 65/19; *Au láră ţápa, cum ra ársă, şi u buţnítra an sac.* (Luară frigarea, cum era încinsă, şi o înfipseră în sac.) MP 102/18; *Cu sam zădurmít, tu s-mi buţnéş s-mi diştét ío.* (Dacă sunt adormit, tu să mă împungi, ca eu să mă trezesc.) Cap[2] 65/13. F i g. A înţepa (prin vorbe), a ofensa. *Lă buţníí pri dinălát.* (Îl înţepai [= îl ofensai] pe ocolite.) Dms s.v. **2**. A spinteca. *La buţní rápu şi la trăntí la primínt.*

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)

(Îl spintecă pe arap şi-l trânti la pământ.) Pap M[2]/34; *Cumíţil' l'a tălcóră treį̆l', l'a buţăíră toţ.* (I-au omorât pe toţi cei trei hoţi, îi spintecară pe toţi.) Cerna/T. **3**. A da pinteni (calului).

Var.: **busnés** (Can[1] 193; Cap 51; Dms.), **buţăį̆és**.

Et.: mac. ***bucne***, bg. ***bucna***.

buu̯čác, *pl*. **buu̯čáţ** *s.m*. Dms. Bouleţ. F i g. Dobitoc, prostănac. *Că vrin buu̯čác si purivc̣áşti.* (Se împleticeşte ca un prostănac.) Dms s.v.

Et.: din ***bou̯*** + ***-čác***.

buu̯és vezi **bunăį̆és**.

buu̯įés vezi **bunăį̆és**.

buu̯nés vezi **bunăį̆és**.

buu̯vínă *s.f.* Dms. Carne de vită. *Ári un an di cọn nu măncọáį̆ buu̯vínă.* (Este un an de când nu am mâncat carne de vită.) Dms s.v.

Et.: de la ***bou̯*** (după ***guvidínă***).

búză, *pl*. **búzi** *s.f.* Pap[1] 35; Pap[2] 62; Can[1] 194; Cap 52; Wild h. 157/3, 7; ALDM I, h. 196/1, 7, h. 198/1-7; Dms. Buză.

Ánflum búzili. A se bosumfla. *Ţi li ănfláş búzili?* (De ce te-ai bosumflat?) Can[1] 194 s.v.

Var.: **búd̨ă** (Wild h. 157/3, 7).

Et.: cf. alb. ***buzë***.

buzăğíį̆ă, *pl*. **buzăğíį̆** *s.m.* Can[1] 194; Cap 52 s.v. *bóză*; Dms. Bragagiu.

Var.: **buzăğóį̆ă** (Cap 52 s.v. *búză*), **buzăğǫ́į̆ă** (Dms.)

Et.: mac., bg. ***bozağija*** (tc. ***bozaci***).

buzăğóį̆ă vezi **buzăğíį̆ă**.

buzăğǫ́į̆ă vezi **buzăğíį̆ă**.

buzdugán, *pl*. **buzdugáni** *s.n*. Cap 52; Dms. Buzdugan. *Fičo̯ắru, cu buzdugánu, con la scutc̣á cápu lámńa, a l' trási únă prísti cap.* (Feciorul, cu buzduganul, când balaurul scotea capul, îi trase una peste cap.) Cap[2] 119/46; *La lo cálu, lo şi calóčca şi buzdugánu şi z-dúsi.* (Luă calul, luă şi paloşul şi buzduganul şi se duse.) MP 14/9; *Fičóru [...] aş dăró un buzdugán.* (Feciorul […] îşi făcu un buzdugan.) DP 192/11.

Et.: tc. ***bozdoğan*** (mac. ***bozdogan***, bg. ***bozdugan***).

buzc̣áį̆ vezi **buzél**.

buzc̣á l' vezi **buzél**.

buzéį̆ vezi **buzél**.

buzél, *pl*. **buzel'** şi **buzéį̆** *s.m.*, **buzél'ă** *s.n.* Can[1] 194; Cap 43 s.v. *boz*, ALR II s.n., 3, h. 639/012; Dms. Soc; floare de soc. *Únă sirácă fc̣ắă ău ănşáră din-zur-ăn-zúr cu frúnc̣i di buzél'.* (Pe o fată orfană o împodobesc de jur împrejur cu frunze de soc.) Can T[1] 269/22; *Púnim şi treį̆ buzéį̆ ăn treį̆ lócur.* (Punem şi trei flori de soc în trei locuri.) Can T[1] 115/2; *Téga s-dúsi la báhče di váli […] sum* [sic: *sub*] *buzélu mári.* (*Téga* se duse în grădina din vale […] sub socul [cel] mare.) Cap[2] 20/15; *Píscă di buzél'.* (Fluier de soc.) Dms s.v.; *Buzéį̆ di minútu.* (Floare măruntă de soc.) ALR II, s.n., 3, h. 639/012; *Din buzél' dărc̣óm p l'uşcáčă.* (Din [lemn de] soc facem puşcoace.) Dms s.v.; *Buzį̆ắl nalt*. (Soc înalt.) Kats 90/34.

Var.: **buzc̣áį̆** (Cap 52 s.v. *buzc̣á l'*), **buzc̣á l'** (Cap 52), **buzéį̆** (Can[1] 194), **buzél'** (Dms), **buzc̣él'** (Can[1] 194), **buzį̆ắl**.

Et.: mac. ***bozel*** (cf. şi bg. ***băzel, băzej*** BER I 97).

buzéį̆ vezi **buzél**.

buzél' vezi **buzél**.

buzc̣él' vezi **buzél**.

buzį̆ắl vezi **buzél**.

buzmunéz, **buzmunári**, **buzmunáį̆**, **buzmunát** *vb*. I. *Refl*. Cap 52. A se supăra; a se înfuria. *Į̆eş bun să nu ti buzmunéz.* (Fii bun şi nu te supăra.) Cap 52 s.v.

Et.: mac. ***besnee***.

buzǫ́s, **buzǫ́ri**, **buzǫ́į̆**, **buzǫ́t** *vb*. IV. *Refl*. Pap[2] 62; Can[1] 194; Cap 52 s.v. *búză*; Dms. A se bosumfla. F i g. A se umfla în pene, a se îngâmfa. *Ţe ti buzǫ́ş şa?* (De ce te-ai umflat aşa în pene?) Pap M[2] 63/39.

Et.: de la ***búz̨ă***.

BDD-A15309 © 2011 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:58:04 UTC)